

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут економіки та управління
Факультет менеджменту

Кафедра економіки підприємств

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА

Методичні рекомендації

та завдання для практичних занять і самостійної роботи
студентів економічних спеціальностей

за напрямками підготовки

6.030601 “Менеджмент”, 6.030509 “Облік і аудит”,
6.030601 „Менеджмент ЗЕД” денної форми навчання

Миколаїв
2015

УДК 338.43

ББК 65.29

Е45

Друкується за рішенням науково-методичної комісії факультету менеджменту Миколаївського національного аграрного університету від 22.09.2015 р., протокол № 1

Укладачі:

І.О. Мельник – канд. екон. наук, доцент кафедри економіки підприємств, Миколаївський національний аграрний університет.

Рецензенти:

А.В. Ключник – д-р екон. наук, професор кафедри світового сільського господарства і зовнішньоекономічної діяльності,
Миколаївський національний аграрний університет.

О.М. Вишневська – д-р екон. наук, професор кафедри обліку і аудиту,
Миколаївський національний аграрний університет

ЗМІСТ

Вступ	4
Модуль 1. Підприємство в сучасній системі господарювання.	
Тема 1. Предмет і методи курсу „Економіка підприємства”.	
Економічний зміст підприємства та основи підприємницької діяльності.....	5
Модуль 2. Ресурсне забезпечення діяльності підприємств.	
Тема 1. Земельні ресурси та ефективність їх використання.....	15
Тема 2. Трудові ресурси і підвищення продуктивності праці.....	21
Тема 3. Капітал і виробничі фонди.....	28
Тема 4. Оборотні засоби і фонди обігу.....	36
Тема 5. Матеріально-технічна база сільського господарства.	
Капітальні вкладення в сільське господарство і економічна ефективність	
Їх використання.....	41
<i>Завдання для самостійної роботи</i>	50
Модуль 3. Результати та ефективність виробництва.	
Тема 1. Інтенсифікація сільськогосподарського виробництва.....	63
Тема 2. Інноваційна діяльність аграрних підприємств.....	68
Тема 3. Витрати виробництва і собівартість продукції (робіт, послуг) аграрних підприємств.....	73
Тема 4. Розміщення і спеціалізація сільськогосподарського виробництва.....	78
Тема 5. Ефективність діяльності аграрних підприємств.....	82
<i>Завдання для самостійної роботи</i>	85
Модуль 4. Економіка галузей сільськогосподарського виробництва.	
Тема 1. Економіка виробництва зерна.....	96
Тема 2. Економічна ефективність виробництва овочів.....	99
Тема 3. Економічна ефективність виробництва плодів, ягід і винограду.....	100
Тема 4. Економічна ефективність виробництва олійних культур.....	101
Тема 5. Економічна ефективність виробництва і використання кормів.....	102
Тема 6. Економічна ефективність скотарства.....	104
Тема 7. Економічна ефективність свинарства.....	106
Тема 8. Економічна ефективність вівчарства.....	106
Тема 9. Економічна ефективність птахівництва.....	107
<i>Завдання для самостійної роботи</i>	108
Рейтингова оцінка знань по дисципліні.....	113
Додатки.....	115
Список використаних джерел.....	119

МЕТА ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ “ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА”

ЦІЛЬ І ЗАДАЧІ КУРСУ.

Вивчення дисципліни “Економіка підприємства” передбачає засвоєння студентами економічних відносин в сільському господарстві з врахуванням його особливостей та зв'язків з іншими галузями та сферами матеріального виробництва і реалізації продукції в системі АПК, загальних економічних законів, закономірностей, категорій і форм їх проявлення в цій галузі, основних напрямів, шляхів, резервів і факторів підвищення економічної ефективності виробництва різної сільськогосподарської продукції та її конкурентоздатності.

В процесі вивчення курсу студенти повинні оволодіти вмінням самостійно вишукувати резерви щодо збільшення виробництва с.-г. продукції, поліпшення її якості та зниження собівартості, підвищення продуктивності праці та ефективності виробництва; навчитися давати економічну оцінку різним технологічним, агрономічним і зоотехнічним заходам, мислити і працювати в умовах ринкових відносин; шукати шляхи розв'язання питань в самих різноманітних ситуаціях; вести розрахунок за декількома варіантами, щоб прийняти з них найбільш вигідні на конкретний термін.

Модуль 1

Підприємство в сучасній системі господарювання.

**Тема 1. Предмет і методи курсу “Економіка аграрного підприємства”.
Економічний зміст підприємства та основи підприємницької діяльності.**

Питання для обговорення

1. Предмет, об'єкт та мета вивчення курсу „Економіка аграрного підприємства”.
2. Поняття, основні ознаки та напрями діяльності підприємства.
3. Правові основи діяльності підприємства.
4. Класифікація підприємств.
5. Об'єднання підприємств, їх мета та види.
6. Підприємницька діяльність: зміст, поняття, функції та принципи.

Основні поняття та терміни: предмет курсу „Економіка аграрного підприємства”, об'єкти та суб'єкти дослідження, методи дослідження (загальні та специфічні), сільське господарство, особливості сільського господарства, підприємство, підприємництво, підприємець, конкуренція, фермерське господарство, господарські товариства, акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, сільськогосподарський виробничий кооператив, спільні підприємства, асоціація, корпорація, консорціум, концерн, інтрапренерство, підприємницьке середовище, підприємницька діяльність, агентська діяльність, підприємницький дохід.

Методичні вказівки щодо виконання завдань теми

Після вивчення студентами лекційного матеріалу і опрацювання рекомендованої літератури, засвоєння основних положень теми перевіряється через виконання ними завдань.

З метою більш поглибленого вивчення матеріалу рекомендується написання рефератів та повідомлень.

Завдання 1.

Із запропонованих варіантів відповідей оберіть такі, що більш повно розкривають предмет вивчення курсу „Економіка аграрного підприємства”. Обґрунтуйте свою відповідь.

Відповіді:

1. Теорії і практики господарювання на рівні підприємства; забезпечення раціонального використання наявних виробничих ресурсів.

2. Питання економічної діяльності підприємства, а саме – ефективного використання обмежених виробничих ресурсів і управління ними в умовах виробничої діяльності конкурентного підприємства з метою досягнення прибутку.

3. Закономірності функціонування і розвитку підприємств в ринкових умовах.

4. Сучасна кадрова політика, відтворення і використання основних фондів, формування і визначення ефективності фінансових і виробничих інвестицій, особливостей розвитку підприємства на базі науково – технічного і організаційного процесу, визначення мотивації праці, якості і конкурентоспроможності продукції, напрямів ефективної діяльності в умовах ринкової економіки.

5. Це вивчення і дослідження виробничих відносин й економічних законів та закономірностей, що виникають і діють лише в аграрних підприємствах.

Завдання 2.

Розпізнайте, яку економічну категорію характеризують наведені нижче визначення. Зашифрованими економічними категоріями є:

- А) підприємство;
- Б) господарські товариства;
- В) акціонерне товариство;
- Г) товариство з обмеженою відповідальністю;
- Д) об'єднання підприємств;
- Ж) консорціум;
- З) інтрапренерство.

1	Тимчасове саутне обєднання підприємств для досягнення його учасниками певної спільної господарської мети (реалізація цільових програм, науково-технічних, будівельних проєктів тощо).	?
2	Самостійний суб'єкт господарювання, який має право юридичної особи і здійснює свою діяльність (виробничу, комерційну, науково-дослідну) з метою одержання прибутку	?
3	Це розвиток духу підприємництва усередині існуючого підприємства, яке полягає в створенні відповідних передумов для розвитку новаторських підприємницьких ідей.	?
4	Товариство, статутний фонд якого поділений на визначену кількість акцій однакової номінальної вартості і яке несе відповідальність за зобов'язаннями майном товариства, а власники акцій відповідають за зобов'язаннями товариства лише в межах належних їм акцій.	?
5	Підприємства (установи, організації), які створені юридичними і фізичними особами на засадах угоди шляхом об'єднання їх майна та підприємницької діяльності з метою одержання прибутку, є власниками переданого їм засновниками майна, виробленої продукції і одержаних доходів.	?
6	Це господарська організація, утворена в складі 2-х або більше підприємств з метою координації їх виробничої, наукової та іншої діяльності для вирішення спільних економічних та соціальних завдань.	?
7	Товариство, статутний фонд якого поділений на зазначені в установчих документах частки і учасники якого несуть відповідальність по зобов'язаннях лише в межах їх вкладів (часток).	?

Завдання 3.

Назвіть основні законодавчі акти, які регулюють діяльність підприємств в Україні (вказіть дату їх прийняття). Чи регулюється їх діяльність іншими документами?

Завдання 4.

Дайте відповіді на тестові вправи.

I ВАРІАНТ**1. Основними рисами ринкової економіки є:**

- а) ціна, попит, пропозиція, конкуренція;
- б) економічна свобода, конкуренція, стабільність, інформованість і автономність;
- в) моніторинг цін, конкуренція, актуальність, прозорість;
- г) збалансованість, мобільність, інформованість, ефективність.

2. Життєво необхідною галуззю народного господарства, яка відіграє важливе значення у забезпеченні соціальної стабільності нашої держави, є:

- а) агропромисловий комплекс;
- б) промисловість;
- в) сільське господарство;
- г) продовольчий комплекс.

3. Економіка як імперична наука базується на:

- а) теоретичних принципах;
- б) узагальненні і конкретизації;
- в) достовірних фактах;
- г) досягненні економічного і соціального ефекту.

4. Специфічними методами дослідження економіки аграрних підприємств є:

- а) аналіз, синтез, дедукція, індукція, абстракція, загальні методи пізнання та інші;
- б) балансовий, нормативний, економіко-математичний, абстрактно-логічний, узагальнюючий, монографічний;
- в) економіко-математичний, економіко-статистичний, монографічний, експериментальний, розрахунково-конструктивний, балансовий, нормативний, абстрактно-логічний;
- г) правильної відповіді немає.

5. Істотна різниця між політекономією та макроекономією, з одного боку, і економією п-в, з іншого, полягає в:

- а) об'єктах дослідження;
- б) різних рівнях здійснюваного ними аналізу;
- в) обґрунтованості і доцільності дослідження окремих економічних суб'єктів;
- г) теоретичному аналізу економічних явищ на нижчому рівні.

6. Економічна роль підприємств полягає в тому, що . . .

- а) в них формуються трудові навички людей, підвищується їхня кваліфікація;
- б) в них здійснюється поєднання засобів виробництва з робочою силою;
- в) вони впливають на загальні умови реалізації товарів на ринку і стимулює виробництво тих товарів, яких потребує споживач;
- г) в них виховується організаційна культура, відбувається реалізація здібностей працюючих.

7. До складу продовольчого комплексу входять:

- а) сільське господарство, галузі легкої, харчової промисловості і громадського харчування;
- б) галузі і виробництва, що виробляють продукти споживання;
- в) зерновий, молочний, м'ясний, буряковоцукровий та плодоовочевий підкомплекси;
- г) спеціалізовані с.-г. п-ва, галузі і виробництва, що забезпечують с. г. технікою, обладнанням і матеріальними ресурсами, а також організації по заготівлі, зберіганні і реалізації продукції.

8. Система виробничих відносин у сільському господарстві включає:

- а) відносини між державою і переробними п-вами; закономірності розвитку окремих галузей с. г.; відносини між державою і с. г. з закупівлі, ціноутворення, кредитування; відносини між с.-г. п-вами в умовах міжгосподарської кооперації з організації спільного виробництва і участі в його створенні; відносини між виробниками та споживачами с.-г. продукції; відносини між с.-г. п-вами та їх внутрішньогосподарськими підрозділами;
- б) відносини між виробниками та споживачами с.-г. продукції; відносини між с.-г. п-вами в умовах міжгосподарської кооперації з організації спільного виробництва і участі в його створенні; підвищення продуктивності праці, рівня забезпеченості й використання техніки;
- в) відносини між с. г. та іншими галузями АПК з організації постачання та ремонту техніки, меліорації земель, агрообслуговування, транспортування, зберігання, переробки та реалізації продукції; відносини між державою і с. г. з закупівлі, ціноутворення, кредитування; відносини між с.-г. п-вами в умовах міжгосподарської кооперації з організації спільного виробництва і участі в його створенні; відносини між с.-г. п-вами та їх внутрішньогосподарськими підрозділами з організації виробництва, оренди, форм матеріально-технічного забезпечення; відносини між с.-г. п-вами та їх працівниками з організації виробництва, з питань створення безпечних умов і відповідної оплати праці;
- г) відносини між с.-г. п-вами та їх внутрішньогосподарськими підрозділами з організації виробництва, оренди, форм матеріально-технічного забезпечення; відносини між с.-г. п-вами та їх працівниками з організації виробництва, з питань створення безпечних умов і відповідної оплати праці; відносини між виробниками та споживачами с.-г. продукції.

9. Сільськогосподарське (аграрне) підприємство – це:

- а) самостійний суб'єкт господарювання в сільській місцевості країни, який виробляє та продає сільськогосподарську продукцію;

б) власник або орендар сільськогосподарських угідь, який виробляє сільськогосподарську сировину для виробництва продуктів харчування;

в) юридична особа, основним видом діяльності якої є виробництво, переробка та продаж сільськогосподарської продукції, а грошовий дохід від її реалізації становить не менше 50 % загальної суми виручки і забезпечує одержання прибутку;

г) господарююча ланка, що реалізує власні інтереси у сільськогосподарському виробництві через комбінування виробничих чинників і організацію господарської діяльності.

10. Види діяльності підприємств:

- а) галузева, міжгалузева і виробнича;
- б) промислова, комерційна і юридична;
- в) виробнича, комерційна і науково-дослідна;
- г) спільна, індивідуальна, колективна і сімейна.

11. Критерієм визначення малого підприємства в Україні є:

- а) потужність виробничого потенціалу;
- б) випуск продукції, товарів, робіт, послуг;
- в) чисельність працюючих;
- г) вид діяльності.

12. Закон України “Про господарські товариства” був прийнятий Верховною Радою України у:

- а) січні 2000 року;
- б) березні 1989 року;
- в) квітні 2003 року;
- г) жовтні 1991 році.

13. Товариство, акції якого розповсюджуються шляхом відкритої підписки та купівлі-продажу на біржах - це:

- а) повне товариство;
- б) закрите акціонерне товариство;
- в) товариство з додатковою відповідальністю;
- г) відкрите акціонерне товариство.

14. Підприємець – це:

- а) особа, яка одержує зарплату за свою роботу;
- б) господар-роботодавець, власник, який ризикує заради збагачення;
- в) службовець;
- г) чиновник.

15. Селянське (фермерське) господарство – це:

а) форма підприємництва, що здійснює діяльність на основі державного управління та економічної вигоди;

б) підприємство створене на основі загальнодольової або загальносумісної власності членів колективу;

в) форма підприємництва громадян, які виявили бажання переважно особистою працею членів цього п-ва виробляти товарну продукцію с. г., займатися її переробкою і реалізацією;

- г) правильної відповіді немає.

16. Сукупність інтегрованих галузей народного господарства, спільна мета яких –забезпечити країну продовольством і с.-г. сировиною, це:

- а) сільськогосподарське виробництво;
- б) господарський механізм;
- в) агропромислова інтеграція;
- г) агропромисловий комплекс.

17. Відповідно до закону “Про підприємства в Україні” в нашій державі можуть діяти такі види підприємств:

- а) індивідуальне, сімейне, приватне, колективне, державне, спільне;
- б) особисте, колективне, державне;
- в) індивідуальне, приватне, колективне, державне, міжнародне;
- г) правильної відповіді немає.

18. Індукція –це:

- а) метод вивчення об’єкта дослідження як сукупності елементів, що створюють систему;
- б) метод логічного висновку від загального до часткового;
- в) метод пізнання істини ізольовано, без протиріч;
- г) метод пізнання, що здійснюється від часткового до загального, від фактів до концепцій.

19. Приватне підприємство . . .

- а) ґрунтується на особистій власності фізичної особи і функціонує виключно за рахунок її власної праці;
- б) створюється і функціонує за рахунок власності сім’ї і праці її членів, які мешкають спільно і є громадянами України;
- в) ґрунтується на власності трудового колективу підприємства, кооперативу, іншого статутного товариства, громадської та релігійної організації;
- г) засновується на власності окремого громадянина України і при цьому використовує право найму робочої сили.

20. Міжнародні спільні підприємства – це:

- а) організаційно- правова форма поєднання зусиль різноманітних партнерів у сферах інвестування, управління виробництва продукції чи надання послуг, торгівлі, використання доходів, розподілу підприємницьких ризиків;
- б) форма підприємництва громадян, які виявили бажання переважно особистою працею членів цього п- ва виробляти товарну продукцію с. г., займатися її переробкою і реалізацією;
- в) підприємство, учасники якого займаються спільною підприємницькою діяльністю і несуть солідарну відповідальність за зобов’язаннями п-ва усім майном;
- г) добровільне об’єднання громадян у самостійне п-во для спільного виробництва с.-г. продукції та товарів, яке діє на засадах підприємництва і самоврядування.

II ВАРІАНТ

1. Особливості сільськогосподарського виробництва :

а) забезпечує інтенсивний розвиток всіх галузей народного господарства; головним і незамінним засобом виробництва є земля; просторово розосереджено; розвивається на основі різних форм власності; великий вплив природно- кліматичних умов; нерівномірне використання робочої сили; використовує досягнення НТП;

б) великий вплив природно- кліматичних умов; частина одержаної продукції використовується в подальшому виробничому процесі; головним і незамінним засобом виробництва є земля; просторово розосереджено; розвивається на основі різних форм власності і господарювання; є висококонкурентною галуззю; економічний процес відтворення тісно переплітається з природним процесом; значна різниця між періодом виробництва і робочим періодом;

в) економічний процес відтворення тісно переплітається з природним процесом; частина одержаної продукції використовується в подальшому виробничому процесі; має сезонний характер; має однакові економічні умови щодо підвищення ефективності господарювання; продукти сільського господарства складають 75 % фонду народного споживання;

г) правильної відповіді немає.

2. Предметом науки « Економіка аграрних підприємств» є:

а) спеціалізовані галузі виробництва; вивчення спеціалізації підприємств; дослідження причин зміни обсягу виробництва продукції та її вплив на ціни і доходи п-в; вивчення якості і конкуретоспроможності продукції с. г.;

б) вивчення якості с.-г. продукції, обґрунтування можливостей її підвищення і ступінь впливу на прибутковість виробництва; вивчення спеціалізації підприємств; вивчення витрат виробництва і собівартості продукції; дослідження причин зміни обсягу виробництва продукції та її вплив на ціни і доходи п-в;

в) удосконалення ринкових відносин; обґрунтування можливостей для повнішого використання наявного виробничого потенціалу аграрних п-в в умовах ринку; відносини між с.-г. підприємством і працівниками з організації виробництва і з питань створення відповідної оплати праці;

г) правильної відповіді немає.

3. Методологією науки «Економіка аграрних підприємств» є:

а) абстракція;

б) синтез і аналіз;

в) монографія;

г) діалектика.

4. Методи і прийоми дослідження Економіки аграрних підприємств поділяються на:

а) загальні і спецефічні;

б) повні і часткові;

в) прямі і непрямі;

г) макрорівні і мікрорівні.

5. Дедукція – це:

а) метод узагальнення;

б) метод вивчення об'єкта дослідження як сукупності елементів, що створюють систему;

в) метод пізнання, логічного висновку від загального до часткового;

г) метод пізнання істини ізольовано, без протиріч.

6. Агропромисловий комплекс включає такі сфери:

а) галузі з переробки с.-г. сировини, а також ті, що здійснюють заготівлю, зберігання, транспортування і реалізацію с.-г. продукції; сільське господарство; інтенсифікація с.-г. виробництва;

б) галузі промисловості, що виробляють для АПК засоби виробництва; сільське господарство; матеріально – технічна база комплексу;

в) основні та оборотні фонди; фонди обігу; фонди накопичення.

г) галузі промисловості, що виробляють для АПК засоби виробництва; сільське господарство; галузі з переробки с.-г. сировини, а також ті, що здійснюють заготівлю, зберігання, транспортування і реалізацію с.-г. продукції.

7. Підприємство – це :

а) певні організації (трудові колективи), що створюють люди для виробництва продукції (виконання робіт, надання платних послуг) для задоволення потреб ринку і одержання грошових доходів;

б) організаційно відокремлена та економічно самостійна первинна ланка виробничої сфери економіки країни, що виготовляє продукцію;

в) самостійний суб'єкт господарювання, який має права юридичної особи і здійснює свою діяльність з метою одержання прибутку;

г) реальна "жива" система, для функціонування якої залучаються особистий та речовий фактори, а також суб'єкти, що перебувають за його межами: постачальники, покупці тощо.

8. Основними функціями підприємницької діяльності є :

а) виробнича, переробна, організаційна, маркетингова;

б) творча, ресурсна, організаційно- супровідна;

в) іноваційна, управлінська, фінансова, господарська;

г) організаційна, господарська, фінансова.

9. Яка теорія по вивченню підприємства виникла на початку 80 – років?

а) неокласична теорія;

б) еволюційна теорія;

в) класична теорія;

г) кейнсіанська теорія.

10. Спільним між економікою аграрних підприємств, політекономією, макроекономікою і мікроекономікою є:

а) дослідження великих підрозділів економіки;

б) дослідження виробничих відносин між людьми і дію економічних законів та закономірностей;

в) рівні здійснювання аналізу;

г) дослідження конкретних суб'єктів і об'єктів економіки дослідження.

11. Ким і коли був прийнятий Закон України “ Про підприємництво “:

- а) ВРУ в 2001 році;
- б) Президентом України в 1992 році;
- в) КМУ в 1999 році;
- г) ВРУ в 1991 році.

12. Діяльність, яка здійснюється приватними особами або організаціями, що пов'язана з виробництвом продукції лише для власних потреб чи навіть торгівлі за умов продажу своїх особистих речей (автомобілі, одяг, інше майно) – це:

- а) підприємницька діяльність;
- б) виробничо – торгівельна діяльність;
- в) господарська діяльність;
- г) господарсько- фінансова діяльність.

13. Єдність методів господарювання, системи обліку та звітності, оцінки діяльності структурних підрозділів – це:

- а) організаційна єдність;
- б) обліково- виробнича єдність;
- в) економічна єдність;
- г) юридична єдність.

14. У соціально – економічному розвитку України сільське господарство займає . . . місце.

- а) додаткове;
- б) особливе;
- в) провідне;
- г) незначне.

15. Суб'єкти ринку, які придбавають в аграрних п –в с.-г. продукцію для подальшого виробничого або особистого споживання або наступного перепродажу з метою одержання прибутку – це:

- а) постачальники;
- б) споживачі;
- в) посередники;
- г) агросервісні п-ва і організації.

16. Змагання підприємств за кращі умови збуту продукції, а насамперед за споживача, - це:

- а) боротьба;
- б) завоювання;
- в) конкуренція;
- г) бій.

17. Господарська організація, утворена в складі 2-х або більше підприємств з метою координації їх виробничої, наукової та іншої діяльності для вирішення спільних економічних та соціальних завдань, - це:

- а) об'єднання підприємств;
- б) акціонерне товариство;

- в) асоціація;
- г) концерн.

18. Міжнародна підприємницька діяльність – це:

- а) діяльність щодо виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, торгівлі з метою підвищення продуктивності праці і якості продукції на зовнішніх ринках країни;
- б) основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю;
- в) діяльність, що здійснюється через науково-технічну, виробничу, торгівельну, сервісну та іншу взаємокорисну співпрацю суб'єктів господарювання двох чи більше країн;
- г) правильної відповіді немає.

19. Система структурних ланок підприємства включає:

- а) виробництво, переробку і зберігання продукції с.-г. виробництва;
- б) виробництво, трудові і матеріально-технічні ресурси;
- в) земля, знаряддя праці, трудові ресурси, капітал, додаткова вартість;
- г) виробництво, кадровий потенціал, інновації, фінансове управління, маркетинг.

20. Діяльність економістів-менеджерів полягає в:

- а) дослідженні процесу розширеного відтворення в аграрному секторі й організаційних формах його функціонування, а також в дослідженні причин змін обсягу виробництва продукції та її вплив на ціни і доходи п-ва;
- б) вивченні шляхів підвищення наукового рівня та ефективності господарювання;
- в) формулюванні економічних узагальнень, теорій, концепцій, методик і шляхів вирішення економічних проблем;
- г) правильної відповіді немає.

Рекомендовані теми реферативних повідомлень

1. Стан розвитку сільського господарства України на сучасному етапі.
2. Основні причини кризового стану сільського господарства України та шляхи виходу.
3. Роль сільського господарства у входженні України в світовий ринок.
4. Діалектика як методологія науки „Економіка підприємства”: її суть, значення та інструментарій.
5. Система виробничих відносин в аграрному секторі.
6. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку.
7. Роль і місце підприємств в структурованому ринковому середовищі.
8. Нормативно – правові основи функціонування підприємств України.
9. Історія розвитку підприємницької діяльності.
10. Конкуренція та її місце в ринковій економіці.
11. Розвиток інтрапренерства в Україні.
12. Світовий досвід різноманітності організаційних форм господарювання на селі.

МОДУЛЬ 2

Ресурсне забезпечення діяльності підприємств.

ТЕМА 1. Земельні ресурси та ефективність їх використання.

Питання для обговорення

1. Земля як основний засіб виробництва в сільському господарстві. Родючість землі та її види.
2. Земельні відносини та етапи їх реформування.
3. Основи Земельного кодексу України.
4. Основні напрями раціонального використання землі та підвищення його ефективності.

Основні поняття і терміни: земля, земельна ділянка, право власності на землю, право оренди землі, право постійного користування земельною ділянкою, земельні відносини, об'єкти і суб'єкти земельних відносин, землі сільськогосподарського призначення, родючість, природна родючість, штучна родючість, економічна родючість, абсолютна родючість, відносна родючість, сільськогосподарські угіддя, структура сільськогосподарських угідь, трансформація земельного фонду, землезабезпеченість, моніторинг земель, охорона земель, землеустрій, державний земельний кадастр, бонітування ґрунтів, економічна оцінка земель, земельна рента, диференційний рентний дохід, абсолютний рентний дохід, оренда землі, орендна плата за землю, ринок землі, іпотека землі.

Методичні вказівки щодо виконання завдань теми

Показники рівня (ступеня) інтенсивності використання землі

1. Ступінь господарського використання земель ($C_{гвз}$):

$$C_{гвз} = (S_{с.-г.угідь} / S_{заг.}) * 100 \%,$$

де $S_{с.-г.угідь}$ – площа сільськогосподарських угідь, га; $S_{заг.}$ – загальна земельна площа, га

2. Ступінь розораності (C_p):

$$C_p = (S_p / S_{с.-г.угідь}) * 100\%,$$

де S_p – площа ріллі, га

3. Ступінь використання ріллі ($C_{вр}$):

$$C_{вр} = (S_{зп} / S_p) * 100\%,$$

де $S_{зп}$ – загальна посівна площа с.-г. культур, га

4. Ступінь меліорованості (зрошення) ($C_{м(зрош)}$):

$$C_{м(зрош)} = (S_{м(зрош)} / S_{с.-г.угідь}) * 100\%,$$

де $S_{м(зрош)}$ – площа меліорованох (зрошувальних) земель, га

5. Ступінь повторного використання землі ($C_{пвз}$):

$$C_{пвз} = ((S_{зп} + S_{пп}) / S_{зп}) * 100\%,$$

де $S_{пп}$ – площа повторних посівів с.-г. культур, га

6. Питома вага площі посіву інтенсивних культур у загальній посівній площі господарства ($C_{пik}$):

$$C_{пik} = (S_{ik} / S_{зп}) * 100\%,$$

де S_{ik} - посівна площа інтенсивних культур, га

$$S_{ik} = S_{кукурудза\ на\ зерно} + S_{соняшник} + S_{картопля} + S_{овочі} + S_{баштанні\ продовольчі}$$

Натуральні показники визначення економічної ефективності використання землі

Показники	Методика розрахунку
1. Урожайність, ц з 1 га	Валовий збір, ц / Площа посіву, га
2. Вироблено в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь молока, ц	(Валовий надій молока, ц / Площа сільгоспугідь, га) * 100
3. Вироблено в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь приросту ВРХ, ц	(Приріст ВРХ, ц / Площа сільгоспугідь, га) * 100
4. Вироблено в розрахунку на 100 га ріллі приросту свиней, ц	(Приріст свиней, ц / Площа ріллі, га) * 100
5. Вироблено в розрахунку на 100 га посівів зернових та зернобобових культур яець, тис. шт.	(Яйця, тис. шт. / Площа посівів зернових та зернобобових культур, га) * 100
6. Вироблено в розрахунку на 100 га посівів зернових та зернобобових культур приросту птиці, ц	(Приріст птиці, ц / Площа посівів зернових та зернобобових культур, га) * 100

Вартісні показники визначення економічної ефективності використання землі

Показники	Методика розрахунку
1. Вироблено на 1 га сільськогосподарських угідь валової продукції сільськогосподарства (в постійних цінах 2010р.), грн.	Валова продукція сільськогосподарства (в постійних цінах 2010р.), тис. грн./ Площа сільгоспугідь, га
2. Вироблено на 1 га сільськогосподарських угідь валової продукції сільськогосподарства (в поточних цінах), грн.	Валова продукція сільськогосподарства (в поточних цінах), грн. / Площа сільгоспугідь, га
3. Вироблено на 1 га сільськогосподарських угідь валового доходу, грн.	Валовий дохід, грн. / Площа сільгоспугідь, га
4. Вироблено на 1 га сільськогосподарських угідь чистого доходу, тис. грн.	Чистий дохід, грн. / Площа сільгоспугідь, га
5. Одержано з 1 га сільськогосподарських угідь виручки від реалізації сільськогосподарської продукції, тис. грн.	Виручка від реалізації, грн. / Площа сільгоспугідь, га
6. Одержано з 1 га сільськогосподарських угідь прибутку, грн.	Прибуток, грн. / Площа сільгоспугідь, га

Система основних показників економічної результативності аграрних підприємств

Показники	Методика розрахунку
1. Валова продукція в постійних цінах 2010 року, грн.	$\sum q_i * p_i$, де p_i - постійна ціна 2010 року відповідної продукції, грн. за 1 ц); q_i – кількість одержаної продукції відповідного виду, ц.
2. Валова продукція в поточних цінах, тис. грн.	Виробнича собівартість с.г. (Ф.№50 - сг, кол. 3) + (Виручка від реалізації продукції, робіт, послуг (Ф.№ 50 – сг, кол. 7) – Повна собівартість реалізованої с.-г. продукції, робіт, послуг (Ф.№ 50 - сг, кол. 6))
3. Валовий дохід (чиста продукція), тис. грн.	Валова продукція в поточних цінах – Матеріальні витрати (Ф.№50 - сг, код 0290 (кол.1+кол.2))
4. Прибуток (збиток), тис. грн.	Виручка від реалізації продукції, робіт, послуг(Ф.№ 50 - сг, кол. 7) - Повна собівартість продукції, робіт, послуг (Ф.№ 50 – сг, кол. 6)
5. Чистий дохід, тис. грн.	Валовий продукція в поточних цінах – Поточні (виробничі) витрати (Ф.№ 50 – сг, код 0355, (кол. 1+кол. 2))

Звертаємо увагу, що вищенаведені показники результативності можна розраховувати як в цілому по підприємству (використовуючи код 0216), так і за галузями (код 0010 та 0130) або окремими видами продукції (код відповідно до назви).

Завдання 1.

На основі даних форми №50 - сг розрахувати структуру сільськогосподарських угідь в аграрному підприємстві.

Зробити висновки.

Таблиця 1

Склад та структура сільськогосподарських угідь

(назва підприємства, район)

Види угідь	201_рік		201_рік		Відхилення (+,-)	
	га	%	га	%	га	в.п.
Рілля						
Багаторічні насадження						
Сіножаті						
Пасовища						
Перелоги						
Сільськогосподарські угіддя		100,0		100,0	X	X

Завдання 2.

На підставі даних Форми № 50 - сг і Форми № 29 - сг визначити рівень використання земельних ресурсів в підприємстві за два роки.

Зробити висновки.

Таблиця 2

Вихідні дані для розрахунку рівня використання земельних ресурсів

Показники	201_рік	201_рік	Темп росту, %
Загальна земельна площа, га*			
Площа сільськогосподарських угідь, га			
Площа ріллі, га			
Площа багаторічних насаджень, га			
Площа посівів сільськогосподарських культур, га			
Площа посіву інтенсивних культур, га			
в т.ч.:			
- кукурудза на зерно			
- соняшник			
- картопля			
- овочі			
- баштанні продовольчі			
Площа зрошуваних земель, га			

* Значення даного показника міститься у Економічній картці (паспорті) підприємства

Рівень використання земельних ресурсів
_____, %
(назва підприємства, район)

Показники	201_рік	201_рік	Відхилення, в.п.
Ступінь господарського використання землі			
Ступінь розораності сільськогосподарських угідь			
Ступінь використання ріллі			
Питома вага зрошуваних земель в площі сільськогосподарських угідь			
Питома вага площі інтенсивних культур в площі посіву сільськогосподарських культур			

Завдання 3.

На основі даних форми № 50 - сг і форми № 29 - сг визначити натуральні та вартісні показники ефективності використання землі в господарстві. Зробити висноки за розрахунковими показниками.

Вихідні дані для розрахунку натуральних показників ефективності
використання землі

Показники	201_рік	201_рік	Темп росту, %
Площа сільськогосподарських угідь, га			
Площа ріллі, га			
Площа посіву, га: - зернових і зернобобових (без кукурудзи) - кукурудзи - соняшнику			
Валовий збір, ц: - зернових і зернобобових (без кукурудзи) - кукурудзи - соняшнику			
Валовий надій молока, ц			
Приріст ВРХ, ц			
Приріст свиней, ц			
Приріст птиці, ц			
Виробництво яєць, тис.шт.			

Натуральні показники економічної ефективності використання землі

(назва підприємства, район)

Показники	201_рік	201_рік	Темп росту, %
Урожайність, ц/ га: - зернових і зернобобових (без кукурудзи) - кукурудзи - соняшнику			
Вироблено в розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, ц: - молока - приросту ВРХ			
Вироблено в розрахунку на 100 га ріллі, ц: - зерна - приросту свиней			
Вироблено в розрахунку на 100 га посівів зернових та зернобобових культур: - яєць, тис.шт. - приросту птиці, ц			

Таблиця 6

Вихідні дані для розрахунку вартісних показників економічної ефективності використання землі

Показники	201_рік	201_рік	Темп росту, %
Площа сільськогосподарських угідь, га			
Валова продукція в постійних цінах 2010 р., тис.грн.*			
Валова продукція в поточних цінах, тис.грн.			
Валовий дохід, тис.грн.			
Чистий дохід, тис.грн.			
Виручка від реалізації с.-г. продукції, тис.грн.			
Прибуток від реалізації с.-г. продукції, тис.грн.			

* Розрахунок вартості валової продукції сільського господарства в постійних цінах 2010 року наведено у Додатку А

Економічна ефективність використання землі за вартісними показниками

(назва підприємства, район)

Показники	201_рік	201_рік	Темп росту, %
Вироблено на 1 га сільськогосподарських угідь, тис.грн.: - валовий продукція в постійних цінах 2010 р. - валової продукції в поточних цінах - валового доходу - чистого доходу			
Одержано з 1 га сільськогосподарських угідь, тис.грн.: - виручки від реалізації сільськогосподарської продукції - прибутку від реалізації сільськогосподарської продукції			

Рекомендовані теми реферативних повідомлень

1. Земельна реформа і система ефективного землекористування в Україні.
2. Охорона земельних ресурсів України та визначення ефективних шляхів до сталого землекористування.
3. Основа організації сільгоспугідь України.
4. Досвід проведення земельних аукціонів в Україні.
5. Ринок землі України: стан та перспективи розвитку.
6. Розвиток земельних відносин у Миколаївській області.
7. Земельна політика держави: основні проблеми та напрями її формування.
8. Досвід розвинутих країн Заходу щодо організації земельних відносин.
9. Грошова оцінка землі в Україні.
10. Роль і місце землі серед виробничих ресурсів підприємства та її вплив на доходність аграрних підприємств.
11. Паювання землі: мета, механізм здійснення і вплив на розвиток ринкових відносин в аграрній сфері економіки України.

ТЕМА 2. Трудові ресурси і підвищення продуктивності праці.

Питання для обговорення

1. Праця та її види. Особливості праці в сільському господарстві.
2. Трудові ресурси та їх формування.
3. Трудовий потенціал, його аспекти і компоненти.
4. Шляхи покращення використання трудових ресурсів.
5. Основні напрями підвищення продуктивності праці.

Основні поняття і терміни: праця, конкретна і абстрактна праця, жива і минула праця, процес праці, баланс праці, трудові ресурси, трудовий потенціал, постійні працівники, тимчасові працівники, сезонні працівники, трудова активність працівників, трудозабезпеченість виробництва, продуктивність праці, річна продуктивність праці, трудомісткість продукції, трудомісткість виробництва, інтенсифікація праці, ринок праці та його складові, кон'юнктура ринку праці, безробіття, зайнятість населення, заробітна плата і її складові.

Методичні вказівки щодо виконання завдань теми

Трудові ресурси – все працездатне населення, працюючі пенсіонери і працюючі підлітки.

Основний показник, який характеризує ступінь використання трудових ресурсів – час, відпрацьований кожним в сільськогосподарському виробництві. При визначенні фонду робочого часу (норм праці) виходять з необхідності повного і ефективного використання трудових ресурсів в суспільному виробництві, з врахуванням обслуговування особистого підсобного господарства і створення сприятливих умов для відтворення робочої сили.

Фонд робочого часу встановлюється в одиницях виміру витрат праці – людино-днях або людино-годинах на рік, квартал, місяць з розрахунку на одного працівника.

Річний фонд робочого часу працездатних працівників – різниця, одержана при вирахуванні із числа календарних днів року кількості вихідних, святкових, чергових відпусток, витрат в особистому підсобному господарстві, невиходу на роботу за погодних умов та ін. Його розмір залежить від конкретних умов. В нашому регіоні від складає 276 днів.

Показники використання трудових ресурсів у суспільному виробництві – відношення працездатних учасників у виробництві до наявної кількості в господарстві:

$$K_{утр} = \frac{P_{пу}}{T_{рн}},$$

де $K_{утр}$ – коефіцієнт участі трудових ресурсів в суспільному виробництві; $P_{пу}$ – працездатні, які приймають участь у виробництві; $T_{рн}$ – наявні трудові ресурси.

Коефіцієнт використання трудових ресурсів на протязі року – відношення фактичного відпрацьованого в суспільному виробництві робочого часу (людино-днів, людино-годин) до можливого робочого фонду робочого часу:

$$K_{втр} = \frac{P_{ф}}{P_{м}},$$

де K_{emp} – коефіцієнт використання трудових ресурсів на протязі року; P_ϕ – фактично відпрацьовано людино-годин за рік; P_m – можливий фонд робочого часу.

Коефіцієнт використання робочого часу. Повноту використання трудових ресурсів необхідно вести облік не тільки на протязі року, а і щоденно, тобто на протязі робочого дня, його визначають відношенням чистого часу до можливого часу дня:

$$K_{pч} = \frac{Ч_\phi}{Ч_p},$$

де $K_{pч}$ – коефіцієнт використання робочого часу; $Ч_\phi$ – чистий робочий час за зміну, день в годинах; $Ч_p$ – встановлений час робочого дня (зміни) в годинах.

З урахуванням повноти використання денного (змінного) робочого часу визначають загальний коефіцієнт використання робочого часу:

$$K_з = \frac{P_\phi}{P_m} \times \frac{Ч_\phi}{Ч_p}.$$

В умовах науково-технічного прогресу об'єктивною необхідністю є підвищення інтенсивності праці. Інтенсифікація праці – це найбільш повне і раціональне використання, кожної хвилини, кожної години робочого дня, тижня, року. Це дозволяє підвищити виробіток і продуктивність праці.

Узагальнюючим показником ефективності використання трудових ресурсів є продуктивність праці. Тому на вивченні цього питання повинна бути зосереджена особлива увага. Насамперед потрібно ґрунтовно засвоїти поняття “продуктивність праці” і усвідомити, яку роль відіграє маса праці і продуктивність праці у збільшенні обсягу виробництва сільськогосподарської продукції. Допоможе в такому усвідомленні ознайомлення з наступною схемою – рис. 1.

В ринковій економіці будь-яке аграрне підприємство може ефективно працювати і забезпечувати конкурентоспроможність своєї продукції за умови підвищення продуктивності праці. У зв'язку з цим майбутній економіст-менеджер повинен добре знати, які існують шляхи такого підвищення. Для кращого засвоєння даного аспекту теми усі шляхи (фактори) підвищення продуктивності праці доцільно розглядати за трьома групами:

- 1) фактори, що сприяють збільшенню виробництва продукцію;
- 2) фактори, які сприяють скороченню затрат живої праці;
- 3) соціально-економічні фактори, що спонукають працівників до кращої праці.

Продуктивність праці в сільському господарстві характеризуються системою прямих і опосередкованих показників. Для характеристики рівня продуктивності праці в сільському господарстві застосовують наступні показники: прямі (повні), непрямі (не повні), натуральні, вартісні.

Рівень продуктивності праці визначається співвідношенням кількості виробленої продукції і витрат робочого часу.

Рис. 1. Фактори збільшення обсягу виробництва продукції.

Показники продуктивності праці в сільському господарстві

Натуральні показники

1. Кількість продукції, виробленої за 1 люд.-год. – тобто **виробіток**:

$$П_t = \frac{ВП}{t},$$

де $П_t$ – продуктивність праці; $ВП$ – кількість виробленої продукції; t – час на виробництво продукції.

2. Кількість люд.-год., витрачених на виробництво одиниці продукції, тобто **працемісткість** продукції (T_n):

$$T_n = \frac{t}{ВП}$$

3. Обсяг робіт, виконаних за одиницю часу (гектар за 1 годину, тонн за 1 годину).

4. Затрати праці на обробіток 1 га посіву сільськогосподарських культур, люд.-год.

5. Затрати праці на обслуговування 1 голови худоби , люд.-год.

6. Навантаження худоби на працівника тваринництва (корів на доярку, скотника; телят на телятника і т.д.)

7. Затрати праці на виконання окремих сільськогосподарських операцій, люд.-год.

Вартісні показники

1. Вартість валової продукції сільського господарства в постійних цінах 2010 року в розрахунку на:

- 1 середньорічного працівника, зайнятого в сільськогосподарському виробництві;

- 1 люд.-год., затраченого часу при сільськогосподарському виробництві.

2. Отримано валового доходу, грн., в розрахунку на:

- 1 середньорічного працівника, зайнятого в сільськогосподарському виробництві;

- 1 люд.-год., затраченого часу при сільськогосподарському виробництві.

3. Отримано прибутку (збитку), грн., в розрахунку на:

- 1 середньорічного працівника, зайнятого в сільськогосподарському виробництві;

- 1 люд.-год., затраченого часу при сільськогосподарському виробництві.

Завдання 1.

На підставі даних таблиці 8 визначити показники ступеня використання робочого часу в аграрному підприємстві за 201_ рік. Зробити висновки.

Таблиця 8
Використання робочого часу постійних працівників в аграрному підприємстві

Показники	201_ рік
Відпрацьовано люд.-днів - всього	168 540
Цілоденні простої, днів	162
Кількість людино-годин неявок на роботу - всього	24 114
у т. ч.:- щорічні відпустки	12 754
- навчальні відпустки	200
- відпустки у зв'язку з вагітністю і родами	1 846
- хвороби	6 985
- інші неявки, дозволені законом	110
- з дозволу адміністрації	46
- прогули	2 173
Людино- години святкові і вихідні (включаючи відгули)	34 944
Відпрацьовано людино – годин, всього	1 264 050
Внутрішньозмінні втрати робочого часу, люд.-год.	13 900
Середньоспискова чисельність постійних працівників, чол.	624

Завдання 2.

За даними статистичних форм звітності (форма №50 - сг, форма № 29 - сг) визначити забезпеченість господарства трудовими ресурсами.

Зробити висновки.

Таблиця 9

Вихідні дані для визначення забезпеченості трудовими ресурсами

Показники	201_рік	201_рік	Темп росту, %
Середньорічна чисельність працівників зайнятих в с.-г. виробництві, чол.			
Площа сільськогосподарських угідь, га			
Площа ріллі, га			
Площа посівів, га			
Поголів'я худоби та птиці, ум.гол.*			

Таблиця 10

Забезпеченість трудовими ресурсами _____
(назва підприємства, район)

Показники	201_рік	201_рік	Темп росту, %
Припадає на одного працівника зайнятого в с.-г. виробництві:			
-сільськогосподарських угідь, га			
-ріллі, га			
-посівів, га			
-худоби та птиці, ум. гол.			

Завдання 3.

На підставі даних форми № 50 - сг, форми № 29 – сг, форми № 24 – сг визначити продуктивність праці за натуральними і вартісними показниками в рослинництві та тваринництві сільгосп підприємства за два останні роки.

Зробити висновки.

Таблиця 11

Продуктивність праці та працевіткість
за натуральними показниками в рослинництві _____
(назва підприємства, район)

Показники	Пшениця		Соняшник	
	201_рік	201_рік	201_рік	201_рік
Одержано продукції після доробки, ц				
Прямі затрати праці, тис.люд.-год.				
Вироблено продукції за 1 люд.-год., ц				
Прямі затрати праці на виробництво 1 ц продукції, люд.-год.				

* Коефіцієнти переведення поголів'я сільськогосподарських тварин в умовне поголів'я наведені у Додатку Б

Таблиця 12

Визначення продуктивності праці за натуральними показниками в тваринництві _____

(назва підприємства, район)

Показники	201_рік	201_рік	Темп росту, %
Вироблено молока, ц			
Одержано приросту ВРХ, ц			
Прямі затрати праці (тис. люд.-год.) на виробництво: - молока - приросту ВРХ			
Вироблено за 1 люд.-год., кг: - молока - приросту ВРХ			
Витрачено праці на виробництво 1 ц люд.-год.: - молока - приросту ВРХ			

Таблиця 13

Визначення продуктивності праці за вартісними показниками

_____ (назва підприємства, район)

Показники	201_рік	201_рік	Темп росту, %
Вартість валової продукції сільського господарства в постійних цінах 2010 р., тис. грн. в т.ч.: - рослинництва - тваринництва			
Валовий дохід, тис.грн.			
Прибуток, тис.грн.			
Прямі витрати праці на виробництво продукції сільського господарства, тис. люд.-год. в т.ч.: - рослинництва - тваринництва			
Середньорічна чисельність працівників, які зайняті в сільському господарському виробництві, чол. в т.ч.: - в рослинництві - в тваринництві			
Вироблено валової продукції с.-г. виробництва, грн.: а) на 1 середньорічного працівника в т.ч.: - в рослинництві - в тваринництві б) на 1 люд.-год. в т.ч.: - в рослинництві - в тваринництві			
Отримано валового доходу, грн.: - на 1 середньорічного працівника - на 1 люд.-год.			
Отримано прибутку, грн.: - на 1 середньорічного працівника - на 1 люд.-год.			

Рекомендовані теми реферативних повідомлень

1. Рівень продуктивності праці в сільському господарстві України: оцінка, аналіз та фактори підвищення.
2. Роль рівня забезпеченості трудовими ресурсами та їх якісного складу для економіки аграрного підприємства.
3. Теоретичне підґрунтя заміни живої праці капіталом.
4. Особливості організації оплати праці в аграрних підприємствах.
5. Методи обчислення продуктивності праці, їх переваги та недоліки, сфера застосування.
6. Фактори зростання продуктивності праці в агро формуваннях України та оцінка її динаміки.
7. Кадрова політика аграрних підприємств України.
8. Продуктивність праці – критерій стану і спроможності господарства.
9. Ефективність праці в аграрних підприємствах: теоретичні аспекти.

ТЕМА 3. Капітал і виробничі фонди.

Питання для обговорення

1. Сутність капіталу та його види (рис. 2).
2. Поняття основних і оборотних фондів, їх склад та характерні відмінності.
3. Структура основних фондів (рис.3) та їх грошова оцінка.
4. Шляхи підвищення економічної ефективності використання основних виробничих фондів.

Основні поняття та терміни: капітал, авансовий капітал, основний капітал, оборотний капітал, власний капітал, позичковий капітал, виробничі фонди, основні виробничі фонди, основні невиробничі фонди, оборотні фонди, фонди обігу, спожиті основні фонди, застосовані основні фонди, фондооснащеність виробництва, фондоозброєність праці, структура основних виробничих фондів, початкова вартість основних фондів, первісна (балансова) вартість основних фондів, відновна вартість основних фондів, залишкова вартість основних фондів, амортизація, методи нарахування амортизації основних засобів, знос основних засобів, фондівіддача, фондомісткість, норма прибутку, виробнича потужність, строк корисного використання основного засобу, коефіцієнт використання виробничої потужності, сукупний ресурсний потенціал, питомих ресурсний потенціал.

Методичні вказівки щодо виконання завдань теми

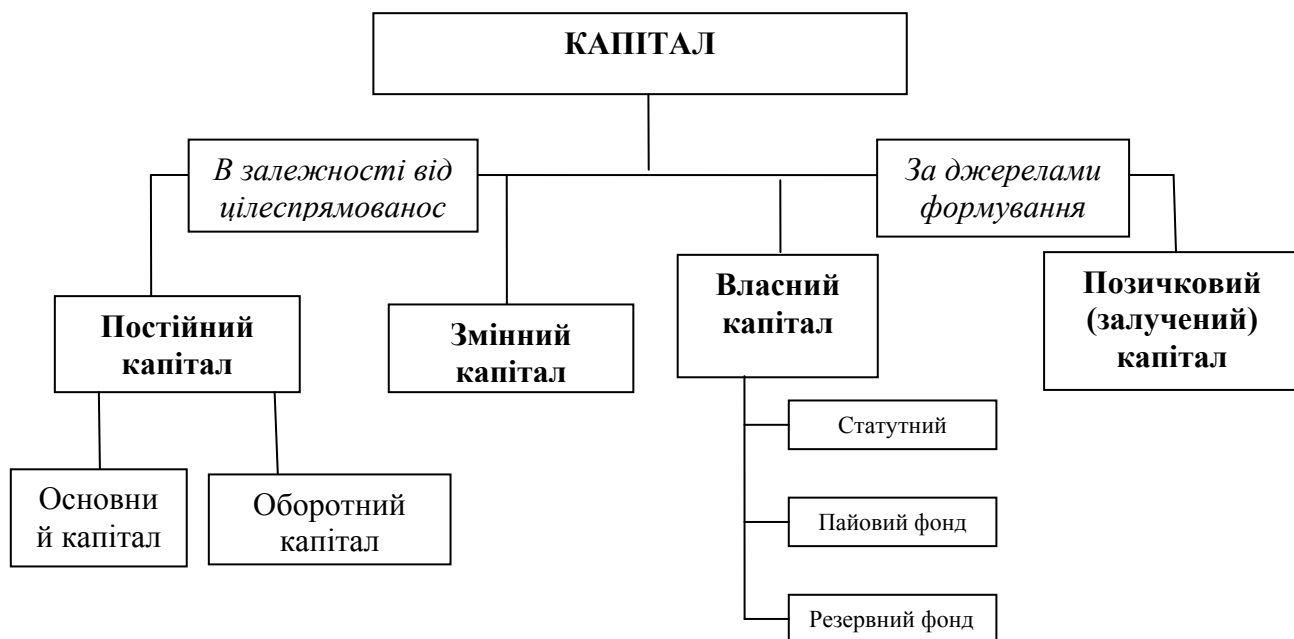

Рис.2. Види капіталу підприємства

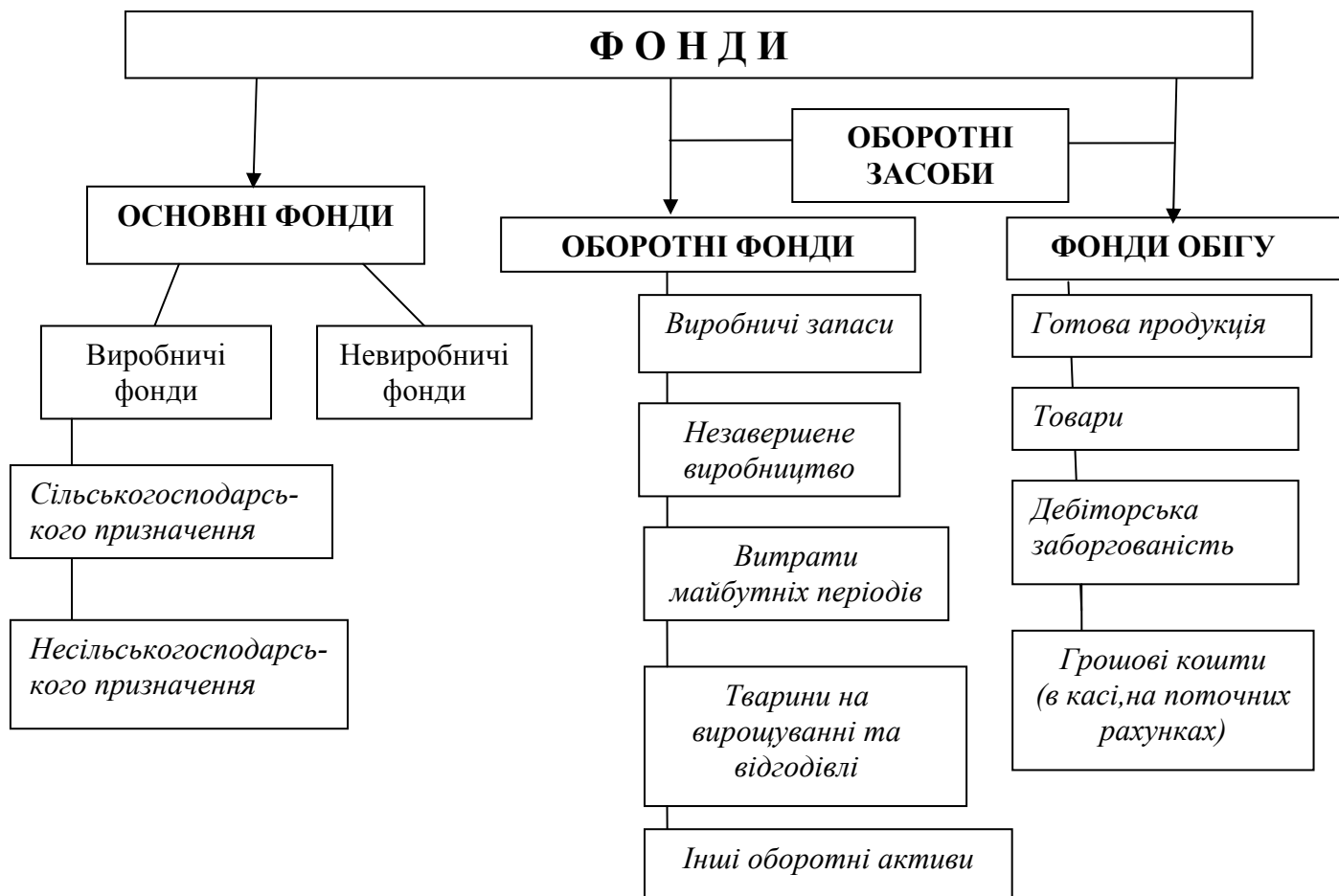

Рис. 3. Структура фондів аграрного підприємства

Показники стану і руху основних фондів

1. Коефіцієнт (швидкість) обороту основних фондів – відношення річної суми амортизації основних виробничих фондів до їх середньорічної вартості або період обороту як зворотне співвідношення цих величин.

2. Коефіцієнт зростання ($K_{зр}$) - відношення суми основних засобів на кінець року до їх вартості на початок року.

3. Коефіцієнт вибуття ($K_{в}$) – відношення вартості вибулих за 201_ рік основних засобів до суми всіх основних засобів на початок року.

4. Коефіцієнт оновлення ($K_{о}$) – відношення заново введених за рік основних засобів до балансової вартості всіх основних засобів на кінець року. Між даними показниками існує тісний взаємозв'язок: очевидно, що $K_{зр} > 1$ за умови, коли $K_{о} > K_{в}$, і навпаки. Якщо суми вибулих фондів = сумі заново введених, то $K_{зр} = 1$.

5. Коефіцієнт сукупного відтворення ($K_{св}$) – відношення вартості основних засобів, що надійшли протягом року, до первісної вартості всіх основних засобів на початок року. Цей показник дає змогу судити про те, яка частка нововведених основних засобів використана на просте відтворення, а яка – на розширене. Він акумулює в собі значення коефіцієнта вибуття ($K_{в}$) і приросту ($K_{пр}$). Цей зв'язок можна подати так: $K_{св} = K_{в} + K_{пр}$

$$K_{пр} = \frac{OF_{кр} - OF_{пр}}{OF_{пр}}, \text{ де}$$

$OF_{кр}$ і $OF_{пр}$ – основні фонди відповідно на початок і на кінець року.

Отже, при аналізі коефіцієнта $K_{св}$ потрібно брати до уваги, що в умовах розширеного відтворення, коли $K_{пр} > 0$, коефіцієнт вибуття характеризує рівень оновлення основних засобів, а коефіцієнт приросту – рівень їх розширеного відтворення. За умов звуженого відтворення основних засобів $K_{св}$ акумулює в собі негативний вплив коефіцієнта приросту і відображає фактичний рівень оновлення основних засобів. Різниця між $K_{в}$ і $K_{св}$ відобразатиме відносну потребу в основних засобах, за якої буде досягнуто їх просте відтворення. Якщо на підприємстві забезпечується лише просте відтворення, то $K_{св} = K_{в}$ і, таким чином, $K_{св}$ відбиватиме лише рівень оновлення основних засобів.

6. Коефіцієнт зношення ($K_{з}$) – відношення суми зношення до первісної вартості основних засобів.

7. Коефіцієнт придатності ($K_{п}$) – частка від ділення первісної вартості засобів за мінусом усієї суми зношення на їх первісну вартість, або $K_{п} = 1 - K_{з}$. Чим вищий $K_{п}$ і менший $K_{з}$, тим кращі умови має п-во для більш раціонального використання основних засобів.

Процес руху вартості основних засобів (ОЗ) від їх створення до відтворення складається з таких етапів:

Створення (придбання) ОЗ – Знос – Амортизація – включення у Собівартість продукції – Реалізація продукції – Амортизаційний фонд – Відтворення (придбання) ОЗ

Амортизація основних засобів (крім інших необоротних матеріальних активів) нараховується із застосуванням таких **методів**:

1. Метод рівномірного нарахування

При цьому методі норма амортизаційних відрахувань розраховується за формулою (H_{AB}):

$$H_{AB} = \frac{B_{\Pi} - B_{Л}}{T \times B_{\Pi}} \times 100\%,$$

де $B_{Л}$ – ліквідаційна вартість ОЗ, грн.; B_{Π} – балансова (первісна чи відновлена) вартість ОЗ, грн.; T – амортизаційний період (строк корисного використання ОЗ), визначений технічною документацією, років.

Згідно з чинним податковим законодавством, норми амортизаційних відрахувань встановлюються у відсотках до балансової вартості кожної з груп основних засобів на початок розрахункового періоду у таких розмірах:

Група 1 – 5 %;

Група 2 – 25%;

Група 3 – 15%.

2. Прямолінійний метод

Річна сума амортизації визначається ($\sum A_p$):

$$\sum A_p = \frac{B_{\Pi}}{t},$$

де B_{Π} – первісна вартість ОЗ, грн.; t – очікуваний період часу використання ОЗ.

3. Метод зменшення залишкової вартості

Норма амортизації розраховується за формулою (H_A):

$$H_A = 1 - \left(\frac{B_{Л}}{B_{\Pi}} \right)^{\frac{1}{n}},$$

де n – кількість років корисного використання.

Річна сума амортизації визначається ($\sum A_p$):

$$\sum A_p = B_{\text{ПН}} \times H_A,$$

де $B_{\text{ПН}}$ – вартість ОЗ на дату початку нарахування амортизації або залишкова вартість ОЗ на початок звітнього року, грн..

4. Метод прискорення зменшення залишкової вартості

Річна сума амортизації визначається ($\sum A_p$):

$$\sum A_p = \frac{B_{\text{ПН}}}{T} \times 2.$$

5. Кумулятивний метод

Річна сума амортизації визначається ($\sum A_p$):

$$\sum A_p = B_{\text{П}} \times K_{\text{кум}},$$

де $K_{\text{кум}}$ – кумулятивний коефіцієнт:

$$K_{\text{кум}} = \frac{K_{\text{років}}}{\sum K_{\text{років К.В.О.}}},$$

де $K_{\text{років}}$ – число років, що залишаються до кінця строку використання об'єкта ОЗ; $K_{\text{років К.В.О.}}$ – сума числа років його корисного використання.

6. Виробничий метод

Місячна сума амортизації визначається ($\sum A_m$):

$$\sum A_m = Q_{\text{фм}} \times A_{\text{м}_g},$$

де $Q_{\text{фм}}$ – фактичний місячний обсяг продукції; $A_{\text{м}_g}$ – виробнича амортизаційна норма.

$$A_{\text{м}_g} = \frac{B_{\text{П}} - B_{\text{Л}}}{\sum Q},$$

де $B_{\text{П}}$ – первісна вартість ОЗ, грн.; $B_{\text{Л}}$ – ліквідаційна вартість ОЗ, грн.; $\sum Q$ – загальний обсяг продукції.

Сума зносу (амортизації) нематеріальних активів ($З_{\text{міс}}$) визначається за місяць по формулі:

$$З_{\text{міс}} = \frac{B_{\text{П}}}{T_{\text{кв}}},$$

де $B_{\text{П}}$ – первісна вартість нематеріального активу, грн.; $T_{\text{кв}}$ – термін корисного використання нематеріального активу, років (місяців, днів).

Первісна вартість нематеріального активу ($B_{\text{П}}$) визначається:

$$B_{\text{П}} = B_{\text{ПР}} + M + З_{\text{М}} + \text{П},$$

де $V_{ПР}$ – вартість придбання, грн.; M – монтаж, встановлення, налагодження до роботи, грн.; Z_M – митний збір (при імпорті), грн.; Π – податки, що не підлягають відшкодуванню та інші податки, пов'язані з придбанням нематеріальних активів, грн.

Показники забезпеченості підприємства основними фондами

1. Фондозабезпеченість виробництва – це відношення первісної вартості основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення до площі сільськогосподарських угідь.

2. Фондоозброєність праці – це відношення первісної вартості основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення до середньорічної кількості працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві.

Показники економічної ефективності використання основних виробничих фондів

1. Фондовіддача ($I_{ф\ від}$) – відношення вартості виробленої валової продукції в поточних цінах до первісної середньорічної вартості основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення.

З економічного погляду фондовіддача знижується тоді, коли темпи збільшення продукції нижчі за темпи підвищення фондооснащеності виробництва, тобто $I_{вп} < I_{ф\ ос}$. При цьому зниження фондовіддачі завжди супроводжується перевищенням темпів підвищення фондоозброєності ($I_{ф\ зо}$) над темпами зростання річної продуктивності праці ($I_{пп}$), тобто $I_{ф\ зо} > I_{пп}$. Ця закономірність є наслідком залежності: $I_{пп} = I_{ф\ оз} * I_{ф\ від}$, отже

$$I_{ф\ від} = I_{пп} / I_{ф\ оз}$$

Таким чином, фондовіддача зростає лише тоді, коли темпи підвищення продуктивності праці випереджають темпи збільшення її фондоозброєності.

2. Фондомісткість – це зворотний показник фондовіддачі, тобто

$$\Phi_m = I / I_{ф\ від}$$

Він показує, скільки було використано основних виробничих фондів для виробництва однієї гривні вартості продукції.

3. Норма прибутку – процентне відношення балансового прибутку до середньорічної вартості сукупних виробничих фондів.

4. Інтегральний показник фондовіддачі визначається за формулою:

$$I_i = \sqrt{I_{ф\ від} \cdot I_{ВП}}$$

де $I_{ф\ від}$ – індекс фондовіддачі, що розраховується діленням показника фондовіддачі у звітному періоді на базовий; $I_{ВП}$ – індекс валової (товарної в поточних цінах) продукції. Він обчислюється діленням цього виду ефекту з

гектара сільськогосподарських угідь у звітному році на даний показник у базисному році.

Застосовувати інтегральний показник фондівіддачі доцільно для оцінки рівня ефективності використання основних виробничих фондів у динаміці за умови, коли їх фондівіддача знижується. Тенденція до зростання інтегрального показника фондівіддачі свідчатиме про позитивні зрушення у використанні цього ресурсу, і навпаки – тенденція до зниження його ставить перед п-вом невідкладні завдання щодо залучення наявних резервів використання техніки, продуктивної худоби, транспорту тощо.

4. Умовний строк окупності визначається як частка від ділення середньорічної вартості основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення на операційний прибуток підприємства, одержаний від основної діяльності.

На ефективність сільськогосподарського виробництва істотний вплив справляє і **структура основних виробничих фондів**, під якою розуміють процентне співвідношення окремих складових елементів цих фондів у їх загальній вартості.

Завдання 1.

На основі даних форми № 50-сг і форми № 11-ОЗ визначити забезпеченість господарства виробничими фондами, їх динаміку та структуру. Вихідні та розрахункові показники відобразити у таблиця 14, 15, 16.

Зробити висновки.

Таблиця 14

Забезпеченість господарства основними фондами

(назва підприємства, район)

Показники	201_рік	201_рік	Темп росту, %
Вартість основних виробничих фондів, тис. грн. в т.ч.: основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення, тис. грн.			
Площа сільськогосподарських угідь, га			
Середньорічна кількість робітників, чол. в т.ч.: зайнятих в с.-г. виробництві, чол.			
Припадає на: а) 100 га с.-г. угідь, грн.: - основних виробничих фондів - основних виробничих фондів с.-г. призначення б) 1 робітника, грн.: - основних виробничих фондів - основних виробничих фондів с.-г. призначення - ріллі, га - посівів с.-г. культур, га - худоби та птиці, умов. гол.			

Динаміка і структура основних фондів _____
(назва підприємства, район)

Показники	Наявність на 1 січня		Темп росту, %	Структура, %	
	201_рік	201_рік		201_рік	201_рік
Виробничі основні фонди сільськогосподарського призначення, тис.грн.					
Виробничі основні фонди несільськогосподарського призначення, тис. грн.					
Невиробничі основні фонди, тис. грн.					
Всього основних фондів.тис. грн.				100,0	100,0

Динаміка і структура основних фондів _____
(назва підприємства, район)

Основні групи фондів	Наявність на 1 січня		Темп росту, %	Структура, %	
	201_рік	201_рік		201_рік	201_рік
Земельні ділянки					
Капітальні витрати на поліпшення земель					
Будівлі, споруди, передавальні пристрої					
Машини та обладнання					
Транспортні засоби					
Інструменти, прилади, інвентар					
Біологічні активи (тварини)					
Багаторічні насадження					
Інші основні засоби					
Бібліотечні фонди					
Малоцінні необоротні матеріальні активи					
Тимчасові споруди					
Природні ресурси					
Інвентарна тара					
Предмети прокату					
Інші необоротні матеріальні активи					
Всього основних фондів.тис. грн.				100,0	100,0

Завдання 2.

На основі даних форми № 50-сг і форми № 11-ОЗ визначити показники стану та руху основних фондів та ефективність їх використання в господарстві за два роки.

Економічна ефективність використання основних виробничих фондів _____

(назва підприємства, район)

Показники	201_рік	201_рік	Темп росту, %
Вартість валової продукції (в поточних цінах), тис.грн.			
Валовий дохід, тис. грн.			
Прибуток, тис. грн.			
Середньорічна вартість основних виробничих фондів і оборотних засобі, тис.грн.			
Вартість основних виробничих фондів с-г. призначення, тис. грн.			
Показники ефективності використання фондів: а) фондоддача, грн. б) фондомісткість, грн. в) норма прибутку, %			

Показники стану та руху основних фондів _____

(назва підприємства, район)

Показники	201_рік	201_рік	Темп росту, %
Коефіцієнт (швидкість) обороту			
Коефіцієнт зростання			
Коефіцієнт вибуття			
Коефіцієнт оновлення			
Коефіцієнт сукупного відтворення			
Коефіцієнт зношення			
Коефіцієнт придатності			

Зробити висновки.

ТЕМА 4. Оборотні засоби і фонди обігу.

Питання для обговорення

1. Економічна суть оборотного капіталу підприємства.
2. Класифікація оборотних засобів (рис.4).
3. Нематеріальні ресурси і активи. Оцінка їх вартості та амортизація.
4. Економічна ефективність використання оборотних засобів.

Основні поняття та терміни: оборотні фонди, фонди обігу, оборотні засоби (капітал), застосовані оборотні фонди, спожиті оборотні фонди, виробничі запаси, незавершене виробництво, витрати майбутніх періодів, готова продукція, грошові кошти, розрахунки з дебіторами, структура оборотного капіталу, фондооснащеність виробництва, ступінь забезпеченості оборотним капіталом, кругообіг капіталу, матеріаловіддача, матеріаломісткість, індивідуальний норматив оборотного капіталу, сукупний норматив оборотного капіталу, нематеріальні ресурси, нематеріальні активи, роялті, „ноу-хау”, об’єкти промислової власності, об’єкти авторського і суміжного права, патент, ліценція, пашуальна виплата.

Методичні вказівки щодо виконання завдань теми

Склад оборотних засобів – розподіл оборотних засобів на окремі групи і види за класифікаційними ознаками.

Оборотні активи підприємства весь час перебувають в русі, проходячи різні стадії:

Грошові кошти – Запаси – Виробництво – Готова продукція – Товари – Кошти в розрахунках - Грошові кошти, отримані від реалізації готової продукції

ОБОРОТНІ ЗАСОБИ	Запаси	Виробничі запаси	Сировина
			Основні матеріали
			Допоміжні матеріали
			Покупні напівфабрикати
			Куповані вироби
			Паливр
			Тара
			Запасні частини
		Малоцінні та швидкозношувані предмети	
		Тварини на виховуванні та відгодівлі	
	Незавершене виробництво		
	Готова продукція	Готова продукція на складі	
		Готова продукція в дорозі	
	Товари		
	Дебіторська заборгованість	Векселі одержані	Відсоткові векселі
			Безвідсоткові векселі
		Заборгованість за товари, роботи, послуги	Заборгованість покупців за реалізовану їм продукцію
			Товари для перепродажу
		Заборгованість за розрахунками	Переплачені податки, платежі до бюджету
			Видані аванси
			Нараховані дивіденди
			Відсотки, роялті, що підлягають отриманню
	Інша заборгованість		
	Поточні фінансові інвестиції	Ринкові цінні папери	
		Казначейські векселі	
		Депозитні сертифікати	
		Інші цінні папери	
Грошові кошти та їх еквіваленти	В касі підприємства		
	На банківських рахунках в національній та іноземній валюті		
	В дорозі		
Витрати майбутніх періодів	Наперед сплачена орендна плата, страховка		
	Наперед сплачені рекламні послуги		
	Вартість оборотних засобів, що не належать до попередніх видів		
Інші оборотні засоби	Вартість оборотних засобів, що не ввійшли в попередні елементи		

Рис. 4. Елементи оборотних засобів.

Показники інтенсивності використання оборотних засобів

1. Коефіцієнт оборотності оборотних засобів. Він показує кількість оборотів оборотних засобів за рік. Визначається відношенням суми обороту з реалізації до середньорічної вартості оборотних засобів.

Розраховується за формулою:

$$K_{об} = \frac{O_{об}}{B_o},$$

де $K_{об}$ - коефіцієнт оборотності оборотних засобів; $O_{об}$ - сума обороту, яка включає в себе виручку від реалізації продукції, вартості робіт і послуг, вартості молодняка, переведеного в основне стадо, мінус вартість худоби, вибракованої з основного стада, грн.; B_o - середньорічна вартість оборотних засобів, грн.

Крім того можна визначити коефіцієнт оборотності тільки матеріальних оборотних засобів. Вартість матеріальних оборотних засобів визначається як різниця між усією сумою оборотних засобів і грошовими засобами.

Чим вище коефіцієнт оборотності, тим більш ефективно використовуються оборотні засоби.

2. Тривалість обороту (період обігу). Виражається в днях. Показує час, коли оборотні засоби роблять повний оборот. Розраховується відношенням кількості днів в році, кварталі, тобто в періоді обігу, до коефіцієнту оборотності. Визначається за формулою:

$$V = \frac{T}{K_{об}},$$

де V - тривалість обороту оборотних засобів в днях; $K_{об}$ - коефіцієнт оборотності; T - 201_ період, умовно: місяць - 30 днів; квартал - 90 днів; рік - 360 днів.

Оборотність засобів в сільськогосподарських підприємствах частіше визначають за рік, коли повністю завершується цикл виробництва. Чим менше днів витрачено на оборот, тим більш ефективно використовуються оборотні засоби.

3. Коефіцієнт закріплення засобів в обороті ($K_з$). Він показує, яка сума оборотних засобів припадає на 1 грн. суми обороту, визначається відношенням середньорічної вартості оборотних засобів (B_o) до суми обороту

($O_{об}$) за формулою: $K_з = \frac{B_o}{O_{об}}$.

Чим менше цей коефіцієнт, тим більш ефективно використовуються оборотні засоби.

При прискоренні оборотності засобів частинами їх вивільнюється з обороту, а при вповільнюванні оборотності вимагається додаткове притягання засобів.

4. Вивільнення оборотних засобів (B_3) (за умови прискорення оборотності засобів).

Розраховується за формулою:

$$B_3 = \frac{O_{об} \times П_{об}}{T},$$

де B_3 - вивільнювання оборотних засобів, грн.; $O_{об}$ - сума обороту, грн.; $П_{об}$ - прискорення оборотності засобів, дн.; T - 201_ період (360 днів).

5. Додаткова потреба в оборотних засобах (ДП) (за умови уповільнення оборотності засобів).

Визначається за формулою:

$$ДП = \frac{O_{об} \times У_{об}}{T},$$

де $ДП$ - додаткова потреба в оборотних засобах, грн.; $У_{об}$ - уповільнення оборотності засобів, дн.

Показники ефективності використання оборотних засобів

1. Матеріаломісткість продукції ($K_{мм}$) показує скільки матеріальних витрат припадає на кожну гривню виготовленої продукції.

Розраховується за формулою:

$$K_{мм} = \frac{M_6}{ВП},$$

де M_6 – матеріальні витрати, тис.грн.; $ВП$ – вартість валової продукції в поточних цінах або в постійних цінах 2010 року, тис. грн.

2. Матеріаловіддача ($K_{мв}$) характеризує вихід продукції з кожної гривні витрачених матеріальних ресурсів.

Розраховується за формулою:

$$K_{мв} = \frac{ВП}{M_6} = \frac{1}{K_{мм}}$$

3. Питома вага матеріальних витрат у собівартості продукції ($Пв_{мв}$) відображає не лише рівень використання матеріальних ресурсів, але й структуру витрат виробництва, тобто чи є воно матеріаломістким.

Розраховується за формулою:

$$Пв_{мв} = \frac{M_6}{C_6} \cdot 100\%,$$

де C_6 – собівартість виробленої продукції, грн.

4. Коефіцієнт використання матеріалів визначається як співвідношення суми фактичних матеріальних витрат до величини матеріальних витрат, розрахованої виходячи з планових калькуляцій і фактичного обсягу продукції.

Він відображає рівень ефективності використання матеріалів, дотримання норм витрачання матеріалів. Якщо коефіцієнт використання більше 1, то це є

свідченням про перевитрат матеріалів, а якщо менше 1 – про економію матеріальних ресурсів.

Завдання 1.

За даними форми № 1 та № 50 визначити показники ефективності використання оборотних засобів. Розрахувати структуру оборотного капіталу і окремо оборотних фондів і фондів обігу за формою таблиці 19.

Таблиця 19

Структура оборотного капіталу підприємства у 201_ році

Елементи оборотного капіталу	Код Форми №1	Структура оборотного капіталу		Структура оборотних фондів		Структура фондів обігу	
		тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
A	1	2	3	4	5	6	7
Виробничі запаси	100					x	x
Тварини на вирощуванні і Відгодівлі (біологічні активи)	110					x	x
Незавершене виробництво	120					x	x
1.Всього оборотних фондів	Сума кодів 100-120				100,0	x	x
Готова продукція	130			x	x		
Товари	140			x	x		
Векселі одержані	150			x	x		
Дебіторська заборгованість за товари, роботи і послуги (чиста реалізаційна вартість)	160			x	x		
Дебіторська заборгованість за розрахунками	Сума кодів 170-210			x	x		
Поточні фінансові інвестиції	220			x	x		
Грошові кошти та їх еквіваленти	230-240			x	x		
Інші оборотні активи	250			x	x		
2. Всього фондів обігу	Сума кодів 130-250			x	x		100,0
Оборотний капітал	Сума 1 і 2 розділів		100,0	x	x	x	x

Таблиця 20

Показники ефективності використання оборотних засобів

Показники	201_рік	201_рік	Відхилення +, -
Матеріаломісткість			
Матеріаловіддача			
Питома вага матеріальних витрат у собівартості продукції			

Зробити висновки.

Завдання 2.

Визначити і проаналізувати ефективність використання оборотних засобів в підприємстві за два роки (табл. 21).

Зробити висновки.

Таблиця 21

Показники інтенсивності використання оборотних засобів

Показники	201_рік	201_рік	Відхилення +, -
Сума обороту, тис.грн.	2560	2890	
в т.ч.: середньорічна вартість оборотних засобів	1085	1137	
Коефіцієнт оборотності оборотних засобів			
Тривалість одного обороту, дн.			
Коефіцієнт закріплення засобів в обороті			
Прискорення оборотності, дн.	x		
Уповільнення оборотності, дн.	x		
Вивільнення оборотних засобів, грн.	x		x
Додаткова потреба в оборотних засобах, грн.	x		x

Рекомендовані теми реферативних повідомлень

1. Грошова оцінка основних засобів, характеристика їх фізичного та морального зношування.
2. Амортизація основних засобів: вітчизняна практика та світовий досвід.
3. Виробнича потужність підприємств і методичні підходи до її визначення в багатогалузевих сільськогосподарських підприємствах.
4. Особливості кругообігу оборотного капіталу в сільському господарстві.
5. Забезпеченість аграрних підприємств оборотними коштами та їх кругообіг.
6. Джерела формування авансованого капіталу в різних організаційних формах господарювання на селі.
7. Сфери застосування авансованого капіталу аграрних підприємств.
8. Поняття „власний капітал” та „авансований капітал” та їх значення для характеристики аграрного підприємства.

**ТЕМА 5. Матеріально-технічна база сільського господарства.
Капітальні вкладення в сільське господарство
і економічна ефективність їх використання.**

Питання для обговорення

1. Речові та структурні особливості МТБ.
2. Енергетичні ресурси.
3. Капітальні вкладення в сільському господарстві та їх види.
4. Економічна ефективність використання машино- тракторного парку.
5. Економічна ефективність капіталовкладень в сільському господарстві.

Основні поняття та терміни: матеріально- технічна база сільського господарства, механізація сільського господарства , система машин, рівень механізації, енергетичні ресурси, енергозабезпеченість сільського господарства, енергоозброєність праці, електроозброєність праці, науково-технічний прогрес, інноваційна діяльність, основні напрямки НТП в АПК, види ефективності окремих нововведень, інвестиції, капітальні вкладення, капітальні вкладення в сільського господарства, види капітальних вкладень в сільське господарство (виробничі, невиробничі).

Методичні вказівки щодо виконання завдань теми

ПОКАЗНИКИ ВИКОРИСТАННЯ ТРАКТОРНОГО ПАРКУ

Показники інтенсивності

1. Коефіцієнт використання тракторного парку (K_v):

$K_v = \text{Тракторо-дні у роботі} / \text{Тракторо-дні перебування в господарстві}$

$\text{Тракторо-дні перебування в господарстві} = \text{Середньорічна чисельність тракторів} * 365 \text{ днів}$

2. Відрацьовано одним трактором машино-днів, машино-змін, нормо-змін = $\text{Кількість відпрацьованих машино-днів, машино-змін, нормо-змін} / \text{Середньорічна кількість тракторів (працюючих і непрацюючих)}$

3. Коефіцієнт змінності = $\text{Кількість відпрацьованих машино-змін} / \text{Кількість відпрацьованих машино-дні}$

Показники продуктивності

1. Річний виробіток = $\text{Загальний обсяг виконаних тракторним парком робіт (ум.ет.га)} / \text{Середньорічна чисельність тракторів}$

$\text{Умовно-еталонні гектари одного трактора} = \text{Кількість нормо-змін}$

* Змінна норма виробітку одного трактора, ет.га

$\text{Кількість нормо-змін одного трактора} = \text{Обсяг робіт, га} / \text{Норму виробітку, га}$

Змінна норма виробітку одного трактора, ум.га = Кількість годин у зміні * Коефіцієнт переведу фізичних тракторів в умовно-еталонні трактори

2. Змінний виробіток = Загальний обсяг виконаних робіт (ум.ет.га) / Кількість відпрацьованих машино-змін

3. Денний виробіток = Загальний обсяг виконаних робіт (ум.ет.га) / Кількість відпрацьованих машино-днів

4. Коефіцієнт використання норм виробітку = Кількість виконаних нормо-змін / Кількість відпрацьованих машино-змін

5. Коефіцієнт корисного використання тракторного парку ($K_{кв}$):

$$K_{кв} = O_p / (C_p * K_d * H_v),$$

де O_p – обсяг роботи виконаний тракторним парком за рік, квартал, місяць, ум.га; C_p – сумарна потужність тракторного парку, к.с.; K_d – кількість календарних днів роботи за рік (265 днів), квартал, місяць; H_v – норма виробітку в розрахунку на 1 к.с. за день (0,16-0,17 га).

Показники економічності

1. Собівартість 1 ум-ет.га = Витрати на утримання і експлуатацію тракторів, с.-г. машин і знарядь (тис.грн.) / Загальний обсяг виконаних робіт (ум.ет.га)

2. Витрати пального на 1 ум.-ет. га = Загальні витрати дизельного палива (тонн) / Загальний обсяг виконаних робіт (ум.ет.га)

3. Вироблено валової продукції в рослинництві в постійних цінах 2010 року в розрахунку на :

- 100 грн. вартості тракторного парку;
- одного механізатора.

4. Одержано валового доходу в рослинництві в розрахунку на 1 грн. експлуатаційних витрат по утриманню тракторного парку

5. Експлуатаційні витрати по утриманню тракторного парку в розрахунку на 1 грн. валової продукції с. г. в поточних цінах.

ПОКАЗНИКИ ВИКОРИСТАННЯ АВТОПАРКУ

Показники інтенсивності

1. Коефіцієнт використання автопарку (K_A):

$$K_A = A_p / A_{пв}$$

де A_p –автомобіле-дні у роботі; $A_{пв}$ – автомобіле –дні перебування у господарстві.

2. Коефіцієнт технічної готовності (K_T):

$$K_T = (A_{\text{п}} - A_{\text{рем}}) / A_{\text{п}},$$

де $A_{\text{рем}}$ – автомобіле-дні у ремонті і в очікуванні ремонту.

3. Середня технічна швидкість, км/год = Заг. пробіг автомобіля, км / Час перебування у русі, годин

4. Середньодобовий пробіг автомобіля, км = Заг. пробіг автомобіля, км / Автомобіле-дні в роботі

5. Середня експлуатаційна швидкість, км/год = Заг. пробіг автомобіля, км / Час перебування у наряді, годин

6. Коефіцієнт використання пробігу ($K_{\text{вп}}$)

$$K_{\text{вп}} = \Pi_{\text{в}} / Z_{\text{п}},$$

де $\Pi_{\text{в}}$ – пробіг з вантажем, км; $Z_{\text{п}}$ – загальний пробіг, км.

7. Коефіцієнт використання вантажопідємності ($K_{\text{вв}}$):

$$K_{\text{вв}} = (Z_{\text{во}} - V_{\text{оп}}) / (\Pi_{\text{в}} * V_{\text{п}}),$$

де $Z_{\text{во}}$ – загальний вантажооборот, т*км; $V_{\text{оп}}$ – вантажооборот причепів, т*км; $V_{\text{п}}$ – вантажопідємність середньооблікового автомобіля, т

$Z_{\text{во}} = V_{\text{п}} * K_{\text{а}} * K_{\text{в}} * K_{\text{п}} * L * 365$, де $V_{\text{п}}$ – вантажопідйомність автопарку (його загальний тонаж), т; $K_{\text{а}}$ – коефіцієнт використання автопарку; $K_{\text{вп}}$ – коефіцієнт використання пробігу; L – середньодобовий пробіг автомобілів, км

8. Коефіцієнт використання робочого часу ($K_{\text{рч}}$)

$K_{\text{рч}} = \text{Час перебування у русі, годин} / \text{Час перебування у наряді, годин}$

Показники продуктивності

1. Виробіток автомобілів за 1 середньооблікову автомобіле- тонну ($V_{\text{а}}$):

$$V_{\text{а}} = V_{\text{т}} / (A_{\text{т.дн}} : 365),$$

де $V_{\text{т}}$ – кількість перевезених вантажів, т; $A_{\text{т.дн}}$ – автомобіле-тонно- дні перебування в господарстві

2. Кількість тонно-кілометрів на 1 середньооблікову автомобіле-тонну ($K_{\text{т-к}}$):

$$K_{\text{т-к}} = Z_{\text{в.о.}} / (A_{\text{т.дн.}} : 365),$$

де $Z_{\text{в.о.}}$ – загальний вантажооборот, т*км

Показники економічності

1. Собіватрість 1 т-км, грн. = Витрати по автопарку, грн. / Заг. вантажооборот, т*км

2. Витрати пального на 100 км пробігу = Витрати пального, тис.л / Заг.

пробіг, км

3. Витрати пального на 100 т*км = Витрати пального, тис.л / Заг. вантажооборот, т*км

4. Прямі експлуатаційні витрати на 100 км пробігу = Витрати по автотранспорту, грн. / Заг. пробіг автомобілів, км

ПОКАЗНИКИ ВИКОРИСТАННЯ КОМБАЙНОГО ПАРКУ

Показники інтенсивності

1. Кількість відпрацьованих одним комбайном машино-змін за сезон = Заг.кількість відпрацьованих машино-змін всім комбайним парком / Середньосезонне число комбайнів

2. Кількість відпрацьованих одним комбайном машино-днів за сезон = Заг.кількість відпрацьованих машино-днів всім комбайним парком / Середньосезонне число комбайнів

Показники продуктивності

1. Зібрано гектарів 1 комбайном за сезон = Зібрана площа ,га / Середньосезонне число комбайнів

2. Зібрано гектарів 1 комбайном за 1 машино-зміню і окремо за 1 машино-день = Зібрана площа ,га / Відпрацьовані комбайнами машино-зміни і окремо машино-дні

3. Намолот зерна одним комбайном за сезон (за 1 машино-день або 1 машино-зміню) = Заг. обсяг намолоченого зерна в первіснооприбуткованій масі, ц / Середньосезонне число комбайнів

Середньосезонне число комбайнів = Відпрацьовані комбайнами машино-зміни і окремо машино-дні

Показники економічності

1. Собівартість 1 га зібраної площі, грн.= Заг. витрати на збирання, грн./ Зібрана площа,га

2. Витрати пального на 1 га зібраної площі, т або тис. л = Загальні витрати дизельного палива (тонн або тис. л) / Зібрана площа,га

Система показників економічної ефективності використання нової техніки

1. Зниження прямих затрат праці ($Z_{зпр}$), % :

$$Z_{зпр} = (T_c - T_n) * 100 / T_c,$$

де T_c та T_n – прямі витрати праці на одиницю робіт (га, ц) при виконанні робіт відповідно старою та новою технікою (або, відповідно, частковою та повною механізацією), люд.-год.

2. Зниження прямих експлуатаційних витрат ($Z_{ев}$), %:

$$Z_{ев} = (E_c - E_n) * 100 / E_c,$$

де E_c та E_n – прямі виробничі витрати на одиницю робіт (га, ц) при виконанні робіт відповідно старою та новою технікою (або, відповідно, частковою та повною механізацією) грн.

3. Річна сума економії прямих виробничих витрат (E_p), тис. грн.:

$$E_p = (E_c - E_n) * A_n,$$

де A_n – річний обсяг роботи нової машини (га, ц).

4. Ефективність додаткових капітальних вкладень ($E_{кв}$), тис. грн.:

$$E_{кв} = E_p / (K_n - K_c),$$

де K_n та K_c – капітальні витрати на придбання нової і старої техніки, грн.

5. Строк окупності додаткових капітальних вкладень (T), років:

$$T = (K_{пн} - K_{пс}) / E_p,$$

де $K_{пс}$ та $K_{пн}$ – питомі капітальні вкладення на одиницю робіт (га, ц) при виконанні робіт відповідно старою та новою технікою (або, відповідно, частковою та повною механізацією).

6. Приведені затрати ($\Pi_з$), грн.:

$$\Pi_з = (E + H_k * K_n),$$

де H_k – нормативний коефіцієнт ефективності капітальних вкладень в сільськогосподарську техніку, рівний 0,15; K_n - питомі капітальні вкладення на одиницю робіт (га, ц).

7. Економія приведених затрат на одиницю роботи ($E_{пз}$), грн.:

$$E_{пз} = \Pi_{зс} - \Pi_{зн}$$

8. Економія приведених затрат на весь обсяг робіт (річна економія) ($E_{рпз}$), грн.:

$$E_{рпз} = E_{пз} * A_n,$$

де A_n – річний обсяг роботи нової машини (га, ц).

9. Зниження приведених затрат ($Z_{пз}$), % :

$$Z_{пз} = (\Pi_{зс} - \Pi_{зн}) * 100 / \Pi_{зс}.$$

Показники забезпечення енергетичними ресурсами

1. Енергозабезпеченість с.-г. виробництва – кількість енергетичних потужностей (к.с.) в розрахунку на 100 га посівної площі, ріллі або с.-г. угідь.

2. Енергоозброєність праці - кількість енергетичних потужностей (к.с.) в розрахунку на одного середньорічного працівника, зайнятого в с.-г. виробництві.

3. Електрооснащеність виробництва - кількість використаної електроенергії (кВт*год) на виробничі цілі в розрахунку на 100 га посівної площі.

4. Електроозброєність праці – кількість електроенергії (кВт*год), використаної на виробничі потреби, в розрахунку на одного середньорічного працівника, зайнятого в с.-г. виробництві.

Завдання 1.

Визначити умовно-еталонні гектари на прикладі трактора Т -150, що виконує посів зернових культур. За вихідними даними визначити показники ефективності використання машинно-тракторного парку.

Вихідні дані.

- Коефіцієнт переведення трактора Т -150 в умовно-еталонні трактори 1,75.
- Тривалість робочої зміни – 8 годин.
- Норма виробітку на посіві зернових культур – 17,9 га.
- Фактично засіяно за зміну – 20 га.
- На підприємстві кількість тракторів становила 19, ними виконано за рік 48000 ум.-ет. га, відпрацьовано 6570 машино-днів, 7037 машино-змін і 7304 нормо-змін. Витрати на експлуатацію машинно-тракторного парку становили 899000 грн., витрати дизельного пального на весь обсяг робіт - 452 тонни.

Завдання 2.

Визначити основні показники використання автомобільного парку і вплив найважливіших з них на вантажооборот автопарку.

Вихідні дані.

На підприємстві у звітному періоді було 26 середньооблікових вантажних автомобілів. Автомобіле-дні перебування в господарстві – 9 670, у тому числі в роботі – 8 058, в ремонті – 980. Заг. пробіг автомобілів – 998 950 км, у т.ч. з вантажем – 680 425 км. Час перебування у наряді – 73 694 год, в т. ч. у русі – 38 628 год. Вантажооборот автопарку – 1 793 695 т*км, в т.ч. вантажооборот за рахунок причепів – 146 839 т*км.

Вантажопідйомність середньооблікового автомобіля становила 3 т, автомобіле-тонно-дні перебування в господарстві – 29 360. Автопарком перевезено 98 000 т вантажів. Витрати по автопарку – 352 107 грн. Витрачено пального 237 000 літрів.

Завдання 3.

Визначити потребу підприємства в зернових комбайнах, ступінь забезпеченості ними і показники їх використання.

Вихідні дані.

Підприємство має площу посіву зернових 1150 га, норма виробітку комбайна – 1,2 га за годину, тривалість роботи комбайна протягом доби – 10 годин, строк збирання – з 4 по 19 липня (16 днів). Коефіцієнт технічної готовності комбайна – 0,95, коефіцієнт використання календарного періоду за метеорологічними умовами – 0,9.

Фактично підприємство мало 8 комбайнів у середньому за сезон. Ними відпрацьовано 184 машино-дні і 256 машино-змін. Урожайність з 1 га у первісно оприбуткованій масі становила 36,4 ц/га, загальна сума витрат на збирання – 733 450 грн. Витрати пального по парку становили 10,8 тис. літрів.

Завдання 4.

На підставі даних приведених у таблиці 1 визначити і проаналізувати забезпеченість та ефективність використання енергоресурсами сільськогосподарських підприємств Миколаївської області за два роки.

Зробити висновки.

Таблиця 22

Вихідні дані для визначення енергозабезпеченості і енергоозброєності в сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області

Показники	(на кінець року)			
	2012 рік	2013 рік	2014 рік	201_ рік
Площа с.-г. угідь, тис. га	1 119,3	1 063,5	1068,9	
Середньорічна кількість працівників зайнятих, в с.-г. виробництві, чол.	44 401	40 499	34 644	
Вартість валової продукції, тис. грн.	1 472000	1 229800	1 446300	
Енергетичні потужності, тис. к. с.	2 023,9	2 018,6	2003,3	
Прибуток, тис. грн.	137 768	134 291	136 716	

Завдання 5.

Визначити собівартість 1 ц молока та коефіцієнт ефективності додаткових капітальних вкладень в аграрному підприємстві у звітному році. Розрахункові показники оформити у вигляді таблиці. Зробити висновки.

Вихідні дані:

- валовий надій молока при використанні старої техніки ($V_{н\ c}$) – 15 104 ц;
- валовий надій молока при використанні нової техніки ($V_{н\ н}$) – 15 104 ц;
- витрати на виробництво молока при використанні старої техніки ($V_{в\ c}$) – 245 тис. грн.;
- витрати на виробництво молока при використанні нової техніки ($V_{в\ н}$) – 215 тис. грн.;
- додаткові капітальні вкладення ($K_{п}$) – 15 000 грн.

Завдання 6.

Розрахувати економічну ефективність використання нової техніки за такими показниками:

- зниження трудозатрат, %;
- зниження прямих експлуатаційних витрат на 1 га, грн.;
- річну суму економії прямих експлуатаційних витрат, грн.;
- термін окупності додаткових капітальних вкладень, років;
- річний економічний ефект.

Вихідні дані:

- витрати праці на 1 га за умови використання старої та нової техніки відповідно 0,44 та 0,24 люд.-год;
- прямі експлуатаційні витрати на 1 га: 129 та 46 грн.;
- балансова вартість техніки: 825 та 907 тис.грн.;
- обсяги впровадження: 1060 га.

Завдання 7.

Визначити і проаналізувати економічну ефективність використання нової техніки в аграрному підприємстві у звітному році за такими показниками:

- собівартість 1 ц молока;
- зміна собівартості 1 ц молока;
- питомі капітальні вкладення на 1 ц молока;
- приведені витрати на 1 ц молока.

Вихідні дані приведені у таблиці 23. Розрахунки оформити у вигляді таблиці.

Зробити висновки.

Таблиця 23

Вихідні дані для визначення економічної ефективності капітальних вкладень в аграрному підприємстві у 201_ році

Показники	Умовні позначення	Стара техніка	Нова техніка
Вартість обладнання, тис.грн.	V_o	246	321
Додаткові капітальні вкладення, тис.грн.	K_n	-	75
Валовий надій молока, ц	V_n	16800	16800
Виробничі витрати, тис. грн.	V_v	310	270

Завдання 8.

Визначити економічну ефективність застосування добрив в яблуневому саду за такими показниками: отримано на 1 ц стандартних гранул валової продукції в натуральному виразі, ц; у вартістному виразі, грн.; чистого доходу, грн.

Вихідні дані:

- стандартних гранул на 1 га внесено 12 ц.
- закупівельна ціна 1 ц яблук - 63грн.

- урожайність на контролі – 130, а у досліді з добривами – 155 ц з 1 га.
- витрати на 1 га саду на контролі – 3933, у досліді з добривами – 4162 грн.

Рекомендовані теми реферативних повідомлень

1. Економічне обґрунтування доцільності заміни старої техніки на нову.
2. Дві альтернативи: купівля нової чи потриманої техніки; придбання техніки чи її оренда.
3. Машинно – тракторний парк аграрних підприємств України: стан та основні напрями поліпшення його використання.
4. Комбайни парк: стан, проблеми виробництва вітчизняних комбайнів і закупівлі та використання імпортованих.
5. Транспортне обслуговування сільського господарства.
6. Основні форми здійснення прямих іноземних інвестицій в АПК.
7. Інвестиції та їх привабливість в АПК.
8. Суть капіталовкладень та їх тенденції в АПК.
9. Напрями здійснення інвестицій підприємствами в Україні і в зарубіжжі. Залучення іноземних інвестицій.
10. Сутність нематеріальних активів, їх значення для аграрних підприємств та характеристика їх спільних рис.

Дайте відповіді на тестові вправи.

I ВАРІАНТ

1. Земля – це...

- а) головний засіб через те, що на ній вирощуються корисні для людей культурні рослини;
- б) головний засіб виробництва, якому притаманна специфічна унікальна властивість - родючість;
- в) просторовий базис для тваринницьких будівель і споруд та допоміжних виробництв в сільській місцевості;
- г) важливий виробничий ресурс в сільській місцевості, який поки що не є товаром.

2. Фактори, що впливають на родючість землі:

- а) грошова оцінка землі, рівень інтенсивності використання земельних ресурсів;
- б) якість ґрунту, рівень культури землеробства;
- в) система сівозмін, економічна оцінка землі;
- г) правильної відповіді немає.

3. Загальний земельний фонд України складає...

- а) 42 млн. га;
- б) 58,3 млн. га;
- в) 60,4 млн. га ;
- г) 70 млн. га.

4. Строкове платне володіння та користування земельною ділянкою (засноване на договорі), яке необхідне для здійснення підприємницької або іншої діяльності – це :

- а) право постійного користування земельною ділянкою;
- б) право власності на землю;
- в) право земельного сервітуту;
- г) право оренди на земельну ділянку.

5. Земельна рента – це...

- а) прибуток, одержаний з 1 га посівної площі;
- б) дохід за користування землею;
- в) стійкий додатковий прибуток від родючості ділянок і їх місце розташування;
- г) стійкий додатковий прибуток від різниці додаткових вкладень капіталу в земельні ділянки.

6. Облік якості земель включає:

- а) структуру земельного фонду, групування ґрунтів;
- б) земельно- кадастрове районування, класифікацію земель;
- в) різницю в якості ґрунтів, групування ґрунтів; класифікацію земель;
- г) правильної відповіді немає.

7. Перехід одних видів земельних угідь у категорію інших земельних угідь- це:

- а) баланс земельних угідь;
- б) трансформація земельного фонду;
- в) структура земельних угідь;
- г) зміни у структурі сільськогосподарських угідь.

8. Урожайністю с.-г. культур визначається ...:

- а) відносна родючість ґрунту;
- б) економічна родючість;
- в) абсолютна родючість ґрунту;
- г) рівень використання землі.

9. Державний земельний кадастр України – це:

- а) певні відомості про природні властивості земель та їх правовий стан;
- б) сукупність обґрунтованих відомостей про господарський і правовий стан земель;
- в) сукупність відомостей про бонітування земель і економічну оцінку землі різних природно-кліматичних зон України;
- г) система необхідних відомостей і документів про місце розташування та правовий режим земельних ділянок, їх розподіл між власниками землі і землекористувачами за категоріями земель, про їх оцінку, класифікацію, кількісну та якісну характеристику і загальногосподарську цінність;
- д) система документів про місце розташування та правовий режим земельних ділянок.

10. Нормативна грошова оцінка земельних ділянок здійснюється для:

- а) визначення ціни одиниці площі земельної ділянки;
- б) визначення розміру земельного податку, орендної плати;

- в) визначення податку на доходи від продажу земельної ділянки;
- г) визначення втрат сільськогосподарського виробництва і розміру економічного стимулювання раціонального використання та охорони земель.

11. За прийнятим Законом України "Про оренду землі" визначено, що орендодавцями земельних ділянок є :

- а) юридичні особи України;
- б) громадяни України, у власності яких перебувають земельні ділянки;
- в) юридичні особи, що мають земельні ділянки;
- г) громадяни та юридичні особи України, у власності яких перебувають земельні ділянки.

12. Розмір орендної плати не залежить від:

- а) цін на сільськогосподарську продукцію, що виробляється на орендованій землі;
- б) фінансового становища орендаря;
- в) якості земельної ділянки;
- г) від рівня цін на виробничі ресурси промислового походження.

13. В Україні працездатним віком чоловіків є :

- а) 16-60 років;
- б) 17-59 років;
- в) 16-59 років;
- г) 18-65 років.

14. Людський капітал – це...

- а) сукупність якостей, які визначають продуктивність і можуть стати джерелом доходу для людини чи підприємства;
- б) здатність людини до праці, тобто сукупність її фізичних та інтелектуальних даних, які можуть бути застосовані у виробництві;
- в) частина населення, яка в силу своїх психологічних і інтелектуальних якостей здібна виробляти матеріальні блага та послуги;
- г) частина потенціалу людини, яка формується на базі природних здібностей, освіти, життєвого досвіду.

15. Вкажіть основні форми заробітної плати:

- а) відрядна, погодинна, акордна;
- б) відрядно - преміальна, акордно - преміальна;
- в) відрядна, погодинна;
- г) правильної відповіді немає.

16. Процес постійного відновлення чисельності трудових ресурсів – це:

- а) особливість праці в сільському господарстві;
- б) формування трудових ресурсів;
- в) компонент трудового потенціалу;
- г) розширене відтворення трудових ресурсів.

17. Продуктивність праці у сільському господарстві – це:

- а) реалізована здатність живої праці виробляти певну кількість продукції;
- б) можливість працівника виробити певний обсяг робіт за необхідних умов праці;

в) реалізована здатність конкретної праці (праці конкретних працівників) в одиницю робочого часу виробляти певну кількість продукції або виконувати відповідний обсяг роботи;

г) це обернений показник технологічної трудомісткості продукції, і остання визначається діленням прямих затрат людино-годин, що виникають у процесі виконання технологічних операцій, на обсяг виробленої продукції в натуральному виразі.

18. Додаткова заробітна плата визначається у відсотках від:

- а) основної заробітної плати;
- б) премій;
- в) суми основної заробітної плати і премій;
- г) цільових витрат.

19. Кваліфікація персоналу - це...

- а) діяльність людини, спрямована на пристосування предметів природи для задоволення своїх потреб;
- б) можливість працівників виконувати певну кваліфіковану роботу;
- в) здібності працівників своєчасно і якісно виконувати технологічні процеси сфери агропромислового виробництва;
- г) ступень підготовленості кожного працівника до виконання ним професійних обов'язків (функцій).

20. Економічний процес поступової втрати знаряддями праці своєї вартості і поступове перенесення її на заново створену продукцію – це:

- а) знос основних засобів;
- б) амортизація;
- в) вартість можливої реалізації;
- г) фізичний знос.

21. Основні фонди оцінюються за...:

- а) початковою, залишковою і відновною вартістю;
- б) первісною, відновною і ліквідаційною вартістю;
- в) балансовою, залишковою, ринковою і справедливою (оціночною) вартістю;
- г) первісною і справедливою (оціночною) вартістю.

22. Початкова вартість основних фондів складається з:

- а) витрат на демонтаж, амортизаційних відрахувань;
- б) витрат на капітальний ремонт та модернізацію;
- в) ціни основних фондів, витрат на транспортування та монтаж;
- г) амортизаційних відрахувань.

23. Які елементи слід включати до складу оборотних фондів підприємства:

- а) залишки готової продукції, кошти в розрахунках;
- б) незавершене виробництво, залишки тари та запасні частина;
- в) грошові кошти на розрахункових рахунках;
- г) машини, обладнання, запаси тари і палива.

24. Які елементи входять до складу фондів обігу:

- а) витрати майбутніх періодів;

- б) грошові кошти, товари на складі;
- в) запаси сировини, матеріалів, палива;
- г) транспортні засоби підприємства, устаткування і обладнання.

25. Показники, що характеризують стан основних виробничих фондів – це ...

- а) коефіцієнт загруженості;
- б) коефіцієнт придатності;
- в) коефіцієнт зношення;
- г) коефіцієнт технічної готовності.

26. В аграрних підприємствах джерелами простого і розширеного відтворення основних засобів можуть бути такі:

- а) власні і позичкові кошти;
- б) власні і залучені кошти;
- в) власні, позичкові і залучені кошти та цільові надходження і благодійні внески;
- г) власні кошти.

27. Відношення середньорічної вартості основних виробничих фондів с.-г. призначення до вартості валової продукції в поточних цінах – це :

- а) фондвіддача;
- б) фондомісткість;
- в) фондоозброєність;
- г) коефіцієнт вибуття основних виробничих фондів.

28. Коефіцієнт оборотності оборотних засобів розраховується як відношення :

- а) середньорічної вартості оборотних засобів до суми обороту;
- б) сума обороту до середньорічної вартості оборотних засобів;
- в) сума обороту до тривалості обороту;
- г) правильної відповіді немає.

29. Інвестиції підприємств - це ...

- а) всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в виробничу діяльність в результаті якої створюється прибуток;
- б) всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в виробничу діяльність в результаті якої досягається соціальний ефект;
- в) вкладення фінансових ресурсів в господарську діяльність підприємства з метою отримання прибутку.

30. Авансований капітал аграрного підприємства – це ...

- а) певна сума грошових, яка необхідна для організації виробництва;
- б) фінансові ресурси, які потрібні для здійснення виробничого процесу;
- в) сукупність авансованих органічно взаємопов'язаних ресурсів, взятих на всіх стадіях їх кругообігу, що забезпечують функціонування підприємства за всіма напрямками діяльності;
- г) сукупність авансованих органічно взаємопов'язаних ресурсів, взятих на всіх стадіях їх кругообігу, що забезпечують функціонування підприємства за основним напрямом діяльності.

31. За економічним змістом оборотний капітал може бути визначений як:

- а) сукупність оборотних виробничих фондів і фондів обігу;
- б) сукупність засобів праці та предметів праці;
- в) сукупність виробничих фондів, виробничих запасів та незавершеного виробництва;
- г) сума вартості виробничих і невиробничих фондів підприємства.

32. Показники, що характеризують забезпеченість аграрного підприємства оборотним капіталом – це ...

- а) фондооснащеність виробництва;
- б) ступінь забезпеченості підприємства оборотним капіталом;
- в) капіталомісткість виробництва;
- г) кредитомісткість господарської діяльності;
- д) вартісне співвідношення між оборотними і основними фондами.

33. Визначальним фактором матеріально - технічної бази сільського господарства є:

- а) механізація;
- б) автоматизація;
- в) науково – технічний прогрес;
- г) кредитування.

34. Найбільш активною частиною матеріально - технічної бази сільського господарства, що включає потужність механічних двигунів (тракторів, комбайнів, автомобілів та інше), електромоторів, електроустановок і робочу худобу, є ...:

- а) продуктивні сили;
- б) енергетичні ресурси;
- в) електроенергетичні ресурси;
- г) усі відповіді неправильні.

35. Показники інтенсивності використання тракторного парку – це ...

- а) кількість відпрацьованих одним трактором машино-днів і машино-змін;
- б) кількість перевезеного тракторно-транспортним агрегатом вантажу, тонн;
- в) коефіцієнти змінності і використання тракторного парку;
- г) коефіцієнт інтенсивності;
- д) відпрацювання одним трактором нормозмін.

II ВАРІАНТ

1. У сільському господарстві земля виступає як :

- а) предмет праці;
- б) засіб праці;
- в) головний засіб виробництва;
- г) продукт природи.

2. За характером використання землі поділяються на:

а) три групи: землі с.-г. призначення, землі нес.-г. призначення, землі лісового фонду;

б) дві групи: землі с.-г. призначення, землі нес.-г. Призначення;

в) дві групи: землі с.-г. призначення і лісового фонду, землі інших категорій;

г) правильної відповіді немає.

3. Сільгоспугіддя України складають:

а) 39,5 млн. га;

б) 33,1 млн. га;

в) 42 млн. га;

г) 60,4 млн. га.

4. Право володіти, користуватися та розпоряджатися земельними ділянками – це:

а) право власності на землю;

б) право земельного сервітуту;

в) право постійного користування земельною ділянкою;

г) право оренди на земельну ділянку.

5. Земельний кодекс України був прийнятий у:

а) травні 2000 року;

б) січні 1997 році;

в) жовтні 2001 року;

г) вересні 2004 року.

6. Розрізняють такі первинні види родючості землі:

а) абсолютна – визначається врожайністю культур з гектару посіву;

б) технологічна, яка формується під впливом сучасних технологій виробництва продукції рослинництва;

в) природна – створюється внаслідок ґрунтоутворюючих процесів під впливом кліматичних умов і характеризується здатністю ґрунту забезпечувати рослини поживними речовинами за рахунок накопичених їх запасів;

г) штучна – створюється в процесі виробництва матеріальних благ, коли людина, не задовольняючись потенційними можливостями землі, своєю діяльністю намагається поліпшити здатність ґрунту забезпечувати рослини поживними речовинами і вологою;

д) екологічна - визначається ступенем негативного впливу людини у природоутворюючі процеси, що здійснюються у верхньому шарі ґрунту;

ж) відносна – кількісне співвідношення врожаю з виробничими витратами на нього;

з) економічна (ефективна) – наслідок органічної єдності природної і штучної родючості.

7. Критеріями загальної економічної оцінки сільськогосподарських земель є:

а) валовий дохід з 1 гектара сільськогосподарських угідь;

б) чиста продукція з одиниці земельної площі;

в) вартість валової продукції (грн./га), оціненої за єдиними спеціально розробленими кадастровими цінами;

г) прибуток від реалізації сільськогосподарської продукції з розрахунку на 1 гектар.

8. Грошова оцінка земель сільськогосподарського призначення визначається як:

а) добуток сукупного рентного доходу з 1 гектара ріллі у натуральному виразі (ц зерна), терміну капіталізації рентного доходу і поточної ціни 1 ц зерна у грн.;

б) середня ціна у процесі купівлі-продажу земельних ділянок на конкурсних умовах;

в) результат котіровок цін заявлених до продажу земельних ділянок з врахуванням попиту і пропозиції;

г) добуток сукупного рентного доходу з 1 гектара ріллі у грошовому виразі (грн.), терміну капіталізації рентного доходу і поточної ціни 1 ц зерна у грн.;

9. Оренда землі – це:

а) одержання на певний період земельної ділянки у користування задля виробництва певних видів сільськогосподарської продукції;

б) одержання на певний період у володіння земельної ділянки для здійснення підприємницької діяльності з метою одержання прибутку;

в) це передача її власником у тимчасове (строкове) володіння та користування іншим фізичним або юридичним особам за відповідну плату, яку називають орендною;

г) тимчасове распорядження земельною ділянкою за обумовлену в орендному договорі плату.

10. До істотних умов договору оренди земельних ділянок не відносять:

а) орендна плата;

б) умови використання землі не за цільовим призначенням;

в) майбутні відшкодування орендатору;

г) місце розташування і розмір земельної ділянки.

11. Форми орендної плати за користування земельною ділянкою – це:

а) грошова, що сплачується у конвертованій валюті;

б) грошова, що сплачується у національній валюті;

в) шляхом надання побутових послуг та харчування;

г) натуральна;

д) відробіткова і змішана.

12. Трудові ресурси – це:

а) люди, які зайняті в економіці;

б) люди, які можуть працювати;

в) реальні і потенціальні працівники;

г) працездатне населення в працездатному віці.

13. Персонал аграрних підприємств – це:

а) керівник підприємства, його заступники, головні спеціалісти, які мають базову або повну вищу освіту;

б) сукупність працівників підприємства, які мають необхідний фізичний розвиток, знання, практичні навички для управління виробництвом, якісного і своєчасного виконання передбачених технологією робіт у сфері агропромислового виробництва;

в) висококваліфіковані робітники, від діяльності яких залежає кінцеві результати діяльності фірми;

г) кваліфіковані працівники і члени підприємства, а також прийняті на роботу понайму на тривалий термін без його точного визначення.

14. Складові заробітної плати:

а) тарифна частина, доплати і компенсації, надбавки, премії;

б) тарифна ставка, премії, доплати;

в) тарифний оклад, доплати, премії, соціальні виплати, дивіденди по акціях;

г) жодна відповідь невірна.

15. Ефективність праці сільському господарстві залежить від:

а) спеціалізації сільськогосподарського виробництва;

б) природно - кліматичних умов і якості земельних ресурсів;

в) чисельності трудових ресурсів;

г) обсягу валової продукції сільського господарства.

16. Відношення прямих затрат праці (люд.-год.) до обсягу виробленої продукції у фізичному вимірі – це:

а) трудозабезпеченість;

б) продуктивність праці;

в) трудомісткість;

г) трудоозброєність праці.

17. В Україні працездатним віком у жінок є:

а) 17-50 років;

б) 16-45 років;

в) 16-54 роки;

г) 18- 60 років.

18. Критерієм, за яким виділяють такі категорії працівників, як постійні, тимчасові і сезонні, є:

а) правовий статус працівників;

б) рівень кваліфікації працівників;

в) умови найму працівників на роботу;

г) правильної відповіді немає.

19. Складові структури авансованого капіталу – це ...

а) нематеріальні активи;

б) необоротні активи;

в) грошові еквіваленти у національній валюті;

г) оборотні активи;

д) витрати майбутніх періодів.

20. Основні засоби є :

а) матеріальними активами;

б) вартістю засобів праці;

- в) незамінною складовою діяльності підприємства;
- г) правильної відповіді немає.

21. Залежно від цільового призначення основні фонди поділяються на:

- а) основні виробничі фонди і основні невиробничі фонди;
- б) основні виробничі фонди с.-г. призначення і нес.-г. призначення;
- в) основні виробничі фонди, оборотні фонди і фонди обігу;
- г) оборотні фонди і фонди обігу.

22. Показники, які характеризують рух основних фондів в підприємстві – це коефіцієнти:

- а) зростання і вибуття;
- б) зношення;
- в) сукупного відтворення;
- г) придатності;
- д) оновлення.

23. Методи нарахування амортизації основних засобів:

- а) прямий, обернений, виробничий;
- б) прямолінійний, виробничий, ринковий, оціночний;
- в) виробничий, кумулятивний, прискореного зменшення залишкової вартості;
- г) прямолінійний, виробничий, кумулятивний, прискореного зменшення залишкової вартості; зменшення залишкової вартості.

24. Вкажіть показники, що характеризують ефективність використання основних виробничих фондів:

- а) фондоозброєність, фондозабезпеченість;
- б) норма прибутку, рівень рентабельності виробництва;
- в) фондоддача, фондомісткість, норма прибутку;
- г) фондоозброєність, фондоддача, фондозабезпеченість, фондомісткість, норма прибутку.

25. Можливі складові лізингових платежів за оперативного лізингу (особливої форми відтворення основних засобів) лізингоодержувача – це:

- а) сума амортизації об'єкта лізингу, що нарахована за строк, за який вноситься лізинговий платіж;
- б) лізингова маржа (платіж як винагорода лізингодавцю);
- в) платежі лізингодавцю за певні сервісні послуги, передбачені договором;
- г) відшкодування лізингодавцю певних витрат, пов'язаних із лізингом;
- д) відшкодування лізингодавцю плати за кредитні ресурси для придбання майна за договором лізингу.

26. Максимально можливий випуск продукції за рік, добу, зміну в натуральних показниках за заданого асортименту і якості та раціонального використання землі, техніки, обладнання, виробничої площі – це:

- а) сукупний ресурсний потенціал ;
- б) виробнича потужність;

- в) виробничі ресурси;
- г) можливий випуск продукції.

27. Власні джерела відтворення основних засобів в аграрних підприємствах – це:

- а) прибуток і амортизаційні відрахування;
- б) прибуток, амортизаційні відрахування, надходження від реалізації вибулих основних засобів;
- в) амортизаційні відрахування і надходження від реалізації вибулих основних засобів.

28. Норма прибутку для України складає ...

- а) 25 %;
- б) 10 %;
- в) 18 %;
- г) 15 %.

29. Незавершене виробництво – це:

- а) частина оборотних фондів, яка вже виробничо спожита, але готової продукції ще не одержано;
- б) витрати, що зроблені в даному періоді, але будуть включені в собівартість продукції в наступні 2-3 роки однаковими частками;
- в) ті основні фонди, які безпосередньо беруть участь у процесі виробництва і формуванні собівартості та вартості продукції;
- г) предмети праці, які не вступили ще в стадію виробничого споживання: корми, насіння і посадковий матеріал, підстилка, с.- г. сировина для промислової переробки, доросла птиця, кролі, молодняк тварин і тварин на відгодівлі, мінеральні добрива і т.д.

30. Коефіцієнт (швидкість) обороту основних фондів – це:

- а) відношення заново введених за рік основних засобів до балансової вартості всіх основних засобів на кінець року;
- б) відношення суми основних засобів на кінець року до їх вартості на початок року;
- в) відношення річної суми амортизації основних виробничих фондів до їх середньорічної вартості або період обороту як зворотне співвідношення цих величин.
- г) усі відповіді неправильні.

31. Залишкова вартість основних фондів формується за рахунок:

- а) ціни основних фондів;
- б) вартості введених основних фондів;;
- в) витрат на демонтаж, на капітальний ремонт, модернізацію;
- г) амортизаційних відрахувань, початкової чи відновної вартості.

32. Поняття „засоби виробництва” і „виробничі фонди”:

- а) поняття „засоби виробництва” ширше, ніж поняття „виробничі фонди”;
- б) поняття „виробничі фонди” ширше, ніж поняття „засоби виробництва”;
- в) поняття економічно не пов’язані;
- г) рівнозначні.

33. Виробнича потужність залежить від таких чинників:

- а) наявного на підприємстві обладнання, техніки, устаткування;
- б) якості продукції, сировини, матеріалів;
- в) рівня спеціалізації;
- г) кваліфікації працівників.

34. Механізація сільського господарства – це:

- а) визначальний фактор с. г., це процес постійного вдосконалення засобів виробництва, технологій, організації і управління виробництвом на основі широкого використання наукових досліджень;
- б) процес заміни ручної праці машиною, окремих машин – системою машин, а також впровадження автоматизованих систем;
- в) сукупність різних видів техніки, яка забезпечує послідовне і безперервне виконання робіт у виробничому процесі;
- г) усі відповіді неправильні.

35. Показники економічної ефективності використання тракторного парку - ...

- а) собівартість 1 умовного-еталонного гектара механізованих робіт, грн.;
- б) витрати на придбання запасних частин для тракторного парку, грн.;
- в) витрати на капітальні ремонти тракторів, грн.;
- г) витрати палива на 1 умовно-еталонний гектар механізованих робіт, кг;
- д) одержано прибутку від реалізації продукції рослинництва з розрахунку на 1 грн. витрат на експлуатацію машино-тракторного парку, грн.

Модуль 3

Результати та ефективність виробництва.

ТЕМА 1. Інтенсифікація сільськогосподарського виробництва.

Питання для обговорення

1. Поняття інтенсивності та економічного розвитку аграрних підприємств. Типи розвитку підприємств.
2. Сутність поняття “інтенсифікація” і його відмінність від поняття “інтенсивність”.
3. Основні напрями інтенсифікації сільськогосподарського виробництва (рис. 3).
4. Розподіл валового продукту і його вплив на формування інтенсивного типу розвитку підприємств.

Основні поняття та терміни: інтенсивність, інтенсифікація, мета інтенсифікації, економічний тип розвитку підприємства, інтенсивний тип розвитку, екстенсивний тип розвитку, інтенсивно-екстенсивний тип розвитку, екстенсивно – інтенсивний тип розвитку, зрівноважений тип розвитку, фонд відшкодування, фонд споживання, фонд нагромадження.

Методичні вказівки щодо виконання завдань теми

Інтенсифікація — це форма розширеного відтворення, яка ґрунтується на оптимальному формуванні та раціональному використанні на основі науково-технічного прогресу сукупних затрат уречевленої та живої праці на одиницю земельної площі з метою збільшення обсягу продукції та підвищення ефективності її виробництва. Суть інтенсифікації полягає не тільки в ефективнішому використанні землі чи тварин, а й в удосконаленні всіх інших факторів виробництва – матеріальних і трудових ресурсів, впровадженні нових організаційних форм господарювання, нових технологій і т. ін.

Матеріальною основою інтенсифікації сільського господарства є науково-технічний прогрес, метою – збільшення обсягу продукції, підвищення ефективності виробництва.

Майбутнім економістам-менеджерам необхідно знати, які існують основні напрями формування інтенсивного типу розвитку аграрних підприємств і яким чином можна забезпечити його екологічність. Ці напрями називають напрямками інтенсифікації виробництва. Для кращого засвоєння питання про напрями інтенсифікації варто опрацювати рис.5.

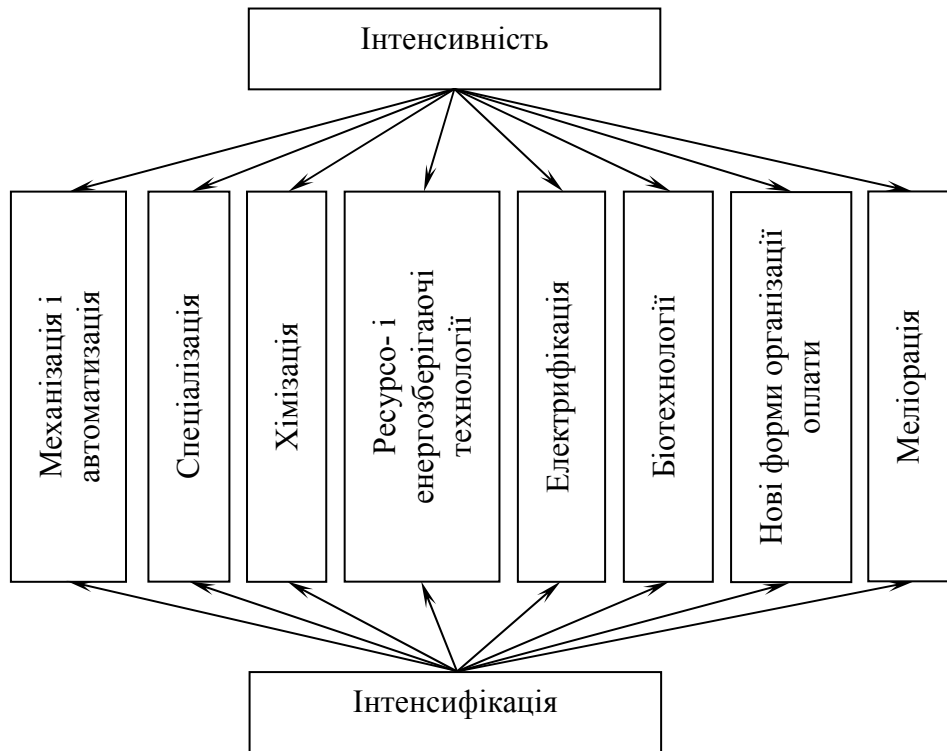

Рис.5. Напрями інтенсифікації сільськогосподарського виробництва

Для глибокого розуміння проблеми формування інтенсивного типу розвитку підприємств необхідно також ґрунтовно оволодіти питанням розподілу валового продукту, оскільки від пропорцій такого розподілу залежать темпи відтворення і якісні зміни в основоположних факторах виробництва. На підприємствах валовий продукт розподіляється на фонд відшкодування і чисту продукцію (новостворену вартість), а остання після відрахувань у бюджет, що передбачені чинним законодавством, утворює фонди споживання, нагромадження і резервний фонд.

Інтенсифікація сільськогосподарського виробництва – процес динамічний, бо пов'язаний з біологічними та економічними процесами в галузі.

Правильна методика дослідження дає змогу виявити найраціональніші та ефективніші шляхи збільшення, виробництва сільськогосподарської продукції, знайти невикористані резерви та обґрунтувати напрями дальшої інтенсифікації сільського господарства.

Процес дослідження інтенсифікації доцільно вивчати за наведеною схемою:

Об'єкт інтенсифікації – Рівень інтенсифікації – Результат інтенсифікації – Ефективність інтенсифікації

Система показників рівня інтенсивності

Показники матеріально – речової складової інтенсивності	В цілому по підприємству	- вартість авансового капіталу на 1 га сільгоспугідь; - витрати виробництва на 1 га сільгоспугідь, в т.ч. матеріальні витрати і витрати на оплату праці; - інтегральний показник використання землі (I_3), який розраховується за формулою: $I_3 = \sqrt[3]{K_p \cdot K_m \cdot K_k},$ де K_p – коефіцієнт розораності; K_m – коефіцієнт меліорованості; K_k – питома вага інтенсивних культур у структурі посівів (коефіцієнт).
	В цілому по рослинництву	- витрати виробництва в рослинництві на 1 га ріллі, т.ч. витрати на оплату праці і витрати на добрива; - питома вага інтенсивних культур у структурі загальної посівної площі.
	В цілому по тваринництву	- витрати виробництва в тваринництві на 1 га ріллі, т.ч. витрати на оплату праці і на корми; - щільність поголів'я відповідного виду тварин на 100 га певних видів угідь.
	По окремих галузях	- в рослинництві - витрати виробництва на 1 га посіву культури; - у тваринництві – витрати виробництва на 1 голову.
Показники результативної складової інтенсивності	В цілому по підприємству	- віддача авансового капіталу за валовою продукцією; - окупність валовою продукцією поточних витрат виробництва; - ефективність додаткових вкладень у спожиті виробничі ресурси.
	В цілому по рослинництву	- окупність валовою продукцією рослинництва поточних витрат рослинництва і окремо витрат на добрива; - ефективність додаткових вкладень у спожиті виробничі ресурси рослинництва.
	В цілому по тваринництву	- окупність валовою продукцією тваринництва поточних витрат у тваринництві і окремо витрат на корми; - ефективність додаткових вкладень у спожиті виробничі ресурси в тваринництві.
	По окремих галузях	- окупність грошовою виручкою від реалізації продукції повних витрат, що понесені на виробництво і збут цієї продукції; - ефективність додаткових вкладень у спожиті ресурси галузі.

Система показників рівня інтенсивності включає й вартість основних засобів виробництва з розрахунку на одиницю об'єкта інтенсифікації. Цей показник характеризує суму уречевленої праці й розраховується як у цілому по господарству, так і по комплексу галузей – рослинництву і тваринництву. При цьому в кожному випадку до розрахунку беруться засоби відповідних галузей. Затрати живої праці з розрахунку на одиницю об'єкта інтенсифікації також характеризують рівень інтенсивності сільського господарства або його галузі.

Завдання 1.

За даними форми № 50 – сг, форми № 11 – ОЗ визначити і проаналізувати інтенсивність та економічну ефективність інтенсифікації сільськогосподарського виробництва в підприємстві за два роки.

Зробити висновки.

Таблиця 24

Вихідні дані для розрахунку рівня інтенсивності і економічної ефективності інтенсифікації сільськогосподарського виробництва

(назва підприємства, район)

Показники	201_рік	201_рік	Всього за 2 роки	Темп росту, %
Вартість основних виробничих фондів с.-г. призначення і оборотних засобів, тис.грн.				
Вартість основних виробничих фондів с.-г. призначення, тис.грн.				
Прямі витрати праці на виробництво с.-г. продукції, тис. люд.-год.				
Виробничі витрати, тис.грн.				
Поголів'я худоби і птиці, ум.гол.				
Наявність зрошуваних земель, га				
Площа, га:				
- сільгоспугідь				
- ріллі і багаторічних насаджень				
Валова продукція с.-г. виробництва, тис.грн.				
а) в постійних цінах 2010р.				
б) в поточних цінах				
Валовий дохід, тис.грн.				
Прибуток, тис.грн.				
Собівартість реалізованої продукції, тис.грн.				

Таблиця 25

Рівень інтенсифікації сільськогосподарського виробництва

(назва підприємства, район)

Показники	201_ рік	201_ рік	В середньому за 2 роки	Темп росту, %
Приходиться на 1 га сільгоспугідь: - вартості основних виробничих фондів с.-г. призначення і оборотних засобів, тис.грн. - вартості основних виробничих фондів с.-г. призначення, тис.грн. - виробничих витрат, тис.грн. - прямих затрат праці, люд.-год. - поголів'я худоби і птиці, ум. гол.				
Питома вага у площі сільгоспугідь, %: - ріллі і багаторічних насаджень - зрошуваних земель				

Таблиця 26

Економічна ефективність інтенсифікації

(назва підприємства, район)

Показники	201_ рік	201_ рік	В середньому за 2 роки	Темп росту, %
Приходиться на 1 га сільгоспугідь, грн.: а) вартості валової продукції - у постійних цінах 2010р. - у поточних цінах б) валового доходу в) прибутку				
Отримано прибутку на 1 га ріллі і багаторічних насаджень, тис.грн.				
Продуктивність праці (вартість валової продукції сільського господарства на 1 люд.-год./грн.)				
Фондовіддача, грн.				
Рівень рентабельності, %				
Норма прибутку, %				

ТЕМА 2. Інноваційна діяльність аграрних підприємств.

Питання для обговорення

1. Суть науково-технічного прогресу (НТП) та інноваційної діяльності підприємств.
2. Загальна характеристика основних напрямів НТП.
3. Поняття і класифікація інноваційних процесів.
4. Методика визначення економічної ефективності впровадження досягнень НТП у виробництво: в рослинництві, в тваринництві.

Основні поняття та терміни: науково-технічний прогрес, науково-технічна революція, інноваційна діяльність, інноваційна політика, новини, нововведення, інновації, інноваційні процеси, економічний прогрес шкідливості, ефект НТП, комерційний ефект НТП, комплексна автоматизація, електронізація, сумарні витрати, сукупні результати, сумарний ефект, ефективність НТП.

Методичні вказівки щодо виконання завдань теми

Інноваційна діяльність спрямована на зниження затрат на виробництво, забезпечення конкурентоздатності продукції і підвищення ефективності – збільшення прибутку.

За своїм характером інноваційні процеси, новини й нововведення поділяються на взаємопов'язані види:

- технічні;
- організаційні;
- економічні;
- соціальні;
- юридичні.

Напрями науково-технічного прогресу

<i>Загальні</i>	<i>Пріоритетні</i>
- створення нових і вдосконалення застосовуваних технологій;	- застосування прогресивних базових технологій;
- створення нових і вдосконалення існуючих засобів праці та кінцевої продукції;	- застосування нових високопродуктивних матеріалів із заданими властивостями;
- створення нових і поліпшення якості застосовуваних матеріалів;	- комплексна автоматизація на базі впровадження САПР, ГВС, АСУТП, АСУВ.
- механізація та автоматизація виробництва.	

В сільському господарстві НТП здійснюється за такими стратегічними напрямками:

- технічний;
- технологічний;
- агрохімічний (застосування мінеральних добрив, засобів захисту рослин і тварин);
- біологічний (застосування сучасних біотехнологій захисту рослин і тварин від шкідників і хвороб, стимулювання їх росту і розвитку, створення трансгенних живих організмів з новими ознаками і властивостями);
- організаційно-економічний.

Методика визначення економічної ефективності запровадження окремих нововведень у галузях рослинництва і тваринництва

1. Приріст урожайності (продуктивності корів) (ΔY), ц/га:

$$\Delta Y = Y_1 - Y_0,$$

де Y_1 і Y_0 – урожайність культури з 1 га посіву (продуктивності корів) відповідно за новим і базовим варіантами.

2. Загальний приріст прибутку ($\Delta \Pi_3$), грн.:

$$\Delta \Pi_3 = (Y_1 \cdot C - BB_1) - (Y_0 \cdot C - BB_0),$$

де C – ціна реалізації 1 ц продукції, грн.; BB_1 і BB_0 – виробничі витрати на 1 га посіву відповідно за новим і базовим варіантами.

3. Приріст прибутку, створений за рахунок зростання урожайності (продуктивності корів) ($\Delta \Pi_y$):

$$\Delta \Pi_y = (Y_1 \cdot C - BB_1) - \left(Y_0 \cdot C - Y_0 \cdot \frac{BB_0}{Y_0} \right)$$

4. Приріст прибутку, створений за рахунок зміни виробничих витрат ($\Delta \Pi_{BB}$):

$$\Delta \Pi_{BB} = \left(Y_1 \cdot C - Y_1 \cdot \frac{BB_0}{Y_0} \right) - (Y_0 \cdot C - BB_0)$$

Перевірка рівності: $\Delta \Pi_3 = \Delta \Pi_y + \Delta \Pi_{BB}$

Завдання 1.

В аграрному підприємстві у звітному році було запроваджено поверхневий обробітку ґрунту замість звичайної оранки. Визначити економічну ефективність даного нововведення за показниками: загальний приріст прибутку, приріст прибутку завдяки зміні урожайності і зміни витрат виробництва на 1 ц продукції.

Вихідні дані.

За звичайної оранки на глибину 20-25 см урожайність озимої пшениці становить 28 ц/га, а за поверхневого обробітку ґрунту на глибину 8-10 см – 38 ц/га. Підвищення врожайності досягається завдяки збільшенню запасів доступної вологи в 1,5 м шарі ґрунту в період посіву, збільшенню густоти сходів, зниженню коефіцієнта водоспоживання. Виробничі витрати при звичайній оранці становили 845 грн. на 1 га посіву, а при поверхневому обробітку- 800 грн. Ціна реалізації 1 ц зерна – 45 грн.

Завдання 2.

За даними форми № 50 – ст, форми № 29 – ст звітнього року аграрного підприємства Миколаївської області визначити і проаналізувати економічну ефективність впровадження нового сорту (гібриду) окремої сільськогосподарської культури.

Зробити відповідні висновки.

Таблиця 27

Економічна ефективність впровадження нового сорту (гібриду)

(назва сільськогосподарської культури)

№ п.п	Показники	Районований сорт у звітньому році	Новий сорт (гібрид) в плановому році
1	Урожайність, ц / га		
2	Прибавка урожайності порівняно з районованим сортом, ц / га	x	
3	Виробничі витрати на 1 га, всього, грн. в тому числі додаткові витрати пов'язані з новим сортом (гібридом) (різниця у вартості купленого насіння і насіння власного виробництва + витрати на їх транспортування), грн.	x	
4	Собівартість реалізації 1 ц, грн.		
5	Затрати праці на 1 га посіву, люд. – год.		
6	Затрати праці на 1 ц, люд. – год.		
7	Ціна реалізації 1 ц, грн.		
8	Грошова виручка від реалізації продукції в розрахунку на 1 га посіву, грн.		
9	Прибуток від реалізації продукції, грн., в розрахунку на: – 1 ц продукції – 1 га посівної площі		
10	Додатковий прибуток на 1 га посіву, грн.	x	
11	Рівень рентабельності, %		
12	Норма рентабельності додаткових витрат, % ((додатковий прибуток на 1 га посіву/додаткові витрати на 1 га)*100%)	x	

Завдання 3.

За даними форми № 50 – сг, форми № 29 – сг звітного року аграрного підприємства Миколаївської області визначити і проаналізувати економічну ефективність використання мінеральних добрив при вирощуванні окремої сільськогосподарської культури.

Зробити відповідні висновки.

Таблиця 28

Економічна ефективність використання мінеральних добрив

(назва сільськогосподарської культури)

№ п.п	Показники	Контроль (факт звітного року)	План на 201_рік
1	Урожайність, ц / га		
2	Прибавка урожайності порівняно з контролем, ц/ га	х	
3	Виробничі витрати на 1 га, всього, грн. в тому числі додаткові витрати:	х	
	– на мінеральні добрива (включаючи витрати на їх внесення)		
	– витрати на збирання додаткового врожаю		
4	Собівартість реалізації 1 ц, грн.		
5	Затрати праці на 1 га посіву, люд. – год.		
6	Затрати праці на 1 ц, люд. – год.		
7	Ціна реалізації 1 ц, грн.		
8	Грошова виручка від реалізації продукції в розрахунку на 1 га посіву, грн.		
9	Прибуток від реалізації продукції, грн., в розрахунку на:		
	– 1 ц продукції		
	– 1 га посівної площі		
10	Додатковий прибуток на 1 га посіву, грн.	х	
11	Рівень рентабельності, %		
12	Норма рентабельності додаткових витрат, % ((додатковий прибуток на 1 га посіву/додаткові витрати на 1 га)*100%)	х	

Завдання 3.

За даними форми № 50 – сг, форми № 24 – сг звітного року аграрного підприємства Миколаївської області визначити і проаналізувати економічну ефективність використання маточного поголів'я корів нової породи.

Зробити відповідні висновки.

**Економічна ефективність використання
маточного поголів'я корів нової породи**

(назва підприємства, район)

№ п.п	Показники	Контроль (факт звітного року)	План на 201_рік
1	Продуктивність корови, кг.		
2	Прибавка надою молока на 1 корову порівняно з контролем, кг.	x	
3	Виробничі витрати на 1 корову, всього, грн. в тому числі додаткові витрати пов'язані з придбанням нової породи:	x	
4	Собівартість реалізації 1 ц молока, грн.		
5	Затрати праці на 1 корову, люд. – год.		
6	Затрати праці на 1 ц молока, люд. – год.		
7	Ціна реалізації 1 ц молока, грн.		
8	Грошова виручка від реалізації продукції в розрахунку на 1 корову, грн.		
9	Прибуток від реалізації продукції, грн., в розрахунку на: – 1 ц молока – 1 корову		
10	Додатковий прибуток на 1 корову, грн.	x	
11	Рівень рентабельності, %		
12	Норма рентабельності додаткових витрат, % ((додатковий прибуток на 1 корову /додаткові витрати на 1 корову)*100%	x	

Рекомендовані теми реферативних повідомлень

1. Основні напрями формування інтенсивного типу розвитку аграрних підприємств.
2. Основні риси НТП в ринковій економіці.
3. Історичний розвиток науково – технічного прогресу та науково - технічної революції.
4. Основні напрями розвитку науково – технічного прогресу в сільському господарстві.
5. Пріоритетні напрями інноваційної діяльності в аграрному секторі.
6. Інноваційні проекти в агропромисловому секторі.
7. Організаційний прогрес, його особливості у сільському господарстві та сучасні тенденції.
8. Основні підходи до створення механізму функціонування НТП в Україні.
9. Сутність агрохімічного напрямку НТП та шляхи підвищення його ефективності.
10. Сутність біологічного напрямку НТП та шляхи підвищення його ефективності.

ТЕМА 3. Витрати виробництва і собівартість продукції (робіт, послуг) аграрних підприємств.

Питання для обговорення

1. Поняття витрат, їх класифікація та роль.
2. Суть собівартості продукції (робіт, послуг) і характеристика її видів.
3. Склад виробничої собівартості продукції (згідно П(С)БО 16 „Витрати”).
4. Методика визначення собівартості продукції рослинництва і тваринництва.

Основні поняття і терміни: елемент витрат, об’єкт витрат, собівартість, виробнича собівартість, повна собівартість, склад виробничої собівартості продукції, склад собівартості реалізованої продукції, валові витрати виробництва і обігу, основні витрати, прямі витрати, непрямі витрати, готівкові витрати, безготівкові витрати, постійні витрати, змінні витрати, граничні витрати, повний продукт, середній продукт, структура собівартості у відносному виразі, структура собівартості в абсолютному виразі, калькуляція собівартості.

Методичні вказівки щодо виконання завдань теми

Класифікація витрат

Ознаки	Витрати
1. За місцем виникнення витрат	витрати виробництва витрати цеху витрати дільниці витрати служби
2. За видами продукції (робіт, послуг)	витрати на вироби витрати на типові зразки виробів витрати на групи однорідних виробів витрати на одноразові замовлення витрати на валову продукцію витрати на товарну продукцію витрати на реалізовану продукцію
3. За видами витрат	витрати за економічними елементами витрати за статтями калькуляції
4. За способами перенесення вартості на продукцію	прямі витрати непрямі витрати
5. За ступенем впливу обсягу виробництва на рівень витрат	умовно-змінні витрати умовно-постійні витрати
6. За календарними періодами	поточні витрати одноразові витрати

Собівартість- це грошовий вираз витрат підприємства на виробництво і реалізацію продукції (робіт, послуг).

Виробнича собівартість – грошовий вираз витрат, що пов'язані з виробництвом і доробкою продукції, її транспортування до франко- місця зберігання.

Згідно П(С)БО 16 “ Витрати “ до *виробничої собівартості продукції (робіт, послуг)* включаються:

- прямі матеріальні витрати;
- прямі витрати на оплату праці;
- інші прямі витрати;
- загальновиробничі витрати.

Повна собівартість – відповідає поняттю “собівартості” ,отже, включає в себе виробничу собівартість та витрати на реалізацію продукції (робіт, послуг).

Собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг) складається з виробничої собівартості продукції (робіт, послуг), яка була реалізована протягом звітного періоду, нерозподілених постійних загальновиробничих витрат та наднормативних виробничих витрат.

Вивчення методики визначення собівартості продукції рослинництва доцільно розпочати з ознайомлення з об'єктами такого визначення в кожній галузі – зерновиробництві, виробництві цукрових буряків, овочівництві і т.д.

У зерновиробництві, наприклад, визначають собівартість 1 ц зерна і 1 ц зерновідходів. При цьому спочатку розраховують нормативну собівартість усього обсягу одержаної побічної продукції - соломи. Для цього потрібно її вихід з 1 га помножити на нормативну собівартість 1 ц даного виду продукції. Потім загальну суму витрат на 1 га посіву зменшують на нормативну собівартість побічної продукції (соломи). Далі визначають вагу повноцінного зерна підсумовуванням одержаного врожаю після доробки із зерном, що міститься у зерновідходах (вагу зерновідходів множать на процентний вмісту них зерна). Наступним кроком методики є визначення частки повноцінного зерна в зерновідходах у загальному обсязі повноцінного зерна. На одержаний урожай після доробки і на зерновідходи відносять таку питому вагу витрат, яка дорівнює питомій вазі цих видів продукції у загальному обсязі повноцінного зерна. Тоді собівартість зерна після доробки і зерновідходів можна розрахувати як частку від ділення віднесених на них витрат на фізичну масу цих видів продукції.

Вивчення методики визначення собівартості продукції тваринництва також доцільно розпочати з ознайомлення з об'єктами такого визначення в кожній галузі – скотарстві, свинарстві, птахівництві і вівчарстві.

У *молочному скотарстві* розраховують собівартість 1 ц молока і однієї голови приплоду. Для цього спочатку розраховують собівартість одного кормо-дня у молочному скотарстві діленням всієї суми витрат у цій галузі на кількість кормо-днів (поголів'я тварин множиться на 365). Нормативно вважають, що собівартість однієї голови приплоду становить 60 кормо-днів.

Множенням одержаного приплоду на 60 кормо-днів і собівартість одного кормо-дня визначають суму витрат, що відноситься на приплід. Загальна сума витрат по молочному скотарству зменшується на витрати, віднесені на приплід, і на загальну нормативну собівартість гною. Останню розраховують множенням нормативної собівартості 1 т цієї побічної продукції на її загальний обсяг, одержаний протягом звітного року. Залишок витрат відносять на молоко. Собівартість однієї голови приплоду розраховують діленням витрат, що віднесені на приплід, на його поголів'я.

У *м'ясному скотарстві* визначають собівартість 1 ц приросту і 1 ц живої маси великої рогатої худоби. При цьому собівартість 1 ц приросту живої маси визначають методом вирахування із загальної суми витрат, що понесені на утримання молодняка великої рогатої худоби на дорощуванні і дорослої худоби на відгодівлі, вартості побічної продукції (гною). Решту витрат ділять на одержаний приріст живої маси. Якщо у звітному періоді були випадки загибелі вказаного поголів'я, то втрати від такої загибелі відносять на собівартість приросту живої маси, за винятком втрат, що відшкодовуються за рахунок винних осіб і що сталися за рахунок епізоотії та стихійного лиха. Для визначення приросту живої маси необхідно до живої маси тварин на кінець року додати живу масу вибулого за рік поголів'я і від одержаного результату відняти живу масу поголів'я лоби на початок року, живу масу поголів'я, що надійшло протягом року, і живу масу приплоду.

У завданні визначається собівартість 1 ц живої маси худоби, що була реалізована. Тут використовується простий метод калькулювання, тобто повна собівартість реалізованої продукції (у нашому прикладі продана худоба на м'ясо у живій масі) ділиться на кількість реалізованої продукції в центнерах.

У *вівчарстві* розраховують собівартість 1 ц вовни і 1 ц приросту живої маси овець. Для цього спочатку загальну суму витрат зменшують на вартість побічної продукції (гній оцінюють за нормативною вартістю, а молоко і шкури загиблих тварин — за реалізаційними цінами). На собівартість приплоду в романівському вівчарстві відносять 12% всіх витрат, тому їх загальна сума також зменшується на цю величину. Решту витрат (без вартості побічної продукції і витрат, що віднесені на приплід) розподіляють між вовною і приростом живої маси за допомогою коефіцієнтного методу. При цьому 1 ц вовни прирівнюють до 5 ц приросту живої маси. На приріст живої маси і вовну відносять таку питому вагу витрат, що дорівнює питомій вазі цих видів продукції в загальному обсязі умовної продукції.

Для виявлення резервів скорочення витрат на виробництво продукції важливо навчитися правильно визначати і аналізувати структуру собівартості у відносному і абсолютному виразі та усвідомити істину, що рівень собівартості продукції в кінцевому підсумку залежить від двох агрегованих факторів: урожайності культури з 1 га посіву (продуктивність однієї голови худоби) і загальної суми витрат на одержання цієї продукції.

Завдання 1.

За даними форми № 50-сг розрахувати структуру виробничих витрат окремо в рослинництві і тваринництві в відносному виразі в аграрному підприємстві за два роки. Розрахувати також склад та структуру витрат на виробництво 1 ц основної та допоміжних видів продукції.

Зробити висновки.

Таблиця 30

Склад і структура виробничих витрат в галузях сільгоспвиробництва

(назва підприємства, район)

Статті витрат	201_рік				201_рік				201_рік у % до базисного року	
	Рослинництво		Тваринництво		Рослинництво		Тваринництво		Рослинництво	Тваринництво
	тис. Грн.	%	тис. Грн.	%	тис. Грн.	%	тис. Грн.	%		
Витрати на оплату праці										
Відрахування на соціальні заходи										
Матеріальні витрати – всього у тому числі:										
- насіння та садівний матеріал										
- корми										
- інша продукція сільського господарства										
- добрива										
- пальне і мастильні матеріали										
- електроенергія										
- паливо й енергія										
- запасні частини										
- оплата послуг і робіт сторонніх організацій										
Амортизація основних засобів										
Інші витрати, включаючи плату за оренду										
- у тому числі орендна плата за земельні частки										
- майнові паї										
Усього витрат		100,0		100,0		100,0		100,0		

Розмір та структура витрат на виробництво 1ц _____ в _____
(вид продукції) (назва підприємства, район)

Елементи витрат	201 р.		201 р.	
	грн.	%	грн.	%
Прямі матеріальні витрати всього, в т.ч.:				
- насіння та посадковий матеріал				
- мінеральні добрива				
- нафтопродукти				
- оплата послуг і робіт сторонніх організацій				
- решта матеріальних витрат				
Прямі витрати на оплату праці				
Інші прямі та загально виробничі витрати всього, в.т.ч.:				
- амортизація необоротних активів				
- відрахування на соціальні заходи				
- решта інших прямих тп згпльновиробничих витрат				
Усього витрат		100,0		100,0

Завдання 2.

Визначити собівартість продукції рослинництва в аграрному підприємстві на прикладі зернових культур і цукрового буряка.

Вихідна інформація.

1.Для розрахунку собівартості продукції зернових культур:

- урожайність з 1 га посіву – 32 ц зерна після доробки;
- одержано зерновідходів з 1 га - 1,2 ц з концентрацією зерна 40 %;
- вихід соломи з 1 га посіву – 33 ц;
- нормативна собівартість 1 ц соломи – 1,2 грн.;
- виробничі витрати на 1 га – 880 грн.

2.Для розрахунку повної собівартості 1 ц коренеплодів цукрового буряку:

- урожайність коренеплодів – 288 ц/га;
- урожайність гички – 160 ц/га;
- нормативна собівартість 1 ц гички – 0,5 грн.;
- виробничі витрати на 1 га посіву – 1590 грн.;
- витрати на транспортування коренеплодів цукрового заводу – 650 грн.

Завдання 3.

Виначити собівартість продукції тваринництва на прикладі молочно-м'ясного скотарства і вівчарства.

Вихідна інформація.

1.Для розрахунку собівартості 1 ц молока і 1 голови приплоду:

- середньорічне поголів'я корів – 500 голів;
- річна продуктивність – 3 000 кг;
- отримано приплоду – 450 голів;
- отримано гною – 5 000 т;

- нормативна собівартість 1 т гною – 4 грн.;
- витрати по молочній фермі – 760 000 грн.
- 2. Для розрахунку собівартості 1 ц приросту і 1 ц живої маси ВРХ:
  - одержано приросту живої маси за рік – 450 ц;
  - одержано гною – 1 725 т;
  - нормативна собівартість 1 т гною – 4 грн.;
  - витрати на утримання молодняка на дорощуванні та відгодівлі – 325 000 грн.;
  - кількість реалізованої живої маси ВРХ – 400 ц;
  - повна собівартість реалізованої продукції – 288 000 грн.

Рекомендовані теми реферативних повідомлень

1. Основні напрями зниження собівартості сільгосппродукції в сучасних умовах.
2. Функціональний аспект якості: суть і необхідність урахування при обґрунтуванні якісних параметрів товарів сільськогосподарського виробництва.
3. Напрями забезпечення конкурентоспроможності продукції аграрних підприємств за якістю.
4. Цілі розробки і види стандартів аграрних підприємств України.
5. Роль міжнародних стандартів ISO 9000 на сучасному етапі.
6. Функціональна якість продукції та її значення у підвищенні конкурентоспроможності продукції.
7. Сучасні тенденції удосконалення якості продукції в ряді економічно розвинутих країн.

ТЕМА 4. Розміщення і спеціалізація сільськогосподарського виробництва.

Питання для обговорення

1. Сутність понять розміщення і спеціалізація с.-г. виробництва.
2. Фактори розміщення і спеціалізації в умовах ринку.
3. Форми спеціалізації сільськогосподарського виробництва та їх характеристика (рис. 6).
4. Методика визначення спеціалізації сільгоспвиробництва та виробничого напрямку підприємства.

Основні поняття і терміни: розміщення, спеціалізація, спеціалізація аграрних підприємств, основні принципи розміщення, економічний район, спеціалізація сільськогосподарського виробництва, фактори спеціалізації, форми спеціалізації, галузь, градація галузей сільського господарства, додаткові галузі, підсобні галузі, концентрація сільськогосподарського

виробництва, рівні концентрації, форми концентрації, виробничий тип господарств, диверсифікація (її форми та види), структура товарної продукції, виробничий напрям підприємства, галузь, коефіцієнт зосередження товарного виробництва, структура валової продукції, структура прибутку.

Методичні вказівки щодо виконання завдань теми

Розміщення сільського господарства віддзеркалює просторове розподілення виробництва окремих видів і всієї продукції сільського господарства. Як одна із форм суспільного розподілу праці розміщення безпосередньо пов'язано з проблемами концентрації і спеціалізації виробництва. Рациональне розміщення сільськогосподарського виробництва передбачає всебічне врахування природних і економічних умов, найбільш повне використання біокліматичного потенціалу в кожній природно-економічній зоні. Удосконалення розміщення – важливий фактор приросту виробництва сільськогосподарської продукції при зниженні витрат в розрахунку на одиницю продукції.

Спеціалізація сільського господарства і окремих аграрних підприємств – це складний процес. При його вивченні насамперед слід з'ясувати, які існують у даний час форми спеціалізації (рис. 6).

Показники, які характеризують спеціалізацію сільськогосподарського виробництва, поділяються на:

- 1) прямі показники, до яких відносяться:
  - структура товарної продукції;
  - структура грошової виручки за товарну продукцію;
  - структура валової продукції.
- 2) непрямі показники, до яких відносяться:
  - структура земельних угідь;
  - структура посівних площ;
  - структура основних виробничих фондів;
  - структура виробничих затрат;
  - структура затрат живої праці і т.д.

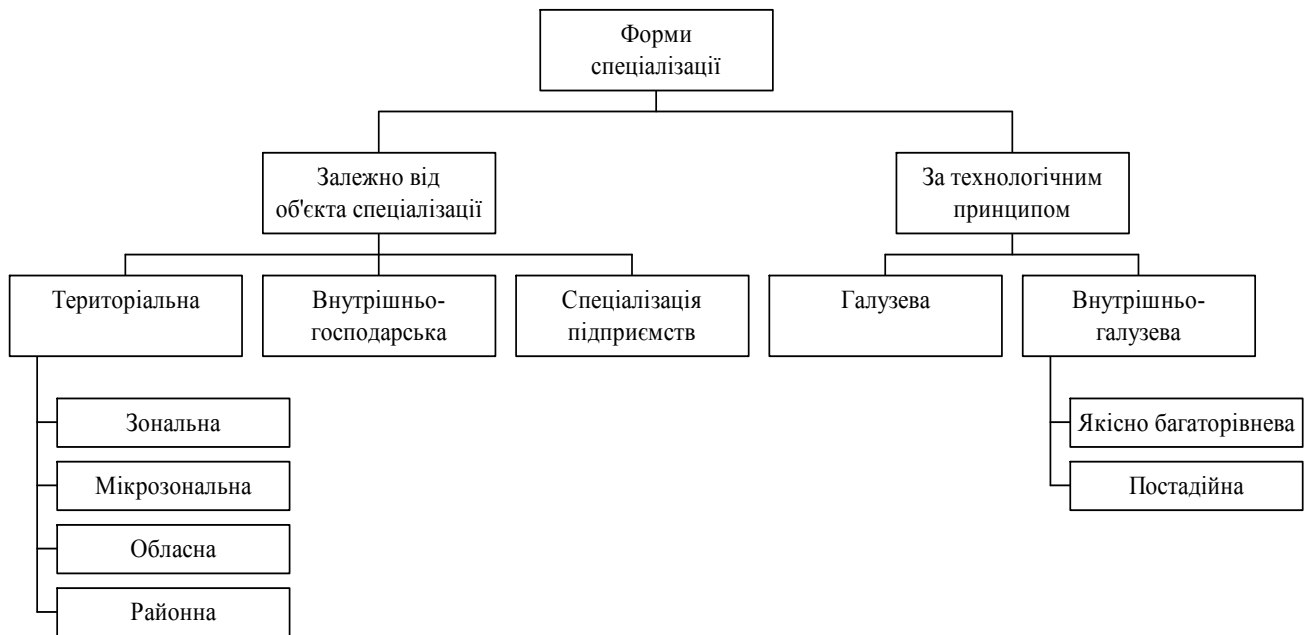

Рис. 6. Форми спеціалізації сільськогосподарського виробництва

Методика визначення виробничого напрямку підприємства

Виробничий напрям підприємства збігається з його спеціалізацією, коли розміри товарних галузей відповідають прийнятим критеріям:

- питома вага головної галузі в структурі товарної продукції – 50 і більше % (вузькоспеціалізоване п-во);
- питома вага більше 67%, в тому числі кожна з них – не менше 25% (спеціалізоване на виробництві продукції двох галузей);
- питома вага становить 75 і більше%, в тому числі кожна з них – не менше 20-24% (спеціалізоване на виробництві продукції трьох галузей).

Коефіцієнт товарного зосередження галузей ($K_{mз}$) засвідчує ступінь спеціалізації і концентрації підприємства з урахуванням усіх його товарних галузей. Цей коефіцієнт бажано визначати за товарними галузями сільського господарства.

Визначається за формулою:

$$K_{mз} = \frac{100\%}{\sum_{i=1}^n P_i(2i-1)},$$

де P_i – питома вага i -тої галузі в структурі грошової виручки; i – порядковий номер i -тої галузі в ранжированому ряді, побудованому за спадаючою ознакою.

- Якщо $K_{mз} =$ або не перевищує 0,20, то підприємство багатогалузеве;
- 0,21- 0,30 – зі слабким рівнем спеціалізації;
- 0,31- 0,40 – з середнім рівнем спеціалізації;

0,41 - 0,50 – вище середнього рівень спеціалізації;
 0,51- 0,60 – з високим рівнем спеціалізації;
 понад 0,60 – з глибоким рівнем спеціалізації.

Завдання 1.

За даними форми № 50 - сг визначити спеціалізацію сільськогосподарського підприємства за структурою грошової виручки від реалізації товарної продукції та коефіцієнт зосередження товарного виробництва.

Зробити відповідні висновки.

Таблиця 32

Визначення спеціалізації господарства за структурою грошової виручки від реалізованої продукції _____

(назва підприємства, район)

Показники	Грошова виручка, тис.грн.				Питома вага, %
	201_рік	201_рік	201_рік	всього за 3 роки	
Зернові всього, в т.ч.:					
- озима пшениця					
- яра пшениця					
- жито					
- ...					
- ...					
Соняшник					
...					
Овочі					
Баштанні культури					
Плоди					
...					
Інша продукція рослинництва					
Всього по рослинництву					
Скотарство всього, в т.ч.:					
- приріст ВРХ					
- молоко					
Свинарство					
Вівчарство всього, в т.ч.:					
- приріст овець					
- вовна					
Птахівництво всього, в т.ч.:					
- приріст птиці					
- яйця					
Інша продукція тваринництва					
Всього по тваринництву					
Послуги в рослинництві і тваринництві					
Всього по господарству					100,0

Завдання 2.

Визначити економічну ефективність спеціалізації сільськогосподарського виробництва в підприємстві за два роки.
Зробити висновки.

Таблиця 33

Економічна ефективність спеціалізації сільськогосподарського виробництва

(назва підприємства, район)

Показники	201_ рік	201_ рік	Темп росту, %
Вартість валової продукції сільського господарства а) в постійних цінах (2010р.) на: - 1 га сільгоспугідь, грн. - 1 грн. виробничих витрат, грн. - 1 грн. виробничих фондів сільгосп призначення, грн. - середньорічного працівника, тис.грн.			
б) в поточних цінах на: - 1 га сільгоспугідь, грн. - 1 грн. виробничих витрат, грн. - 1 грн. виробничих фондів сільгосп призначення, грн. - середньорічного працівника, тис.грн.			
Валовий дохід на: - 1 га сільгосп угідь, грн. - 1 грн. виробничих витрат, грн. - 1 грн. виробничих фондів, грн. - 1 люд.-год., грн. - середньорічного працівника, грн.			
Прибуток (збиток) на: - 1 га сільгоспугідь, грн. - 1 грн. виробничих витрат, грн. - 1 грн. виробничих фондів, грн.			
Рівень рентабельності (збитковості), %			

Рекомендовані теми реферативних повідомлень

1. Розміщення сільськогосподарського виробництва по природних зонах України.
2. Фактори розміщення і спеціалізації в умовах ринку.
3. Концентрація виробництва та її вплив на економіку підприємства.
4. Диверсифікація аграрних підприємств.
5. Роль сільського господарства в подальшому прискоренні розвитку агропромислової інтеграції.
6. Агропромислові формування України.
7. Світовий досвід агропромислової інтеграції, масштаби її поширення в країнах з ринковою економікою.
8. Розвиток агропромислової інтеграції в Україні.

9. Сутність енергетичного ефекту і джерела його виникнення в умовах реального поєднання сільськогосподарського та агропереробного виробництв.

ТЕМА 5. Ефективність діяльності аграрних підприємств.

Питання для обговорення

1. Кінцеві результати діяльності аграрних підприємств.
2. Суть ефективності і рентабельності ведення виробництва.
3. Чинники зростання ефективності діяльності підприємств.
4. Методика визначення показників рентабельності.
5. Методика визначення показників економічної ефективності виробництва.

Основні поняття і терміни: валова продукція сільського господарства, загальний обсяг виробництва валової продукції, неконкуруючі види продукції, конкуруючі види продукції, кінцева продукція підприємства, товарна продукція, абсолютна товарність у цілому по підприємству, чиста продукція (валовий дохід), валовий прибуток (збиток), чиста виручка від реалізації; ефективність, ефект, ефективність виробництва, рентабельність, рівень рентабельності, норма прибутку, приведена маса прибутку, критичний обсяг продажу.

Методичні вказівки щодо виконання завдань теми

Сутнісна характеристика ефективності виробництва знаходить відображення в загальній методології її визначення, формалізована форма якої має вигляд:

$$\text{Ефективність} = \frac{\text{Результати}}{\text{Витрати(Ресурси)}}.$$

Результативність виробництва як найважливіший компонент для його ефективності не варто тлумачити однозначно.

Необхідно розрізняти:

- 1) *кінцевий результат процесу виробництва*, який відбиває матеріалізований результат процесу виробництва, що вимірюється обсягом продукції в натуральній і вартісній формах;
- 2) *кінцевий народногосподарський результат роботи підприємства*, що включає не тільки кількість виробленої продукції, а також її споживчу вартість.

Ефективним слід вважати те підприємство, яке за мінімальний проміжок часу досягає максимально встановлених цілей (результатів) при мінімальному використанні ресурсів (з мінімальними витратами).

Методика розрахунку показників рентабельності

1. Рівень рентабельності (Р) по господарству в цілому визначають за формулою:

$$P = (\Pi / \text{ПС}) * 100\% \quad \text{або} \quad P = ((\text{ТП} - \text{ПС}) / \text{ПС}) * 100\% ,$$

де Π - валовий прибуток підприємства, тис. грн.; ПС - повна собівартість всієї реалізованої продукції, тис.грн.; ТП - вартість товарної продукції (грошова виручка від реалізації продукції), тис.грн.

Рівень рентабельності в цілому по рослинництву і окремо по тваринництву ($P_{p(tв)}$) визначають:

$$P_{p(tв)} = ((\text{Пр}(t) - \text{Зр}(t)) / \text{ПСр}(t)) * 100\% ,$$

де $\text{Пр}(t)$ - прибуток, одержаний від тих галузей рослинництва (тваринництва), в яких грошова виручка перевищувала повну собівартість реалізованої продукції; $\text{Зр}(t)$ - збиток від від тих галузей рослинництва (тваринництва), в яких грошова виручка була меншою від повної собівартісті реалізованої продукції; $\text{ПСр}(t)$ - повна собівартість реалізованої продукції рослинництва (тваринництва).

2. Норма прибутку ($H_{п}$) по підприємству розраховують за формулою:

$$H_{п} = (\Pi / (\Phi_{o} + \Phi_{об})) * 100\% ,$$

де Φ_{o} і $\Phi_{об}$ - середньорічна вартість відповідно основних виробничих фондів і оборотних засобів.

3. Приведена маса прибутку ($\Pi_{пм}$) по господарству в цілому визначається за формулою:

$$\Pi_{пм} = \Pi / S_{с.-г.угідь} ,$$

де $S_{с.-г.угідь}$ - площа сільськогосподарських угідь, га.

Приведену масу прибутку в рослинництві і окремо в тваринництві ($\Pi_{пм p(t)}$) розраховують:

$$\Pi_{пм p(t)} = (\text{Пр}(t) - \text{Зр}(t)) / S_{p(с.-г.угідь)} ,$$

де $S_{p(с.-г.угідь)}$ - площа ріллі (сільськогосподарських угідь), га.

4. Рентебельність продажу ($P_{пр}$) визначається за формулою:

$$P_{пр} = ((\text{ТП} - \text{ПС}) / \text{ТП}) * 100\% .$$

Система показників ефективності виробництва включає декілька груп:

1. Узагальнюючі показники ефективності виробництва.
2. Показники ефективності використання праці.
3. Показники ефективності використання основних засобів.
4. Показники ефективності використання оборотних коштів та інвестицій.

Кожна з цих груп включає певну кількість конкретних абсолютних і відносних показників, що характеризують загальну ефективність господарювання або ефективність використання окремих видів ресурсів.

Завдання 1.

Визначити економічну ефективність сільськогосподарського виробництва в аграрному підприємстві за два роки. Вихідні дані приведені у таблиці 34.

Таблиця 34

Вихідні дані для визначення економічної ефективності
сільськогосподарського виробництва в аграрному підприємстві

Показники	201_рік	201_рік
Площа с.-г. угідь, га		
Середньорічна чисельність працівників с.-г. виробництва, чол.		
Валова продукція в постійних цінах 2010 року, тис. грн.		
Валова продукція в поточних цінах, тис.грн.		
Валовий дохід, тис.грн.		
Вартість товарної продукції (грошова виручка від реалізації), тис. грн.		
Повна собівартість реалізованої продукції, тис.грн.		
Прибуток від реалізації, тис.грн.		
Середньорічна вартість основних виробничих фондів, тис.грн.		
Середньорічна вартість оборотних засобів, тис.грн.		
Прямі затрати праці в сільгоспвиробництві, тис. люд.-год.		
Виробничі (поточні) витрати, тис.грн.		

Таблиця 35

Економічна ефективність сільськогосподарського виробництва
в аграрному підприємстві

Показники	201_рік	201_рік	Темп росту, %
Виробництво валової продукції, грн. на: - 1 га сільгоспугідь - 1 люд.-год. - 1 грн. виробничих витрат - 1 грн. основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення			
Отримано валового доходу, грн. на: - 1 га сільгоспугідь - 1 люд.-год. - 1 грн. виробничих витрат - 1 грн. основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення			
Отримано прибутку, грн. на: - 1 га сільгоспугідь - 1 люд.-год. - 1 грн. виробничих витрат			
Отримано на одного середньорічного працівника, зайнятого у сільгоспвиробництві, тис.грн.: - валової продукції в постійних цінах 2010 року - валового доходу - прибутку (збитку)			
Рівень рентабельності (збитковості), %			
Норма прибутку (збитку), %			

Розрахунки оформити у вигляді таблиці 35. Зробити відповідні висновки.

Рекомендовані теми реферативних повідомлень

1. Оцінка ринкової позиції аграрних підприємств: вітчизняна практика і світовий досвід.
2. Прибуток аграрних підприємств, його формування та використання у ринкових умовах.
3. Резерви підвищення якості сільськогосподарської продукції як фактора зростання рентабельності її виробництва.
4. Необхідність рентабельного ведення виробництва в ринковій економіці та шляхи його підвищення.
5. Особливості ціноутворення на продукцію сільського господарства.
6. Паритет цін та механізм його забезпечення в ринковій економіці.
7. Цінова конкуренція в Україні: причини виникнення та фактори, що на неї впливають.
8. Сучасний стан платоспроможності аграрних підприємств України.

Завдання для самостійної роботи

1. Визначити собівартість 1 ц вовни і 1 ц приросту живої маси овець романівського напрямку в сільгосппідприємстві у звітному році, якщо:
  - одержано вовни – 14 ц;
  - одержано приросту живої маси за рік – 180 ц;
  - витрати на утримання овець – 75 000 грн.;
  - вартість побічної продукції (гній, шкури загиблих тварин) – 600 грн.;
  - на собівартість приплоду (ягнят) у романівському вівчарстві відносять 12% від загальних витрат;
  - витрати на утримання стригального пункту,стрижку овець, пакування, маркування вовни і її транспортування до пункту реалізації – 900 грн.
2. За даними форми № 50-сг визначити місце та роль галузі головної галузі в економіці підприємства за два роки.
Зробити висновки.
3. За даними форми № 50 - сг за два роки здійснити на прикладі однієї з провідних галузей аграрного підприємства Миколаївської області факторний аналіз маси прибутку, величини прибутку на 1 ц реалізованої продукції рівня рентабельності, використавши при цьому індексний метод.
4. За даними форми № 50 – сг, форми № 29 – сг звітного року на прикладі однієї з провідних галузей рослинництва аграрного підприємства Миколаївської області здійснити розрахунок резервів збільшення виробництва

окремої культури або групи культур за рахунок ліквідації втрат при збиранні урожаю. Зробити висновок.

Таблиця 36

Розрахунок резервів збільшення виробництва _____
(назва сільгоспкультури)
за рахунок ліквідації втрат при збиранні урожаю

Культури	Площі, зібрані пізніше агротехнічного строку	Урожайність, ц/га		Резерв збільшення виходу продукції		
		при збиранні в строк	пізніше строку	з 1 га, ц	всього	
					ц	тис. грн.
Пшениця						
Ячмінь						
Разом		х	х	х		

5. Дайте відповіді на тестові вправи.

I ВАРІАНТ

1. Форма суспільного поділу праці, що характеризує його з кількісного боку і вказує, які види продукції, в якому обсязі і на якій площі виробляються на тій чи іншій території (зоні, мікро зоні, області, районі, окремій виробничій одиниці)– це...

- а) розміщення;
- б) спеціалізація;
- в) спеціалізація аграрних підприємств;
- г) всі відповіді не вірні.

2. Коефіцієнт товарного зосередження галузей засвідчує...

- а) питому вагу галузі в структурі товарної продукції;
- б) ступінь спеціалізації і концентрації підприємства з урахуванням усіх його товарних галузей;
- в) співвідношення між основною та додатковою галузями с.-г. виробництва;
- г) співвідношення кількості реалізованої продукції до загального обсягу її виробництва .

3. Ефект - це:

- а) кінцевий корисний результат від застосування засобів виробництва і живої праці;
- б) результативність виробництва;
- в) результат тих чи інших заходів, здійснюваних у сільгоспвиробництві;
- г) одержання максимальної кількості продукції.

4. Інтенсивне відтворення - це збільшення виробництва валової продукції за рахунок:

- а) збільшення посівних площ;
- б) зростання продуктивності праці;
- в) збільшення поголів'я худоби та птиці;
- г) вдосконалення досягнень науково-технічного прогресу.

5. Конкуренція - це:

- а) продаж великої кількості товарів;
- б) зниження ціни для продажу більшої кількості товарів;
- в) боротьба між товаровиробниками за вигідні умови виробництва та збуту продукції;
- г) правильної відповіді немає.

6. Грошовий вираз витрат підприємства на виробництво і реалізацію продукції(робіт, послуг) – це...

- а) нормативна собівартість;
- б) повна собівартість;
- в) виробнича собівартість;
- г) собівартість.

7. Структура собівартості продукції у відносному виразі - це:

- а) різні за економічним змістом статті витрат,
- б) визначення рівня собівартості продукції;
- в) процентне співвідношення витрат за окремими статтями до їх загальної суми;
- г) всі відповіді вірні.

8. Витрати, що не включаються у виробничу собівартість продукції – це:

- а) інші операційні витрати підприємства;
- б) загальновиробничі витрати;
- в) адміністративні витрати;
- г) інші прямі витрати;
- д) витрати на збут.

9. В конкретно економічному розумінні собівартість – це:

- а) натуральні витрати виробничих ресурсів на виробництво продукції;
- б) натуральні і грошові витрати на одержання продукції;
- в) грошовий вираз витрат підприємства на виробництво і реалізацію продукції;
- г) відокремлена частина вартості матеріальних витрат.

10. Як поділяються витрати за характером виникнення і функціонального призначення?

- а) загальновиробничі і технологічні витрати під час виробництва продукції;
- б) загальногосподарські і загальновиробничі;
- в) операційні витрати, що виникають в процесі операційної діяльності підприємства;
- г) фінансові і матеріальні витрати;
- д) фінансові витрати;

ж) витрати, що виникають в процесі звичайної діяльності і не є операційними та фінансовими;

з) звичайні витрати під час виробництва продукції;

к) надзвичайні витрати.

11. Поняття "елементи операційних витрат" – це:

а) кожний окремий вид операційних витрат підприємства на виробництво продукції;

б) стаття виробничих витрат з виробництва продукції;

в) окрема стаття операційних витрат з виробництва продукції;

г) сукупність економічно однорідних операційних витрат.

12. Поняття "прямі витрати" під час класифікації витрат за способом включення у собівартість продукції – це:

а) витрати, які в момент виникнення можна безпосередньо віднести на відповідний об'єкт планування та обліку;

б) витрати на поточний ремонт і амортизацію певних марок тракторів;

в) витрати на зрошення та осушення;

г) загальновиробничі витрати в певній галузі.

13. Непрямі витрати це:

а) вартість насіння;

б) витрати на роботи допоміжних виробництв;

в) загальногосподарські витрати;

г) вартість засобів захисту рослин.

14. "Змінними" називають:

а) такі витрати, величина яких безпосередньо залежить від масштабів виробництва продукції;

б) витрати, пов'язані з ліквідацією наслідків стихійного лиха;

в) орендну плату за земельні ділянки або майно.

15. Кінцева продукція по відповідному аграрному підприємству – це:

а) товарна продукція за всіма каналами реалізації + продукція, яка використана на особисте споживання в межах підприємства і за мінусом купленої підприємством сільськогосподарської продукції, що використана на виробниче споживання у звітному році;

б) товарна продукція незалежно від каналів її реалізації;

в) сумарна вартість продуктів харчування і сировини, які виробило і реалізувало підприємство протягом року;

г) валова продукція рослинництва і тваринництва, що продана за межі підприємства.

16. Собівартість одиниці продукції визначають:

а) діленням загальної суми прямих витрат на загальний обсяг одержаної продукції у натуральному вигляді;

б) діленням загальної суми прямих витрат на сумарний обсяг різних видів продукції;

в) діленням собівартості всієї продукції відповідного виду на її обсяг у натуральному вигляді.

17. Різновид економічного типу розвитку, за якого приріст валової продукції одержують лише завдяки підвищенню ефективності використання авансового капіталу – це...

- а) екстенсивний;
- б) інтенсивно - екстенсивний;
- в) інтенсивний;
- г) екстенсивно – інтенсивний.

18. Об'єктами калькулювання собівартості продукції зерновиробництва є:

- а) зерно, сіно, солома;
- б) зерно, зерновідходи;
- в) зерно, зерновідходи, солома;
- г) повноцінне зерно.

19. Валова продукція сільського господарства – це:

а) сумарна собівартість всіх видів натуральних продуктів, вироблених протягом року в основних галузях підприємства;

б) первісний результат взаємодії факторів виробництва, матеріальна і вартісна основа інших кінцевих результатів, що в натуральній формі представлений всіма виробленими протягом року первинними продуктами рослинництва і тваринництва, а у вартісній – оцінений за порівнянними цінами відповідного року;

в) сума грошових надходжень від реалізації продукції (робіт, послуг) протягом року;

г) сума всіх видів продукції у вартісному виразі, одержаних протягом року.

20. Операційний прибуток аграрного підприємства – це:

а) фінансовий результат від операційної діяльності, що визначається відніманням від валового прибутку операційних витрат і додаванням до одержаного результату інших операційних доходів;

б) грошові надходження від реалізації продукції (валовий дохід) мінус валові витрати підприємства протягом року;

в) валовий прибуток плюс інші операційні доходи підприємства;

г) валовий прибуток мінус операційні витрати підприємства.

21. Чистий прибуток аграрного підприємства – це:

а) прибуток від звичайної діяльності після оподаткування плюс надзвичайний прибуток мінус надзвичайний збиток і суму податку з надзвичайного прибутку;

б) прибуток від звичайної діяльності після оподаткування мінус надзвичайний збиток і суму податку з надзвичайного прибутку;

в) грошова виручка від реалізації товарів мінус їх повна собівартість;

г) вартість товарної продукції мінус її виробнича собівартість.

22. Ефективність господарської діяльності підприємства – це...

а) показники, що характеризують співвідношення між одержаними результатами і витраченими на їх досягнення ресурсами;

б) показники, які характеризують окупність авансованого капіталу;

в) рівень окупності авансованого капіталу;

г) загальна сума грошових надходжень, одержаних протягом року.

23. Технологічна ефективність виробництва у скотарстві – це ...

- а) валовий надій молока по дійному стаду;
- б) показник надою молока на одну корову за певний проміжок часу, а показником якості – вміст білку і жиру в молоці;
- в) валовий надій молока і вихід приплоду по дійному стаду.

24. Соціальна ефективність – це ...

- а) поняття, що відображає покращення умов праці, підвищення рівня оплати і безпеки життя людей;
- б) підвищення рівня зайнятості, безпеки і оплати праці, ліквідація важкої фізичної праці тощо;
- в) поняття, які відображають покращення умов праці і побуту, поліпшення зовнішнього довкілля, підвищення рівня зайнятості і безпеки людей, скорочення тривалості робочого тижня без зменшення заробітної плати, ліквідація важкої фізичної праці тощо.

25. Традиційні показники кількісного виміру рентабельності в цілому по аграрних підприємствах - ...

- а) норма прибутку і приведена до земельної площі маса прибутку;
- б) приведена до земельної площі маса прибутку, рівень рентабельності;
- в) норма прибутку і рівень рентабельності;
- г) приведена до земельної площі маса прибутку, рівень рентабельності і норма прибутку.

26. Рентабельність виробництва – це ...

- а) сума одержаної чистої продукції з розрахунку на одиницю площі ріллі;
- б) сума грошових надходжень на 1 умовний гектар сільськогосподарських угідь;
- в) поняття, що характеризує економічну ефективність виробництва, за якої підприємство за рахунок грошової виручки від реалізації продукції повністю відшкодовує витрати на її виробництво й одержує прибуток як головне джерело розширеного відтворення;
- г) поняття, що характеризує повну окупність витрат грошовою виручкою від реалізації продукції.

II ВАРІАНТ

1. Поняття, що відображає певне динамічне співвідношення між зміною розміру авансового капіталу і обсягу виробництва валової продукції - це...

- а) інтенсивний тип розвитку;
- б) інтенсифікація;
- в) зрівноважений тип розвитку;
- г) економічний тип розвитку.

2. Розміщення сільського господарства означає:

- а) суспільний поділ праці в сільському господарстві;
- б) розподіл виробництва окремих видів сільгосппродукції по території країни;

- в) виробництво матеріальних благ в окремих галузях народного господарства;
- г) зосередження виробництва певних видів продукції або його технологічних стадій на окремих внутрішньогосподарських підрозділах підприємства.

3. Галузь - це:

- а) раціональне розміщення сільського господарства;
- б) найбільша частка в структурі товарної продукції;
- в) частина сільгоспвиробництва, яка характеризується певною продукцією, технологією та організацією виробництва;
- г) відокремлене виробництво продукції сільського господарства.

4. Показники для визначення спеціалізації поділяються на:

- а) прямі і обернені;
- б) вартісні і натуральні;
- в) прямі і непрямі;
- г) внутрішні і зовнішні.

5. Витрати, що включаються до виробничої собівартості – це:

- а) комісійні, на рекламу і матеріальні витрати;
- б) прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці, інші прямі витрати і загальновиробничі витрати;
- в) прямі матеріальні витрати, загальновиробничі і адміністративні витрати;
- г) технологічні витрати і витрати на збут.

6. Існують такі форми суспільної собівартості:

- а) середньогалузева (обчислюється у середньому по галузям підприємства);
- б) середньогалузева (обчислюється по країні у цілому в розрізі кожного виду продукції);
- в) середньозональна;
- г) середня по галузі підприємства;
- д) зведена по структурним підрозділам підприємства;
- ж) зведена (по району, області).

7. Витрати, які формують виробничу собівартість сільськогосподарської продукції – це:

- а) витрати, які пов'язані з виробництвом і доробкою продукції, її транспортуванням до франко-місця зберігання;
- б) витрати на робочу силу і купівлю ресурсів промислового походження у процесі виробництва продукції;
- в) витрати, пов'язані з виробництвом і реалізацією продукції на ринку;
- г) адміністративні витрати, витрати на матеріальні ресурси, які споживаються під час виробництва сільськогосподарської продукції.

8. Поняття “непрямі (розподільчі) витрати” під час класифікації витрат за способом включення у собівартість продукції – це:

- а) витрати на заробітну плату;
- б) вартість засобів захисту рослин і тварин;
- в) амортизація і поточний ремонт тракторів і зернозбіральних комбайнів;
- г) вартість мінеральних добрив і витрати на їх внесення;

- д) загальновиробничі витрати;
- ж) витрати на зрошення.

9. Показники собівартості продукції (робіт, послуг), що використовуються в плануванні й обліку – це:

- а) собівартість загального обсягу основної, допоміжної і супутньої продукції;
- б) собівартість усієї продукції за видами;
- в) собівартість лише основної продукції;
- г) собівартість одиниці продукції;
- д) витрати на одну грошову одиницю вартості продукції.

10. Результативні показники інтенсифікації сільського господарства:

- а) продуктивність праці, фондівіддача і фондомісткість;
- б) врожайність сільгоспкультур;
- в) продуктивність окремих видів тварин;
- г) правильної відповіді немає..

11. Сукупність економічно однорідних витрат – це...

- а) об'єкт витрат;
- б) елемент витрат;
- в) нормальна потужність виробництва;
- г) загальні витрати.

12. “Постійні” витрати означає, – що це:

- а) витрати на паливно-мастильні матеріали, на електроенергію;
- б) витрати, які безпосередньо не змінюються при збільшенні або зменшенні масштабів виробництва в короткостроковому періоді;
- г) вартість насіння і посадкового матеріалу.

13. Повна собівартість (собівартість реалізованої) продукції - це:

- а) рівень витрат на виробництво одиниці сільгосппродукції;
- б) витрати спожитих засобів виробництва і оплата праці;
- в) витрати на виробництво і реалізацію продукції;
- г) сукупність прямих та непрямих виробничих витрат.

14. Витрати , які в момент виникнення можуть безпосередньо віднести на об'єкт планування і обліку (певну культуру, вид тварин тощо) – це...

- а) основні витрати;
- б) постійні витрати;
- в) прямі витрати;
- г) непрямі витрати.

15. Розширене відтворення трудових ресурсів сільського господарства характеризується:

- а) збільшенням вартості основних фондів;
- б) збільшенням чисельності висококваліфікованих кадрів механізаторів, спеціалістів с.-г. виробництва;
- в) підвищення продуктивності праці;
- г) збільшення витрат на підготовку кадрів та підвищення їх кваліфікації.

16. Критерії виділення спеціалізації сільського господарства:

- а) залежно від об'єкта та за технологічним принципом;

- б) залежно від галузевої структури та за обсягом продукції;
- в) залежно від території та кількості галузей;
- г) правильної відповіді немає.

17. Рівень рентабельності визначається відношенням:

- а) валової продукції до площі сільгоспугідь;
- б) прибутку до повної собівартості реалізованої продукції;
- в) прибутку до площі сільгоспугідь;
- г) прибутку до середньорічної вартості основних фондів і оборотних засобів.

18. Економічна ефективність виробництва визначається:

- а) співвідношенням прибутку і собівартості;
- б) кількість продукції з 100 га сільгоспугідь;
- в) відношення одержаних результатів до витрат засобів виробництва і живої праці;
- г) відношення прямих затрат праці до обсягу виробленої продукції.

19. Показники обліку і планування собівартості:

- а) собівартість усієї продукції;
- б) собівартість продукції з 1 га сільгоспугідь;
- в) собівартість одиниці продукції;
- г) витрати кормів на 1 голову худоби.

20. Кінцеві результати діяльності аграрних підприємств – це такі види їх:

- а) собівартість усієї виробленої продукції рослинництва і тваринництва;
- б) грошові надходження від реалізації основної і допоміжної продукції;
- в) валовий доход і прибуток від основної діяльності підприємства;
- г) валова і чиста продукція, прибуток;
- д) товарна і кінцева продукція.

21. Чиста продукція аграрного підприємства – це:

- а) валова продукція в поточних цінах реалізації мінус собівартість проданої продукції;
- б) валова продукція всіх видів за собівартістю її виробництва (собівартість виробництва продукції рослинництва і тваринництва, приріст незавершеного виробництва за собівартістю, собівартість вирощування за рік багаторічних насаджень і наданих на стороні послуг) мінус всі матеріальні витрати (виробничо спожиті предмети праці, вся нарахована сума амортизації основних засобів і вартість послуг, наданих підприємству зі сторони) плюс одержаний прибуток і мінус одержаний від реалізації продукції збиток;
- в) функція від таких важливих факторів, як обсяг виробництва валової продукції, рівень товарності, ціни реалізації продукції і частки матеріальних витрат в структурі валової продукції у вартісному виразі;
- г) товарна продукція мінус дотації на виробництво сільськогосподарської продукції.

22. Валовий прибуток аграрного підприємства – це:

- а) різниця між виробленою валовою продукцією сільського господарства і її виробничою собівартістю;

б) різниця між чистою продукцією і витратами на оплату праці з нарахуваннями;

в) різниця між грошовою виручкою від реалізації товарної продукції і матеріальними витратами на її виробництво;

г) різниця між чистою виручкою від реалізації продукції, робіт, послуг і виробничою її собівартістю.

23. Існують такі види ефективності господарської діяльності підприємства:

а) технічна;

б) технологічна;

в) виробнича;

г) економічна.

24. Технологічна ефективність виробництва у рослинництві – це ...

а) врожайність культур з одиниці посівної площі та основні параметри якості рослинницької продукції;

б) валовий збір основної, додаткової супутньої продукції у початково-оприбуткованій вазі;

в) фактичний збір урожаю у початково-оприбуткованій вазі.

25. Показники соціальної ефективності - ...

а) питома вага прибутку, направленою на соціальні заходи, в загальній масі чистого прибутку підприємства;

б) сума фінансових вкладень в розвиток соціальної сфери місцевої територіальної громади;

в) величина чистого прибутку на соціальні заходи в розрахунку на одного середньоблікового працівника підприємства.

26. Рівень рентабельності виробництва – це ...

а) процентне відношення суми одержаного валового прибутку від реалізації продукції до її виробничої собівартості;

б) процентне відношення чистої продукції до її виробничої собівартості;

в) процентне відношення чистого доходу до матеріальних виробничих витрат;

г) відношення чистого прибутку до загальної суми виробничих витрат.

Модуль 4

Економіка галузей сільськогосподарського виробництва.

ТЕМА 1. Економіка виробництва зерна.

Питання для обговорення

1. Народногосподарське значення виробництва зерна.
2. Показники економічної ефективності виробництва продовольчого і фуражного зерна.
3. Стимулювання підвищення якості зерна.
4. Економічна ефективність інтенсивної технології виробництва зерна.
5. Ефективність застосування добрив і пестицидів під зернові культури.
6. Шляхи збільшення виробництва зерна, підвищення якості, зниження собівартості.

Методичні вказівки щодо виконання завдань теми

Ефективність виробництва зерна в різних зонах – різна. Тому слід враховувати місцеві особливості. Всі зернові культури повинні вирощуватись за інтенсивними технологіями. Тому збільшення обсягів виробництва зерна повинно супроводжуватись збільшенням необхідних ресурсів.

Рівень товарності виробництва сільськогосподарських культур (P_T) визначають за формулою:

$$P_T = \frac{ТП}{ВЗ} \times 100\% ,$$

де $ТП$ – кількість реалізованої продукції, ц;
 $ВЗ$ – валовий збір, ц.

Розрахунок показників економічної ефективності виробництва продукції рослинництва проводять по наступним формулам:

1. Урожайність окремих сільгоспкультур ($У$), ц з 1 га:

$$У = \frac{ВЗ}{S_n} ,$$

де $ВЗ$ – валовий збір продукції після доробки, ц; S_n – площа посіву, га.

2. Трудомісткість продукції (T), або (прямі витрати праці на виробництво 1 ц продукції, люд.-год.), люд.-год./ц

$$T = \frac{ЗТ}{ВЗ} ,$$

де $ЗТ$ – прямі витрати праці, люд.-год.

3. Виробнича собівартість 1 ц продукції (C), грн..

$$C = \frac{B_6}{B_3},$$

де B_6 – виробничі витрати, грн.

4. Середня ціна реалізації 1 ц продукції ($\mathcal{L}$), грн.:

$$\mathcal{L} = \frac{ГВ}{K},$$

де $ГВ$ – грошова виручка від реалізації продукції, тис.грн.; K – кількість реалізованої продукції, ц.

5. Прибуток, отриманий за 1 ц реалізованої продукції ($\Pi_{за\ 1ц}$), грн.:

$$\Pi_{за\ 1ц} = \frac{\Pi}{K},$$

де Π – прибуток за реалізованої продукції, грн.

6. Прибуток, отриманий з 1 га площа, з якої реалізовано продукцію ($\Pi_{з\ 1\ га}$), грн.:

$$\Pi_{з\ 1\ га} = \frac{\Pi}{S_p},$$

де S_p – площа, з якої реалізовано продукцію, га, яка визначається за формулою:

$$S_p = \frac{K}{Y}$$

Економічну ефективність вирощування культур за інтенсивними технологіями визначають співставленням витрат і продукції у варіантах при звичайній і інтенсивній технології. Вираховують урожайність, продуктивність праці, собівартість продукції, чистий дохід або прибуток, рівень рентабельності.

Ефективність можна визначити також порівнянням додаткових витрат і праці при інтенсивній технології з додатково одержаною продукцією. До них відносяться: витрати на придбання, вантаження, доставку, зберігання, підготовку, внесення в ґрунт додаткових, порівняно з звичайною технологією добрив та хімічних засобів захисту рослин, а також на зберігання додаткового врожаю, амортизацію і поточний ремонт машин.

Завдання 1.

За даними форми № 29-сг визначити рівень розвитку виробництва зерна (або іншої групи культур) і його місце в економіці підприємства за три роки. Зробити висновки.

Таблиця 37

Рівень розвитку зернового виробництва _____
(назва підприємства, район)

Культури	Площа, га			Урожайність, ц з 1 га			Валовий збір, ц			Реалізована продукція, ц			Рівень товарності, %		
	201_	201_	201_	201_	201_	201_	201_	201_	201_	201_	201_	201_	201_	201_	201_
Озимі зернові															
Ярові зернові															
Кукурудза на зерно															
Зернобобові															
Інші зернові															
Всього				x	x	x									

Таблиця 38

Місце зернових в економіці господарства _____
(назва підприємства, район)

Показники	В цілому по господарству		Зернові		Питома вага зернових у загальних показниках господарства, %	
	201_ рік	201_ рік	201_ рік	201_ рік	201_ рік	201_ рік
Площа посіву, га						
Валова продукція, тис. грн. - у поточних цінах - у постійних цінах 2010р.						
Витрати праці, тис.люд.-год.						
Виробничі витрати, тис.грн.						
Грошова виручка, тис.грн.						
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.						
Прибуток, тис.грн.						

Завдання 2.

За даними форми № 50-сг та форми № 29-сг визначити економічну ефективність виробництва зернових в підприємстві за два роки. Зробити висновки.

Таблиця 39

Вихідні дані для розрахунку показників економічної ефективності
виробництва зерна

Показники	201_рік	201_рік	Всього за 2 роки	Темп росту, %
Площа посіву, га				
Валовий збір (у вазі після доробки), ц				
Прямі витрати праці, тис.люд.-год.				
Кількість реалізованого зерна в натурі, ц				
Площа, з якої реалізовано зерно, га				
Грошова виручка, тис.грн.				
Собівартість реалізованої продукції, тис.грн.				
Прибуток, тис.грн.				

Таблиця 40

Економічна ефективність виробництва зерна _____
(назва підприємства, район)

Показники	201_рік	201_рік	В середньо- му за 2 роки	Темп росту, %
Урожайність, ц з 1 га				
Прямі витрати праці на виробництво 1 ц зерна, люд.-год.				
Собівартість 1 ц зерна, грн. - виробнича - реалізованої продукції				
Середня ціна реалізації 1 ц, грн.				
Прибуток, отриманий з: - 1 ц реалізованої продукції, грн. - 1 га площі, з якої реалізована продукція, грн.				
Рівень рентабельності, %				

ТЕМА 2. Економічна ефективність виробництва овочів.

Питання для обговорення

1. Розвиток і розміщення овочівництва в Україні.
2. Ефективність виробництва овочів відкритого ґрунту.
3. Ефективність виробництва овочів захищеного ґрунту.
4. Шляхи підвищення економічної ефективності вирощування овочів.

Методичні вказівки щодо виконання завдань теми

Овочі – незамінні продукти харчування, багаті на мінеральні елементи, вітаміни, поживні речовини. Норма споживання овочів і баштанних культур у середньому за рік на душу населення в Україні становить 164 кг, а споживається близько половини.

Овочі – цінна сировина для харчової і консервної промисловості. Порівняно з іншими сільськогосподарськими культурами вирощування овочів має свої особливості. Їх структура значною мірою визначається природними та економічними умовами, а економічна ефективність залежить від зони вирощування.

Розрізняють овочівництво відкритого і захищеного ґрунту.

Для порівняльної оцінки вирощування овочевих культур за технологіями і працеемностями користуються такими показниками: урожайність, обсяг валової продукції в розрахунку на 1 га посіву, витрати праці на одиницю продукції, розмір прибутку на одиницю площі, рівень рентабельності.

В овочівництві захищеного ґрунту урожайність визначають в розрахунку на 1 м² корисної площі, а прибуток – на 1 га споруд захищеного ґрунту.

ТЕМА 3. Економічна ефективність виробництва плодів, ягід і винограду.

Питання для обговорення

1. Розвиток і розміщення садівництва і виноградарства.
2. Економічна ефективність виробництва фруктів, ягід і винограду.

Методичні вказівки щодо виконання завдань теми

Виробництво фруктів, ягід і винограду та продукції їх переробки – одна із складових АПК України, що характеризується певною специфікою, широким асортиментом та багатоплановістю їх використання. Внаслідок цієї специфіки та відповідно до природно-кліматичних факторів формується ринок плодової продукції в свіжому і переробленому вигляді.

Садівництво і виноградарство як галузі сільського господарства мають ряд особливостей, зумовлених характером виробництва продукції. Від початку садіння до вступу в період плодоносіння, насаджень потребують великих трудових і матеріальних витрат. З початком плодоносіння садові і виноградні насадження стають основними засобами виробництва сільськогосподарського підприємства. Період амортизації окремих насаджень різний. Так, у зерняткових порід він становить у середньому 20-25 років, у кісточкових – 17-20, а у виноградників – 40-50 років. Строк окупності капітальних вкладень на закладання садів – 8-12, а ягідників – 4-5 років.

Для визначення економічної ефективності виробництва фруктів, ягід і винограду використовуються ті ж самі показники, що і для інших сільськогосподарських культур.

Для порівняльної оцінки ефективності виробництва використовуються такі показники: урожайність ц з 1 га, продуктивність праці, валовий і чистий доход на 1 га; на 1 люд.-год.; собівартість, рівень рентабельності.

Садівництво і виноградарство – трудомісткі культури. Витрати праці в садівництві складають 700 люд.-год. на 1 га, у виноградарстві – 500-670 люд.-год. на 1 га.

ТЕМА 4. Економічна ефективність виробництва олійних культур.

Питання для обговорення

1. Народногосподарське значення виробництва олійних культур (соняшнику, ріпаку, сої тощо).
2. Показники економічної ефективності виробництва олійних культур.
3. Стимулювання підвищення якості насіння олійних культур.
4. Шляхи збільшення виробництва насіння олійних культур, підвищення якості, зниження собівартості.

Методичні вказівки щодо виконання завдань теми

До олійних культур належать соняшник, ріпак, гірчиця, мак олійний, льон-довгунець, бавовна, коноплі, соя.

У насінні цих культур міститься олії, %: соняшнику – 29,0-56,9; рицина – 7,2-58,2; ріпаку озимому – 45,0-49,6; льону олійного – 30,0-47,8; маку – 46,0-56,0; сої – 15,5-24,5.

Олійні культури та продукти їх переробки – цінний корм для худоби. Наприклад, соняшник, сою, ріпак та ряд інших культур вирощують на силос та зелену масу. Макуха і шрот, що є відходами переробки насіння, містять багато білка й сприяють різкому підвищенню продуктивності тварин.

Основна олійна культура в Україні – соняшник. У державних закупівлях насіння олійних культур питома вага соняшнику становить близько 96 %.

Основними показниками, які характеризують рівень економічної ефективності виробництва всіх олійних культур, є урожайність, затрати праці на 1 ц насіння, собівартість 1 ц, ціна реалізації, маса прибутку в розрахунку на 1 ц та 1 га посіву, підвищення рівня рентабельності.

Затрати праці на 1 ц насіння складають біля 2 люд.-год.

ТЕМА 5. Економічна ефективність виробництва і використання кормів.

Питання для обговорення

1. Поняття кормової бази, її значення для тваринництва і завдання розвитку.
2. Джерела кормових засобів і їх економічних характеристик.
3. Науково-технічний прогрес у кормовиробництві.
4. Економічна оцінка кормових культур, кормів і раціонів.
5. Шляхи збільшення та здешевлення виробництва кормів.

Методичні вказівки щодо виконання завдань теми

Кормова база – це сукупність кормових ресурсів, структура і якість кормів, система їх виробництва, зберігання і використання в окремому господарстві, районі, області, регіоні.

Вона повинна забезпечувати:

- повне і безперебійне забезпечення повноцінними кормами всіх видів худоби і птиці на протязі року;
- виробництво кормів і насіння кормових культур з належною працездатністю і собівартістю;
- раціональне використання сільськогосподарських угідь, залишків рослинництва і відходів переробної промисловості;
- надійне зберігання і використання без втрат всіх видів кормів.

Для практичного вирішення проблеми кормовиробництва і використання кормів спеціалісти повинні досконало знати економіки галузі, основні напрями її інтенсифікації, вміти виконувати практичні розрахунки по аналізу кормовиробництва, порівняльній оцінці культур і раціонів.

Узагальнюючий облік кормів ведуть в кормових одиницях. В одній кормовій культурі наявність кормових одиниць може бути різною і залежить від агротехніки, термінів і способів збирання, зберігання. Згідно зоотехнічних вимог в раціоні на кожну кормову одиницю необхідно мати в середньому 105-110 г перетравного протеїну. Нормативну кількість кормів розраховують виходячи із нормативів.

Вихід кормових одиниць і перетравного протеїну з 1 га як по основній, так і по побічній продукції визначають множенням врожайності (основної і побічної продукції) на відповідну кількість вмісту кормових одиниць і перетравного протеїну в одиниці корму.

$$Y_{кпо} = \left(\frac{K + 10 \cdot П}{2} \times Y_{осн} \right) + \left(\frac{K + 10 \cdot П}{2} \times Y_{поб} \right),$$

де $Y_{кпо}$ – вихід кормопропротеїнових одиниць з 1 га посівної площі, ц; K – кількість кормових одиниць в 1 ц корму; $П$ – вміст протеїну в 1 ц корму, кг; $Y_{осн}$ – врожайність основної продукції, ц/га; $Y_{поб}$ – врожайність побічної продукції, ц/га.

Завдання 1.

Визначити урожайність в кормопротейінових одиницях кукурудзи на зерно, гороху та кормових коренеплодів.

Вихідні дані.

Співвідношення між основною та побічною продукцією:

- кукурудза на зерно	1:1,5
- горох	1:1,3
- кормові коренеплоди	1:0,2

Урожайність (ц з 1 га) по культурам:

- кукурудза на зерно	45
- горох	28
- кормові коренеплоди	350

Таблиця 41

Вміст поживних речовин

Продукція	Вміст поживних речовин в:	
	к. од. в 1 кг корму	перетравного протеїну в 1 кг,г
Кукурудза на зерно	1,33	73
Кукурудзяні стебла	0,37	20
Горох	1,18	192
Горохова солома	0,30	35
Кормові коренеплоди:		
- корені	0,12	9
- гичка	0,10	18

Завдання 2.

Визначити при допомозі індексного методу порівняльну економічну ефективність кукурудзи на зерно та кормових коренеплодів.

Таблиця 42

Вихідні дані

Показники	Кукурудза на зерно	Кормові коренеплоди
Площа, га	100	150
Валовий збір, ц	3500	90000
Співвідношення між основною та побічною продукцією (зерно до стебел, коренеплоди до гички)	1:1,5	1:0,2
Вихід кормових одиниць на 1 ц корму, ц:		
- основна продукція	1,33	0,12
- побічна продукція	0,37	0,10
Вихід перетравного протеїну на 1 кг, г:		
- основна продукції	73	9
- побічна продукція	20	18
Витрати праці на всю продукцію, люд.-год.	4000	30000
Витрати виробництва, грн.	18000	170000

ТЕМА 6. Економічна ефективність скотарства.

Питання для обговорення

1. Розвиток і розміщення скотарства (молочного, м'ясного, м'ясомолочного).
2. Показники економічної ефективності виробництва молока.
3. Показники економічної ефективності вирощування і відгодівля молодняка ВРХ.
4. Шляхи підвищення економічної ефективності скотарства.

Методичні вказівки щодо виконання завдань теми

За науково обґрунтованими нормами харчування на людину в рік в середньому потрібно молочних продуктів 405 кг, із них молока незбираного 128 кг, яловичини і телятини 36 кг. Велика рогата худоба використовує більш дешеві соковиті і грубі корми. ця кормова одиниця на 30 % дешевша зернової кормової одиниці. Як найбільш інтенсивна галузь з прискореним і рівномірним оборотом стада, скотарство відіграє суттєву роль в всій економіці сільського господарства.

Скотарство слід розміщувати в найбільш вигідних для нього економічних умовах в першу чергу по кормовиробництву. Виробництво молока концентрується навколо ринків його збуту.

Розвиток і економічну ефективність скотарства характеризує система показників, основними з яких є:

- щільність поголів'я худоби і корів на 100 га сільгоспугідь;
- обсяг виробництва валової продукції, в т.ч. на 100 га сільгоспугідь і на душу населення;
- продуктивність тварин – середньорічний удій молока на 1 корову, середньодобові і річні прирости живої маси молодняка, скороспілість, жива і забійна маса відгодованої худоби;
- вихід телят на 100 корів і нетелів;
- оплата корму або його витрати на одиницю продукції;
- продуктивність праці або працездатність виробництва продукції;
- собівартість 1 ц продукції того чи іншого виду;
- прибуток, рівень рентабельності виробництва;
- термін окупності капітальних вкладень.

Ефективність скотарства залежить від правильного інтенсивного використання маточного поголів'я, профілактики і знищення безплідності.

Завдання 1.

За даними форми № 50-сг і форми № 24-сг визначити економічну ефективність виробництва продукції скотарства (молока, приросту ВРХ).

Зробити висновки.

Таблиця 43

Вихідні дані для визначення показників економічної
ефективності виробництва продукції скотарства

Показники	Молоко		Приріст ВРХ	
	Базисний рік	201_ рік	201_ рік	201_ рік
Поголів'я худоби, гол.				
Одержано продукції, ц				
Одержано приросту, ц				
Прямі витрати праці на виробництво продукції, тис. люд.-год.				
Виробничі витрати на продукцію, тис.грн.				
Витрати кормів на продукцію, ц корм. од.				
Кількість реалізованої продукції, ц				
Грошова виручка від реалізації продукції, тис.грн.				
Повна собівартість реалізованої продукції, тис.грн.				
Прибуток, тис. грн.				

Таблиця 44

Економічна ефективність виробництва молока _____
(назва підприємства, район)

Показники	201_рік	201_ рік	Темп росту, %
Річний надій молока на 1 корову, кг			
Одержано телят на 100 корів, гол.			
Витрати праці на 1 ц молока (працемісткість), люд.-год.			
Собівартість 1 ц, грн.:			
- виробнича			
- повна			
Прибуток на 1 ц реалізованої продукції, грн.			
Витрати кормів на 1 ц молока, ц корм.од.			
Рівень рентабельності, %			

Таблиця 45

Економічна ефективність виробництва приросту ВРХ

_____ (назва підприємства, район)

Показники	201_рік	201_ рік	Темп росту, %
Приріст живої маси ВРХ:			
- добовий, г			
- річний, ц			
Затрати праці на 1 ц приросту, люд.-год.			
Витрати кормів на 1 ц приросту, ц корм.од.			
Собівартість 1 ц, грн.:			
- виробнича			
- повна			
Прибуток на 1 ц реалізованої продукції, грн.			
Рівень рентабельності, %			

ТЕМА 7. Економічна ефективність свинарства.

Питання для обговорення

1. Розвиток і розміщення галузі.
2. Показники економічної ефективності свинарства.
3. Шляхи підвищення економічної ефективності свинарства.

Методичні вказівки щодо виконання завдань теми

Скороспілість, висока плодючість, великий вихід м'яса і сала при відносно менших чим в інших видів тварин, витрати кормів на одержання одиниці приросту живої маси визначають значення свинарства як важливого джерела м'ясних продуктів. Від кожної свиноматки за рік можна одержати 2-3 т м'яса. На 1 ц приросту живої маси витрачається 4-5 ц корм.одиниць. При інтенсивній відгодівлі 100 кг живої маси досягається до 7 місячного віку.

Економічна ефективність виробництва в свинарстві, характеризується системою натуральних і вартісних показників, основні із них:

- продуктивність – середньодобові прирости живої маси молодняка або свиней на відгодівлі;
- жива маса свиней в розрахунку на одну основну або середньорічну свиноматку, а також в розрахунку на одну голову на відгодівлі;
- плодючість – відношення приплоду в двомісячному віці до кількості маток на початок року або в середньому за рік;
- коефіцієнт обороту основних маток за розподілом – відношення кількості маток, що опоросилися, до наявних на початок року чи в середньому за рік;
- термін вирощування чи відгодівлі свиней до певної живої маси;
- оплата корму чи витрат його на одиницю приросту живої маси;
- продуктивність праці або працемісткість виробництва свинини;
- собівартість 1 ц приросту живої маси, а також однієї голови вирощеного молодняка;
- прибуток, рівень рентабельності;
- строк окупності капітальних вкладень.

ТЕМА 8. Економічна ефективність вівчарства.

Питання для обговорення

1. Розвиток і розміщення галузі.
2. Показники економічної ефективності виробництва продукції вівчарства (вовна, баранина).
3. Шляхи підвищення економічної ефективності галузі.

Методичні вказівки щодо виконання завдань теми

За різнобічністю продукції вівчарство займає одно із перших місць серед галузей тваринництва. Від овець одержують вовну, каракульські смушки, хутряні і кожухові овчини, продукти харчування – м'ясо, сало, молоко.

Економічне значення цієї галузі заключається в тому, що вона сприяє підвищенню ефективності використання сільськогосподарських угідь. Вівці використовують пасовища на яких інша худоба не пасеться. Завдяки вівцям повніше використовуються природні угіддя і найбільш дешеві корми. Утримання овець значно дешевше ніж інших видів худоби.

Економічна ефективність вівчарства визначається такими показниками:

- продуктивність – насамперед вовни з однієї голови;
- середньодобовий приріст живої маси молодняка чи овець на відгодівлі;
- вихід продукції в натуральному і вартісному вираженні на вівцематку;
- плодючість овець – вихід ягнят на 100 маток;
- виробництво продукції – вовни, приросту живої маси, смушок і т.п. – на 100 га сільськогосподарських угідь;
- продуктивність праці або працемісткість виробництва продукції;
- оплата корму продукцією або затрати кормів на одиницю продукції;
- собівартість одиниці продукції;
- прибуток, рівень рентабельності;
- термін окупності капітальних вкладень.

ТЕМА 9. Економічна ефективність птахівництва.

Питання для обговорення

1. Розвиток і розміщення галузі.
2. Показники економічної ефективності виробництва продукції птахівництва (яйця, м'ясо курей).
3. Шляхи підвищення економічної ефективності галузі.

Методичні вказівки щодо виконання завдань теми

Економічна ефективність виробництва яєць – це максимально можливий вихід продукції (яєць чи яєчної маси) в розрахунку на одне птахомісце при найменших витратах праці, матеріальних і грошових коштів на одиницю продукції. На бройлерних підприємствах важливе значення має збільшення щільності посадки птиці на одиницю площі вирощування, скорочення термінів відгодівлі.

Ефективність виробництва в галузі залежить від таких факторів: рівня яйценоскості, термінів утримання курей-несучок, рівня використання продуктивних можливостей бройлерів; товарність м'яса, збереження молодняка, собівартість одиниці продукції і продуктивності праці, витрати кормів, ступені використання птахо-місць і виробничих потужностей.

Показники ефективності:

- продуктивність: одержання яєць за рік на середньорічну курицю-несучку, на маточну голову різних видів птиці, відносна яйценоскість – відсоткове відношення одержаних яєць до кількості днів перебування несучок в стаді; вихід продукції вирощування на маточну голову; середня жива маса однієї голови за період вирощування;
- оплата корму: вихід яєць чи м'яса птиці на 1 ц витрачених кормів; витрати кормів в кормових одиницях на одиницю продукції;
- продуктивність праці: кількість одержаної продукції в натуральному вираженні в розрахунку на відпрацьовану людино-годину на середньорічного працівника, зайнятого в птахівництві; витрати праці на 1000 яєць або 1 ц живої маси; вартість валової продукції в розрахунку на людино-годину, на середньорічного працівника галузі;
- собівартість одиниці продукції – 1000 шт. яєць, 1 ц приросту живої маси, однієї голови птиці для ремонту основного стада;
- інтенсивність відгодівлі: середньодобовий приріст живої маси, тривалість відгодівлі; виробництво м'яса в живій масі на одне птахо-місце, на 1 м² площі вирощування птиці;
- прибуток (чистий дохід) в розрахунку на людино-день, людино-годину, середньорічного працівника галузі, на одиницю продукції птахівництва, на курицю-несучку, на 1 м² виробничої площі або на птахо-місце;
- рівень рентабельності виробництва яєць і м'яса; термін окупності капітальних вкладень.

Рекомендовані теми реферативних повідомлень

1. Ринок продукції (зерна, цукру, молока тощо): суть, проблеми формування і ефективного функціонування.
2. Сутність економічна ефективність виробництва і промислової переробки зерна (цукрового буряка, соняшнику, овочів тощо)
3. Шляхи її підвищення економічна ефективність виробництва зерна (цукрового буряка, соняшнику, овочів тощо) в Україні (Миколаївській області).
4. Світовий ринок зерна (соняшника, ріпака, молока тощо) і місце України в його формуванні.
5. Розвиток птахівництва в Миколаївській області та шляхи його підвищення.
6. Розвиток вівчарства в Україні та шляхи підвищення ефективності галузі.

Завдання для самостійної роботи

1. За даними форми № 50-сг і форми № 24-сг визначити і проаналізувати економічну ефективність продукції свинарства (вівчарства, птахівництва) в аграрному підприємстві Миколаївської області за два роки.
Зробити висноки.

2. Дайте відповіді на тестові вправи:

1. Основною зерновою культурою України є:

- а) ячмінь;
- б) жито;
- в) озима пшениця;
- г) овес, гречка.

2. Основні райони виробництва соняшнику:

- а) Київська, Чернігівська, Черкаська;
- б) Дніпропетровська, Запорізька, Донецька, Одеська;
- в) Харківська, Луганська, Кіровоградська, Миколаївська;
- г) Крим.

3. На виробництво зерна витрачено 1000 гривень, а прибуток склав 500 гривень. Рівень рентабельності складає:

- а) 200 %;
- б) 50 %;
- в) 50 тис. грн.;
- г) 0,5 %.

4. На виробництво 1000 ц зерна витрачено 1800 люд.-год. Трудомісткість 1 ц продукції складає, люд.-год.:

- а) 0,55;
- б) 800;
- в) 1,8;
- г) 98,2 .

5. Основні області вирощування цукрового буряка:

- а) Одеська, Херсонська, Миколаївська, Крим ;
- б) Вінницька, Полтавська, Черкаська;
- в) Хмельницька, Тернопільська, Київська, Сумська.

6. Показники економічної ефективності виробництва плодів та ягід:

- а) площа посіву, га;
- б) урожайність;
- в) валовий збір;
- г) затрати праці на 1 ц, люд.-год.;
- д) собівартість 1 ц, грн.;
- є) валова продукція;
- ж) ціна реалізації, грн.;
- з) прибуток, грн.;
- и) рівень механізації;
- к) рівень рентабельності;
- л) оплата праці.

7. Кормова база - це:

- а) всі види кормів;
- б) корми рослинного, тваринного і мінерального походження;
- в) співвідношення всіх видів кормів за їх поживністю;

г) обсяг і структура кормів, система їх виробництва та використання в тваринництві.

8. Показники ефективності кормових раціонів і типів годівлі тварин:

- а) площа кормових культур;
- б) рівень рентабельності виробництва продукції тваринництва, урожайність кормових культур;
- в) собівартість 1 ц корм.од. у раціоні, урожайність кормових культур в кормопротеїнових одиницях;
- г) собівартість 1 ц продукції тваринництва.

9. До кормів рослинного походження відносять:

- а) концентровані;
- б) мінеральні добавки;
- в) соковиті;
- г) грубі;
- д) біодобавки.

10. Структура раціону годівлі це:

- а) співвідношення всіх видів кормів за їх загальною поживністю;
- б) загальна кількість кормів і окремих груп, обчислених у кормових одиницях;
- в) співвідношення окремих видів кормів за їх поживністю.

11. Показники рівня розвитку кормової бази:

- а) кормова площа, га;
- б) урожайність кормових культур, ц/га;
- в) обсяг виробництва кормів з розрахунку на 1 га сільгоспугідь, ц.к.о.;
- г) обсяг виробництва кормів з розрахунку на 1 га кормової площі, ц.к.о.;
- д) обсяг виробництва кормів з розрахунку на 1 умовну голову худоби, ц.к.о.

12. Виручка від реалізації картоплі складає 1000 грн., витрати на її виробництво 900 грн. Прибуток складає, тис.грн.:

- а) 1900;
- б) 0,9;
- в) 100;
- г) 1,11.

13. На виробництво 3480 ц овочів витрачено 4,5 тис. люд.-год. Трудомісткість 1 ц овочів, люд.- год., складає:

- а) 1020;
- б) 0,77;
- в) 1,29 ;
- г) 773,33.

14. Показники економічної ефективності виробництва соняшника:

- а) площа посіву; урожайність; оплата праці, собівартість 1 ц (виробнича, реалізованої продукції), ціна реалізації 1 ц продукції;
- б) рівень рентабельності, урожайність, затрати праці на 1 ц, собівартість 1 ц (виробнича, реалізованої продукції), ціна реалізації 1 ц , прибуток на 1ц, на 1га посіву, на 1 грн. виробничих витрат;
- в) валова продукція; собівартість 1 ц, ціна реалізації; прибуток 1 ц продукції, рівень рентабельності;

г) затрати праці на 1 ц, урожайність, собівартість, прибуток, рівень рентабельності.

15. Виручка від реалізації насіння соняшнику складає 12000 тис.грн. Витрати на його виробництво 5000 тис.грн. Прибуток складає тис.грн.:

- а) 17000;
- б) 2,4;
- в) 7000.

16. Продукція скотарства –це :

- а) молоко;
- б) м'ясо
- в) шкіри;
- г) органічні добрива;
- д) всі відповіді вірні.

17. Молочне скотарство доцільно розміщувати:

- а) на всій території України;
- б) поблизу міст та промислових центрів;
- в) поблизу розміщення підприємств харчової промисловості.

18. Напрями спеціалізації скотарства:

- а) червона степова, чорно-ряба, симентальська;
- б) молочний, молочно-м'ясний, м'ясо-молочний, м'ясний;
- в) екстенсивний, інтенсивний.

19. Економічна ефективність виробництва молока характеризується показниками:

- а) техніко-економічним та екологічним обґрунтуванням;
- б) територіальним поділом праці та внутрішньогалузевою спеціалізацією;
- в) продуктивністю корів, витратами праці та кормів на 1 ц. молока, собівартістю та ціною реалізації 1 ц, прибутком на 1 ц. та 1 корову, рівнем рентабельності.

20. Показники економічної ефективності свинарства – це:

- а) екстенсивний та інтенсивний рівень розвитку;
- б) м'ясний, беконний, сальний;
- в) середньодобовий приріст, затрати праці та кормів на 1 ц. приросту, собівартість та ціна 1 ц продукції, рівень рентабельності.

21. Шляхи підвищення економічної ефективності свинарства:

- а) збільшення поголів'я;
- б) годівля повноцінними кормами;
- в) підвищення щільності поголів'я.

22. Види спеціалізації вівчарства, за напрямками продуктивності:

- а) поєднання екстенсивних та інтенсивних методів;
- б) тонкорунний, напівтонкорунний, напівгрубованний, грубованний;
- в) щільність поголів'я овець;
- г) всі відповіді вірні.

23. Показники економічної ефективності виробництва продукції вівчарства:

- а) щільність поголів'я, фондомісткість галузі;

б) середній настриг вовни та середньорічний приріст однієї голови; витрати праці на 1 ц продукції; собівартість, ціна, прибуток 1ц.; рівень рентабельності;

в) поживність, вміст холестерину, спеціалізація.

24. Економічну ефективність птахівництва визначають показники:

а) продуктивність птиці; затрати праці і кормів на 1000 шт. яєць і на 1ц приросту; собівартість, ціна реалізації, прибуток з розрахунку на одиницю продукції; рівень рентабельності;

б) скоростиглість, висока плодючість, інтенсивний ріст, продуктивність, добра оплата корму;

в) структура м'ясного балансу, спеціалізація, інтенсивність галузі, напрями розвитку птахофабрик.

25. Шляхи підвищення економічної ефективності птахівництва:

а) збільшення поголів'я птахів;

б) зменшення науково обґрунтованої норми споживання яєць;

в) розвиток спеціалізації і концентрації, переведення галузі на індустріальну основу, використання високопродуктивної гібридної птиці, годівля повноцінними кормами.

Рейтингова оцінка знань

Схема поточного контролю знань
по дисципліні „Економіка підприємства”

Найменування	ПЗ	Форми контролю	Кількість заходів	Бали		Сума залікових балів	
				min	max	min	max
Модуль 1. Підприємство в сучасній системі господарювання	2	1.Тестування	1	1	3	1	3
		2. Завдання по модулю	1	1	2	1	2
		Разом				2	5
Модуль 2. Ресурсне забезпечення діяльності підприємств	14	1. Завдання по модулю	4	1	2	4	8
		2. Тестування	1	1	3	1	3
		3. Індивідуальне завдання	1	3	5	3	5
		4. Контрольна робота	1	3	5	3	5
		5. Словниковий диктант	1	1	2	1	2
		Разом				12	23
Модуль 3. Результати та ефективність виробництва	6	1.Завдання по модулю	3	1	2	3	6
		2.Тестування	1	1	3	1	3
		3. Індивідуальне завдання	1	3	5	3	5
		4. Словниковий диктант	1	1	2	1	2
		5. Контрольна робота	1	3	5	3	5
		Разом				11	21
Модуль 4. Економіка галузей сільськогосподарського виробництва	8	1. Завдання по модулю	2	1	2	2	4
		2. Тестування	1	1	3	1	3
		3. Контрольна робота	1	3	5	3	5
		Разом				6	12
Відсутність:		на лекційних заняттях				-2	-2
		на практичних заняттях				-2	-2
Всього по навчальній дисципліні	30					36	60

Рейтингова оцінка знань забезпечує:

- мотивацію студентів до систематичної роботи впродовж семестру;
- підвищенням ролі самостійної роботи та ролі індивідуального навчання;
- розширення можливостей для розкриття здібностей студентів, розвитку їх творчого мислення; підвищення ефективності роботи викладача.

За всі види робіт впродовж семестру (тести, опитування, контрольні роботи, реферати, тощо) студент може отримати від 0 до 100 балів.

Студент, який отримав 75 і більше балів, звільняється від іспиту.

Решта студентів, які набрали 36-74 балів здають підсумковий семестровий іспит в письмовій формі в екзаменаційну сесію згідно учбового плану.

Шкала оцінювання студентів

Шкала оцінювання: національна та ECTS Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
64-74	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Студенти, що набрали менше 36 балів до сесії не допускаються. До складання іспиту такі студенти можуть бути допущені тільки після того, як наберуть необхідну кількість балів.

**Визначення вартості валової продукції сільського господарства
в постійних цінах 2010 року в _____**

Види продукції	Обсяг виробленої продукції, ц			Постійні ціни 201_р. за 1 ц продукції, грн.*	Валова продукція сільського господарства в постійних цінах 2010 року ,тис. грн.		
	201_рік	201_рік	201_рік		201_рік	201_рік	201_рік
<i>A</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>
Пшениця (озима + яра)							
Жито(озима + яра)							
Ячмінь(озима + яра)							
Овес							
Кукурудза на зерно							
Гречка							
Горох							
Цукрові буряки							
Соняшник							
Соя							
Картопля							
Овочі							
Баштанні продовольчі							
Кормові коренеплоди							
Баштанні кормові							
Кукурудза на силос і зелений корм, сінаж							
Сіно однорічних трав							
Однорічні та багаторічні трави на зелений корм, сінаж							
Насіння однорічних трав							
Сіно багаторічних трав							
Разом по рослинництву							
Приріст ВРХ							
Приріст свиней							
Приріст птиці							
Яйця, тис. шт.							
Молоко							
Мед							
Бджілосім'ї, за штуку							
Разом по тваринництву	x	x	x	x			
Всього по с.-г. виробництву	x	x	x	x			

* перелік та розмір постійних цін 201_ обирати відповідно до актуальних на момент проведення розрахунків, що затверджені Держком статистики України

Розрахунок умовного поголів'я худоби і птиці в _____
(назва підприємства, район)

Види тварин	Коефіцієнт переведення в умовне поголів'я	Середньорічне поголів'я на початок року, голів			Умовне поголів'я, голів		
		201_ рік	201_ рік	201_ рік	201_ рік	201_ рік	201_ рік
<i>A</i>	<i>I</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>
Корови	1,0						
Інша ВРХ	0,6						
Свині	0,3						
Вівці та кози	0,1						
Коні	1,0						
Птиця всяка	0,02						
Разом	x	x	x	x			

Додаток В

Перелік форм статистичної та фінансової звітності, які можуть бути використані для проведення розрахунків

1	Посівні площі сільськогосподарських культур під урожай 20__року	№ 4-сг (річна)
2	Внесення мінеральних, органічних добрив, гіпсування та вапнування ґрунтів під урожай 20__року	№ 9-б-сг (річна)
3	Сівба та збирання врожаю сільськогосподарських культур, проведення інших польових робіт на "___" _____ 20__ року	№ 37-сг (місячна)
4	Стан тваринництва на "___" _____ 20__ року	№ 24-сг (місячна)
5	Стан тваринництва за 20__р	№ 24 (річна)
6	Підсумки збору врожаю сільськогосподарських культур, плодів, ягід та винограду на 1 грудня 20__року	№ 29-сг (річна)
7	Збір урожаю сільськогосподарських культур на 1 грудня 20__року	№ 29-сг (меліорація) (річна)
8	Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств за 20__рік	№ 50-сг (річна)
9	Основні показники господарської діяльності фермерського господарства, малого підприємства у сільському господарстві за 20__ рік	№ 2-ферм (річна)
10	Надходження цукрових буряків на переробні підприємства за січень-_____20__року	№ 4-заг (місячна)
11	Наявність сільськогосподарської техніки в сільськогосподарських підприємствах у 20__році	№ 10-мех (річна)
12	Надходження худоби та птиці на переробні підприємства за січень ___ 20__ року	№ 11-заг (квартальна)
13	"Надходження молока на переробні підприємства за січень-_____20__року"	№ 13-заг (квартальна)
14	Реалізація сільськогосподарської продукції за січень-_____20__ року	№ 21-заг (місячна)

15	Реалізація сільськогосподарської продукції за 20__рік	№ 21-заг (річна)
16	Наявність і надходження зернових та олійних культур на "___" _____ 20__року	№ 1-зерно (місячна)
17	Наявність і надходження зернових та олійних культур на "___" _____ 20__року	№ 1-зерно (піврічна)
18	Звіт про охорону атмосферного повітря за 20__р.	№ 2-ТП (річна)
19	Добування водних біоресурсів за січень - _____ 20__ року	№ 1-риба (місячна)
20	Добування водних біоресурсів за 20__р.	№ 1-риба (річна)
21	Витрати на охорону навколишнього природного середовища та екологічні платежі за 20__р.	№ 1-екологічні витрати (річна)
22	Утворення та поводження з відходами за 20__року	№ 1-відходи (річна)
23	Ведення мисливського господарства за 20__ р.	№ 2-тп (річна)
24	Лісгосподарська діяльність за 20__року	№ 3-лг (річна)
25	Лісгосподарська діяльність за __ квартал 20__року	№ 3-лг (квартальна)
26	Звіт про наявність і рух основних засобів, амортизацію	№ 11-ОЗ (річна)
27	Баланс на _____ 20__р	№ 1 (річна)
28	Звіт про фінансові результати за _____ 20__р	№ 2 (річна)
29	Звіт про рух грошових коштів за _____ 20__р	№ 3 (річна)
30	Звіт про власний капітал за _____ 20__р	№ 4 (річна)
31	Примітки до річної фінансової звітності за 20__рік	№ 5 (річна)
32	Додаток до приміток до річної фінансової звітності*	№ 6 (річна)
33	Звіт про кількість працівників, їхній якісний склад та професійне навчання	№ 6-ПВ (річна)

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон від 28 червня 1996 р. № 254 к / 96-ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 141.
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р.// Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № № 18, 19-20, 21-22. - Ст. 144.
3. Земельний кодекс України : за станом від 25 жовтня 2001 р. //Урядовий кур'єр. — 2001. —15 листопада.
4. Кодекс законів про працю України, затверджений Законом від 10 грудня 1971 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1971. - Додаток до № 50. - Ст. 375
5. Про особливості приватизації майна в агропромисловому комплексі: Закон України від 10 липня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 41. - Ст. 188.
6. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24 червня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2004. - № 49. - Ст. 527.
7. Про стимулювання розвитку сільського господарства на період 2001—2004 років: Закон України від 18 січня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2001.-№ 11. - Ст. 52.
8. Про пріоритетність соціального розвитку села та агропромислового комплексу в народному господарстві: Закон України від 17 жовтня 1990 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 32. — Ст. 453.
9. Про колективне сільськогосподарське підприємство: Закон України від 14 лютого 1992 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. — 1992. — № 20. - Ст. 272.
10. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 17 липня 1997 р. // Голос України. - 1997. - № 150. - 13 серпня.
11. Про фермерське господарство: Закон України від 19 червня 2003 р. // Голос України. — 2003. — 29 липня.
12. Про особисте селянське господарство: Закон України від 15 травня 2003 р. // Урядовий кур'єр. - 2003. - № 106. - 11 червня.
13. Про плату за землю: Закон України від 3 липня 1992 р.// Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 38. — Ст. 560.
14. Про оренду землі: Закон України від 6 жовтня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - № 46-47. - Ст. 280.
15. Про оцінку земель: Закон України від 11 грудня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2004. - № 15. - Ст. 229.
16. Про охорону земель: Закон України від 19 червня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 39. — Ст. 349.
17. Про державний контроль за використанням та охороною земель: Закон України від 19 червня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 39. - Ст. 350.
18. Про захист конституційних прав громадян на землю: Закон України від 20 січня 2005 р. // Офіційний вісник України. — 2005. — № 4.

19. Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв): Закон України від 5 червня 2003 р. // Урядовий кур'єр. — 2003. — № 124. — 9 липня.

20. Про фіксований сільськогосподарський податок: Закон України від 17 грудня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № № 5-6. - Ст. 39.

21. Про збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства: Закон України від 9 квітня 1999 р. // Офіційний вісник України. — 1999. — № 18.

22. Про зерно та ринок зерна в Україні: Закон України від 4 липня 2002 р. // Урядовий кур'єр. — 2002. — № 138. — 31 липня.

23. Про державне регулювання виробництва і реалізації цукру: Закон України від 17 червня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1999. - № 32. - Ст. 268.

24. Про племінну справу в тваринництві: Закон України від 17 червня 1999 р. // Офіційний вісник України. - 1999. - № 27.

25. Про ветеринарну медицину: Закон України (у ред. від 16 листопада 1996 р.) // Відомості Верховної Ради України. — 2007. — № № 5—6. — Ст. 53.

26. Про бджільництво: Закон України від 2 лютого 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2000. - № 21. - Ст. 157.

27. Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них: Закон України від 6 лютого 2003 р. // Урядовий кур'єр. — 2003. — № 46. — 12 березня.

28. Про молоко та молочні продукти: Закон України від 24 червня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 47. — Ст. 513.

29. Про насіння і садивний матеріал: Закон України від 26 грудня 2002 р. // Голос України. — 2003. — 28 січня.

30. Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року: Закон України від 18 жовтня 2005 р. // Урядовий кур'єр. — 2005. — 16 листопада.

31. Про сільськогосподарську дорадчу діяльність: Закон України від 17 червня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2004. — № 38. — Ст. 470.

32. Про безпечність та якість харчових продуктів: Закон України від 6 вересня 2005 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2005. — № 50. — Ст. 533.

33. Про сільськогосподарський перепис: Закон України від 23 вересня 2008 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2009. - № 9. - Ст. 115.

34. Про захист рослин: Закон України від 14 жовтня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - №№ 50-51. - Ст. 310.

35. Про охорону прав на сорти рослин: Закон України від 21 квітня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 21. — Ст. 218.

36. Про пестициди і агрохімікати: Закон України від 2 березня 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1995. — № 14. — Ст. 91.

37. Про карантин рослин: Закон України від 30 червня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 34. — Ст. 352.

38. Про виноград та виноградне вино: Закон України від 16 червня 2005 р. // Урядовий кур'єр. — 2005. — № 168. — 7 вересня.
39. Про особливості приватизації майна в агропромисловому комплексі: Закон України від 10 липня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 41. - Ст. 188.
40. Про ідентифікацію та реєстрацію тварин: Закон України від 4 червня 2009 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2009. - № 42. - Ст. 635.
41. Про оптові ринки сільськогосподарської продукції: Закон України від 25 червня 2009 р. // Офіційний вісник України. — 2009. — № 58. — Ст. 2024.
42. Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки: Указ Президента України від 3 грудня 1999 р. № 1529 // Офіційний вісник України. - 1999. - № 49. - Ст. 11.
43. Про заходи щодо забезпечення захисту майнових прав селян в процесі реформування аграрного сектора економіки: Указ Президента України від 29 січня 2001 р. № 62/2001 // Офіційний вісник України. - 2001. - № 5. - Ст. 38.
44. Про додаткові заходи щодо підвищення рівня захисту майнових прав сільського населення: Указ Президента України від 21 лютого 2002 р. № 170 // Офіційний вісник України. — 2002. — № 9.
45. Положення про порядок справляння та обліку фіксованого сільськогосподарського податку, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 квітня 1999 р. № 658 // Офіційний вісник України. — 1999. - № 16. - Ст. 659.
46. Аграрна реформа в Україні / [П.І. Гайдуцький, П.Т. Саблук, Ю.О. Лупенко та ін.]; за ред. П. І. Гайдуцького. – К. : ННЦ ІАЕ, 2005. – 424 с.
47. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: підручник / Андрійчук В.Г. – 2-ге вид., доповн. і перероб. – К.: КНЕУ, 2004. – 624 с.
48. Балыков В. Система показателей экономической эффективности / В. Балыков // АПК: Экономика, управление. – 2000. – №7. – С. 19-22.
49. Березівський П.С. Організація, прогнозування та планування агропромислового комплексу: навч. посіб. / П.С. Березівський, Н.І. Михалюк. – 2-ге вид., стереот. – Львів: Магнолія Плюс, 2006. – 443 с.
50. Гайдуцький П.І. Аграрний ринок: уроки і завдання / П.І. Гайдуцький // Економіка АПК. – 2002. – №5. – С. 3-9.
51. Денин Н. Эффективность агропромышленной интеграции на микроэкономическом уровне / Н. Денин // АПК: экономика, управление. – 2003. – №10. – С. 44-51. 37
52. Економіка й організація інноваційної діяльності: підручник / [О.І.Волков, М.П. Денисенко, А.П. Гречан та ін.]; під. ред. проф. М.П.Денисенка. – К.: ВД "Професіонал", 2004. – 960 с.
53. Економіка і організація аграрного сервісу / П.О. Мосіюк, О.В. Крисальний, В.А. Сердюк, С.І. Мельник; за ред. П.О. Мосіюка. – К.: ІАЕ УААН, 2001. – 345 с. 43
54. Економіка підприємства / за заг. ред С.Ф. Покропивного . – Вид. 2-ге, перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2001. – 528 с. 44

55. Економічна енциклопедія у трьох томах. Т.1 Редкол.: С.В. Мочерний (відп. редактор) та ін.. – К.: Видавничий центр «Академія». – 2000. – 864 с. 45
56. Малік М.Й. Основи аграрного підприємництва / За ред М.Й. Маліка. – К.: Інститут аграрної економіки, 2001. – 582 с. 75
57. Малік М.Й., Федієнко П.М. Аграрна реформа і розвиток підприємництва. – К.: Інститут аграрної економіки УААН, 2003. – 271 с. 76
58. Региональные аспекты аграрных преобразований: политика, реструктуризация, рыночная адаптация /Под ред. Петера Тиллака, В. Зиновчука.- Halle:Druck-Zuck GmbH, Institut für Agrarentwicklung in Mittel- und Osteuropa, 2003. – 236 с. 118
59. Ситник В.П. Трансформація АПК України в ринкові умови. –К.: ІАЕ, 2002. – 518 с. 124

ЕКОНОМІКА ПІДПРИЄМСТВА

Методичні рекомендації

Укладачі:

Мельник Ірина Олегівна

Надруковано у видавничому відділі
Миколаївського національного аграрного університету
54020, м. Миколаїв, вул. Паризької комуни, 9
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4490 від 20. 02. 2013 р.